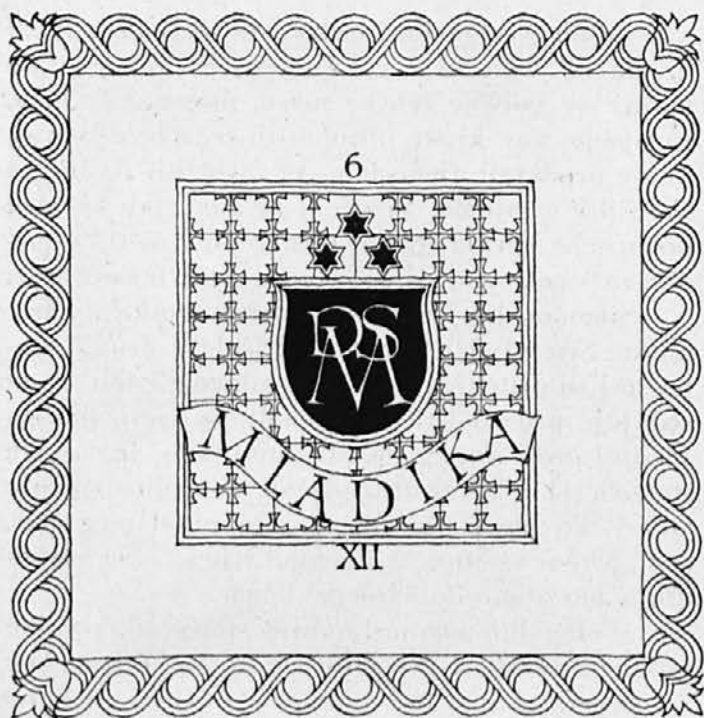

GORNJE MESTO

Povest iz zagrebškega življenja / Magajna Bogomir

14.

Naenkrat se je nekaj čudno veselega naselilo v njegovo srce. Pomeknil je klobuk na stran in se napotil po širokih ulicah. Ustavljal se je v gručah in gledal svetle reklame, poslušal godbe, ki so prihajale iz zabavišč, srečal je prijaznega človeka in se mu poklonil z glasnim pozdravom, da se je tisti človek ves začuden oziral nazaj, vzel je iz žepa zadnjo Malčino cigareto in ustavil gospoda s cigaro, naj mu prižge, in je gospod ves nejevoljen in srdit prižgal. Mehka, skoraj blažena volja se ga je polasčala. Vzljubil je kar vse ljudi, ki so se točili po cestah. »Ta je podobna moji sestri, ta je podobna Mariji, ta Malči, ta Regini, ta Manciki.« Z najprijaznejšim nasmehom je pozdravljaj tudi te. Srečal je svojega profesorja, lastnika velikega sanatorija, in mu rekel »Dober večer«. Profesor je ostrmel, in ni spoznal svojega študenta in šel naprej. Toda Simon je samo prijazno pokimal z glavo in hitel, hitel. Živci, silno napeti ves dan, so se prožili sedaj v vedno večjo razigranost. Svalčica ga je skoraj opajala in prijetno mu je bilo gledati, kako plava dim proti velikim napisom in kako potujejo redke snežinke skozenj. »Ha, kdo bi si mislil, da sem jaz lahko kar naenkrat tak! Pod njeno okno pojdem. Nič ji ne bom govoril visokih besed, ampak ji bom zapel kot včasih v Primorju pod okencem, tam pod okencem. Ne! Rajši bom danes ustavil kako dekle, popolnoma nepoznano.

Rekel ji bom kaj takega, da se ji bodo veke razprostrle na široko od smeha. Vprašal jo bom, po čim so ocvrta srca v avtomatu v Quissisani, kjer za tri dinarje kupiš, karkoli sladkega poželi duša, le ocvrtega srca ne. Ali ji bom pa rekel, da v našem kraju rasto rubinska srca po travnikih in da cingljajo takrat, ko vzhaja in zahaja sonce. Potem ji porečem, da so njene roke bele golobičke in naj poleté krog mojega vratu.«

Vedno v večji razigranosti je stopal in res sklenil ustaviti kako dekle. Toda hipoma je zagledal v gneči, deset korakov pred seboj, žensko, ki je imela glavo pokrito z rdečo ruto in je nosila culo v rokah. Tam so popravljali neko hišo in radi odra, ki je segal do konca pločnika, je bila gneča zelo velika. »Vraga, po hoji se mi zdi poznana.« Pretekkel jo je in se ji ozrl v lice.

»Jelka, ti?« se je začudil. »Počakaj! Kam hitiš s to culo?«

Ustavila se je in ga gledala v zadregi. Njen obraz je bil bel kot sneg. A oči so se ji čudno lesketale v luči. — »Domov grem,« je rekla tiho.

»Domov? Si dobila počitnice?«

»Ne! Nimam več službe.« — Oči so se ji zalesketale še bolj. — »Po gosli grem za svojega otroka.«

Simonu je v trenutku umrla vsa razposajenost in polastil se ga je srd.

»Zakaj so te odpustili?«

»Pa radi otroka.«

»A saj bo vendar njegov.«

»Ne bo njegov,« je poudarila trdo.

»Ne bo njegov? Kaj vendar misliš?«

»Ne bo njegov.«

V Simonu je naraščala jeza. Prijel jo je za roko. »To gre preko meje vse podlosti, da te je odpustil. Daj, vrniva se! Bom jaz govoril z njim in z gospo. Tu bo imela vendar sodnija še nekaj besede.«

»Prosim vas, ne storite tega,« je zajecala in skušala prikriti solze, ki so ji silile na trepavnice. »Gospa še nič ne ve.« Umolknila je.

»Jelka, na kateri kolodvor greš?« je vprašal čez nekaj časa. »Kaj greš na Savski kolodvor?«

»Da!«

»Jelka, rad bi ti kaj dal za na pot. Tako dobra si bila, pa nimam niti dinarja sedaj.«

Uprla je oči v njegove. Neizmerna žalost je ležala v tistih dobrih, lepih njenih očeh. »Imam za pot. Gospod Simon, vam bo dal še Bog velike dni. Le umirite se radi Danice! Tako rada bi jo poznala. Zdi se mi, da jo bom skoraj gotovo spoznala.«

»Kaj govoriš, kaj misliš?« je zaklical on.

»Rada bi jo imela že radi vas.«

»Kaj misliš?« je vprašal še enkrat in ni umaknil pogleda z njenega lica.

»Nič ne mislim. Toda, če ona ne bi bila umrla, bi jo jaz hotela spoznati.«

»Nisi mislila na nekaj drugega?«

»Na kaj? Nisem mislila.«

»Mi boš pisala takoj, ko prideš domov?«

Pri tem vprašanju ni niti trenotek umeknil pogleda od nje.

»Če vam bo prav, vam bom pisala. Toda vi se za moje pismo ne boste zmenili. Kaj če vam moje pismo,« je rekla silno mirno. Simon se je pomiril v hipu.

»Gospod Simon, tiste pesmi sem vzela s seboj. Ne srdite se! Če hočete, vam jih dam nazaj.«

»Kar imej jih! Moj dobri prijatelj se ni motil. Imaš ti koga doma?«

»O, imam.«

»Jelka, spremim te na kolodvor, prav na vlak.«

»Ni treba, gospod Simon! Moram še nekam daleč poprejš.«

Ustavila sta se. Gledal jo je v oči. Tudi ona je gledala v njegove nekaj časa, potem jih je povescila in se pričela poigravati s culo.

»Zebe te, Jelka!«

Odkimala je z glavo. Prijel je njeno roko. »Kako je mrzla tvoja roka.« Počasi, počasi je Simon dvigal to roko, vso ožuljeno od dela, in jo je poljubil, dasi jo je Jelka hotela izmakniti. »Zbogom, Jelka!«

»Zbogom!« je zašepetala tiho. Okrenila se je polagoma.

»Jelka, spremim te!«

»Prosim vas, ne! Zbogom, Simon!«

Krenila je na levo ob tramvajski progi. Njena lepa postava je tonila med ljudi. Le rdeči robec se je še videl med množico. Simonu so se orosile oči. Obrisal jih je z rokavom, na katerega se je lepil sneg, potem je vnovič vzklopela jeza v njem. Skoraj tekkel je do »Delavskega dola« in pred vrata svoje gospodinje, na katera je udaril s trdo pestjo.

»Kaj, kaj?« je zaklicala, ko je odprla.

»Zakaj ste odpustili Jelko?« Simon se je ves tresel od jeze.

»To se vas čisto nič ne tiče. Vi plačajte stanovanje poprej in tudi potem si zelo premislite, kričati nad menoj in razbijati po mojih vratih!«

»Zakaj ste odpustili Jelko? Vi, zakaj ste odpustili Jelko?« je pričel kričati tako, da je pritekel gospodar in se je postavil med njega in ženo.

»Kaj kriči ta mladi gospod!«

»Hoče vedeti, zakaj smo odpustili tisto pocestnico.«

»Molčite, vi podla ženska, molčite!« je zaklical Simon in zagrabil z roko za njeno ramo mimo moza. »Še nobene ženske nisem udaril. Vas bom, razumete, vas, ki ste upropastili tega otroka, vas, ki ste prodajali njeno telo. Vi zaslužite, da bi vas zadušil z gnojnico. Vi ste ji prigovarjali in tega poleg sebe vprašajte, kaj je naredil z njo. Vi pojedite za pocestnico! Edino vi boste prava pocestnica.«

Simonov bes je naraščal od trenotka do trenotka. Stresal ji je ramo in kričal. Iz drugih stanovanj so pritekli ljudje in zvedavo gledali. Toda sedaj je pričela kričati gospodinja. Gospodar ga je rinil proti stopnicam. »Izginite takoj iz mojega stanovanja, ki ga še niste plačali, in pridite po svoje stvari, ko boste plačali,« mu je rekel gospodar.

»Kaj si vse upa ta potepuh,« je klicala gospodinja navzdol. »Policijo pokličem!«

»Poleg lumpov ne maram stanovati več. Le pokličite policijo, gospodar, je ne bo treba meni. Že veste, zakaj. Pfuj, lump, ne boj se, da ti ne plačam stanovanja!« Pljunil je predenj na tla, se okrenil in odšel mimo ljudi, ki so strmeli vanj.

»Ubiti bi moral to mrho,« je rekel zunaj, ko se je naslonil ob ulici na zid. Srce mu je silno udarjalo.

»O, ti mesto, kako si grdo in neusmiljeno!«

In zopet je odšel na široko cesto. Še bolj na široko, kot mu je bila doslej, in bolj belo in mehko. Sneg jo je pokril čez in čez.

15.

Bravee naj med tem in naslednjim poglavjem ponovno misli na Jelko.

Ko se je Simon nekoliko pomiril, je pričel premišljevati z neko nejasno muko. Da so ga vrgli iz stanovanja, ga ni posebno skrbelo. Tudi dosedaj je izostajal po cele noči. Glede tega je bilo v njegovem značaju nekaj ciganskega. Druge misli in čustva so mu izpodrinila take skrbi. Tudi na večerjo ni mislil, dasi je dobil njegov obraz že zelenkasto barvo. Slutil je, da se bo nekaj zgodilo. V tej slutnji pa je plaval Jelkin obraz. Zahotelo se mu je, da bi jo nekje srečal. Prijel bi jo za roko in vodil v Črno jagnje. Tam ni snega in toplo je. »Moja mala« bi ji rekel in bi bil dober z njo in ji govoril toplo besedo. V oči bi jo gledal in ji gladil lice. Pripovedoval bi ji o pomladi, ki bo prišla nekoč, in nič več bi ji ne rekel, da bo njen otrok cigan in naj mu kupi gosli.

Sneg je sedaj naletaval bolj na gosto. Tudi toplota je padla globoko, dasi je bil šele pričetek zime. Ljudi ni bilo mnogo na ulici. Vsi so mrki in s povešenimi glavami hiteli po svojih opravkih. Nekaj težkega in neveselega je ležalo nad mestom. Celó vozovi so potovali brez hrupa. Svinčeno siva

Francè Mihelič: Starki. (Litografija.)

barva je bila razprostrta visoko nad padajočimi snežinkami. Tu in tam se je pretrgala s snegom obložena žica iz omrežja in se obesila na cesto.

Simonovo pozornost je vzbudilo dekletce, ki je koracalo počasi po pločniku pred njim. Bila je punčka kakih šestih let. Izstopila je iz gostilne ob cesti z litrom rdečega vina v roki. Jako počasi in previdno je stopala, boječ se, da bi ji ne spodrsnilo na snegu. Vina so ji nalili prav do roba steklenice. Zato se je pri vsakem koraku po malem razlivalo čez rob in curljalo na ročico in na sneg. Z nena-

vadnim zanimanjem je opazoval dekletce in začel počasneje hoditi, samo da bi otroka ne prehitel. Opazoval je z veliko radovednostjo vsako kapljico, ki je pordečila roko ali beli sneg. Videti je bilo, da deklico zebe v mokro roko. Obstajala je, predevala vino previdno iz ene roke v drugo. Potem je približala počasi mokro dlan k ustom in zadihala vanjo in v prstke. Skoraj prav notri v usta je vteknila roko. Simonu se je zasmilila. Sklenil je, da bo pristopil k njej, ji vzel steklenico in vodil deklico za roko domov. Toda preden je

utegnil to storiti, je punčki nenadoma zdrknil liter na tla in se razbil na pločniku. Rdeča luža se je zvezdasto razprostrla po snegu. Če bi šel sedaj kdo mimo, bi videl, kako je Simon prebledel in kako mu je vztrepetala roka. Nekaj časa ni mogel odtrgati oči od rdeče lise. Dekletce je stalo na pločniku odrevenelo od strahu. Roke so ji štrlele od telesa. Tudi deklece je uprlo pogled v črepinje in rdečo lužo. Niti zajokati ni moglo od strahu. Simonu se je polagoma razlil grenek nasmeh čez ustnice. Toda potlačil ga je in stopil k otroku ter ga prijel za roko: »Ne boj se, mala, ne bodo te topli. Pojdi z menoj! Kupil ti bom drugo vino,« je rekel v mehki hrvaščini. Dekletce je plašno zastrmel vanj, a ubogalo je takoj. Šele sedaj so se ji velike solze prikradle na lica. Povedel jo je, ne da bi mnogo govoril, niti za ime je ni vprašal, k Črnem jagnjetu. Anica se je zelo začudila.

Ne da bi pojasnjeval, kaj in kako, je sam poiskal na mizi steklenico, ki je bila enaka tisti, ki jo je nosil otrok, in ukazal Anici, natočiti vanjo rdečega vina. »Steklenice ne dobiš nazaj. Steklenico in vino ti bom jutri plačal, Anica!«

Anica ni mogla skriti radovednosti in je z začudenjem opazovala njegovo početje. Ko je prinesla vino, pa je rekla: »Regina vas je danes dvakrat iskala. Vabi vas zvečer k sebi. Goduje. Vsa družba se zbere pri njej. Rekla je, da morate gotovo priti.«

Simon je nekoliko pomislil, potem je stopil v drugo sobo in stisnil gosli pod pazduho.

»Kajne, da pojdete tudi vi tja?«

»Pojdem,« je odgovoril.

»Namreč, hočem vedeti, ali boste šli; kajti glava me nekoliko boli. Hotela bi iti danes zgodaj spat in vsaj enkrat prespati celo noč. Če vi in vaša družba ne pridete, mi bo to mogoče, kajti drugih gostov skoraj ne bo. Danes boste z družbo vso noč in ne boste prišli spat na klop.«

»Ne pridem,« je odvrnil.

»Kje ste dobili tega otroka? Zakaj kupujete vino? Ali mislite tega otroka opijaniti?«

Simon se je zasmel tako glasno, da ga je smeh prisilil v kašelj, a ni odgovoril na to vprašanje.

»Deklica je lepa, samo strašno revno napravljena in zanemarjena je. Ne bom je opijanil. Ti, povej mi, ali je res, da Nikolaja Benčino vzdržuje njegova zaročenka, da je ona jako bogata, da je šest let starejša od njega, a da je on ne ljubi in ji je zvest samo zato, ker ne ve, kako bi ji povrnil podporo, ki jo je prejemal do sedaj?«

»Res,« je odgovorila še bolj začudeno. Simon pa je prijel z levico deklece za roko, v desnici je

držal liter, pod pazduho gosli in odšel, ne da bi pozdravil.

»Kje stanuješ, mala?« je vprašal zunaj.

Deklica je imenovala ulico in številko.

»Te je oče poslal po vino?«

»Oče je mrtev. Poslala me je mama. Vino bo za gospoda Martina, ki prihaja k nam.«

»Za gospoda Martina? Bi te mama natepla, če bi ti ne prinesla vina?«

»Natepla bi me.«

»Vam prinaša gospod Martin kaj denarja?«

»Ne prinaša. On pride, pije in jé, potem pa reče mama meni, naj se grem na vežo igrat.«

Simon se je zopet zamislil in nemo stopal ob otroku, ne meneč se za začudene poglede ljudi, ki so opazovali to nenavadno sliko na cesti: zamišljenega mladeniča z violino in vinom, ki je vodil v raztrgano krilce oblečeno in nepočesano deklece s seboj. Enega človeka pa, ki ga je opazoval z neskončno dobrim smehljajem na ustnicah, pa Simon ni videl. Na drugi strani ceste je stopala namreč Marija, ki mu je sledila skoraj od gostilne. Njej se je zahotelo, da bi jo videl. Kakih trideset korakov pred njim je prekrizala cesto in stopila na tisti pločnik kot on. Šele tedaj jo je zagledal.

Ni vedel, ali ga je videla, ali ne, toda vsa kri je vzvalovala v njegovih žilah. »Hiti!« je zajecal deklecu in ga pritegnil močnejše za ročico. Dekletce pa je s svojimi malimi koraki komaj moglo po snegu naprej. Marija je bila hitro štirideset in petdeset korakov pred njim. On pa ni spustil otroka, dasi se ga je polastila silna želja, da bi ga spustil in tek. Marija je zavila v drugo ulico.

»Sedaj sva zopet sama, vidiš, tja pa je odšla Marija,« je rekel žalostno in mehko otroku, ki ga je gledal z velikimi očmi. Brez besede je potem spremil otroka do vrat, mu dejal liter v naročje, za vse otrokovo naročje je bil ta liter, potem mu je popravil lase, ki so silili na čelo, in ga pobožal na lice. »Zbogom, mala!« Takoj nato je odhitel v ono smer, kamor je krenila Marija. »Prav gotovo je šla domov. Na vsak način, radi Jelke moram... Ona bi...«

Skoraj tek. Je v Gornje mesto in stopil brez obotavljanja pred njena vrata in ponovno potrkal. Srce mu je silno utripalo. Odprla pa so se sosedna vrata in prikazala se je starka s prižgano petrolejko v roki. Neznansko se je preplašila Simona, ki se mu je obraz naenkrat skoraj spačil.

»Kaj hočete?«

»Vino, vino, čakajte vruga, vino se je razlilo; jaz mislim, kaj, saj ne boste razumeli; Jelka se misli, čakajte, kje je Marija. Hotel bi govoriti. Čujte, jaz...«

Francè Mihelič: Samotni pivec. (Litografija.)

»Ni je, ni je. Ona...«

»Kdaj pride?«

»Zjutraj.«

»Kaj, kdaj,« je zakričal on. »Ona pride zjutraj?«

In preden je utegnila starka pojasniti, da je Marija odšla na vajo in bo igrala do jutra, je že on zbežal skozi vrata in tekkel skoraj celo uro tja do Savskega kolodvora. Sto misli se mu je drevilo skozi dušo. Čudno lep svet se je rušil v njej, a ni se utegnil ustaviti niti pri eni misli. Vse je bilo podobno nekaki grozi. V kolodvorski veži je z nenavadno naglico prečital vozni red, ki je bil z velikimi črkami napisan na belo desko. Prebledel je. Vlaka, s katerim bi se imela peljati Jelka, ko je rekla, da gre na kolodvor, ni bilo na deski. Pri blagajni so mu povedali, da je vozil zadnji vlak

proti Karlovcu in Beli krajini ob štirih popoldne. Prihodnji osebni vlak pojde šele proti jutru.

Topo in počasi je odšel s kolodvora. Na vse strani so se mrežile ulice. »Rekla je, da bi spoznala rada mojo sestro. Rekla je...«

Skoraj nehote je prišel do tiskarne »Večera« in prečital na desko nabito izdajo. V izdaji še ni bilo nič.

»Morebiti je pa res odšla h kaki prijateljici. Toda zakaj je rekla, da pojde danes domov?«

Starkina beseda »zjutraj« se mu je zopet zagrizla v dušo. Pričel je misliti na Marijo s trpko, skoraj vdano grenkostjo. »Zdelo se mi je, da bi le ona mogla pomagati poiskati Jelko. Kako naj vendar ona pomaga? Niti najboljša slutnja bi ne spoznala, kje se nahaja Jelka v tem morju hiš, v tej mreži ulic. Marija do zjutraj? V noči nima predavanj. Zdi se, da ni popolnoma izpraznila srca, da bi našli v njem prostora tisti, o katerih je pripovedovala.«

Sum se je neizprosno boril z najlepšo mislijo, ki jo je imel do sedaj o njej, in ta sum ga je pekel v dno duše. Skušal ga je pregnati. Zdel se mu je grd in neplemenit.

»Kje imam vendar pravico, slediti njene korake! Saj me je vendar odbila odkrito in brez vsakega dvomja. Če bi me ne odbila, potem bi imel pravico sumiti.«

Toda ta ugotovitev je še bolj povečala bol v njem in nemir v duši mu je naraščal od trenutka do trenutka. Četudi ga je odbila, bi si on ne mogel predstavljati, da se je kdo le s prstom doteknil te lepote. Sedaj pa se mu je hipoma to zazdelo mogoče. Kljub nemogočnosti, da, kljub nemogočnosti, in zdelo se mu je, da se ruši od trenutka do trenutka veličastna zgradba njegove duše. In zopet ga je zapekla vest.

»Samoljubje! Gradil sem v svoji duši, da, toda ali je to ona? Ali ni lahko Marija lepa na svoj način v svetu, ki ga niti ne poznam? In še to, kar sem gradil sam, sem osmešil takrat v gostilni. Niti do te svoje zgradbe nimam več čiste pravice.«

Trudil se je, da bi okrenil misli v drugo smer. Spomnil se je, da se je tisto vino razlilo prav ob prostoru, kjer je nekoč visela slika Grete Garbo. Skušal je to spraviti v nekako zvezo. V podzavesti mu je živelo nekaj poznanega, kar je že gledal nekoč. Sredi pariških ulic je našel Greto Garbo neki vojak. Greta Garbo je nosila culo v rokah in ruto na glavi. Na nekih stopnicah jo je našel vojak. Kako se je vendar končalo vse to? Ali sem gledal, ali se mi samo zdi? To je bilo takrat, pred leti, ko še ni bila poznana po vsem svetu in slavna in bogata. Takrat je bila Jelki podobna in ljudje

so jokali, ko so gledali tiste slike. Toda Jelka ni postala slavna in poznana po svetu. Greta Garbo se nikdar ne bo ubila. V razkošju se bo uspavala s kakim knezom in v uživanju, pa bo konec tiste Grete Garbo s pariške ulice. Jelka pa se bo ubila nocoj in nihče ne bo vedel, da je hodila nekoč po teh ulicah. In ko se bo ona ubila, ne bo jokal nihče. Ljudje jokajo samo, če to vidijo naslikano na platnu; če se pa tisti ubije zares, ljudje ne jokajo. Vse je nekam čudno. Tistega vina mi ni mogoče spraviti v zvezo. E, kdo ve, če ni bila danes Jelka samo vzrok, da sem lahko tekkel k Mariji? Ne, samo vzrok ni bila! Nekaj se bo zgodilo. In končno, kaj hočem jaz s tem klavrnim tavanjem po cestah? Mislim si, da jo bom srečal, Jelko. V resnici pa je ne bom srečal, prav gotovo ne. V resnici je vse drugače. Marija bo nekje preživela noč, jaz bom nekje preživel noč in jutri bo vse tako, kot je danes, brez prividov, prikazni in sanjavih slik.

Vedno dlje je taval in skoraj pozabil, da hodi po ulicah in išče. Segel je v žep, da bi našel cigareto. Ni bilo nobene več. Zazdelo se mu je, da se ga polašča omotica. Udarci njegove krvi so naraščali od minute do minute. Misli so mu postajale zmedene. Po močno razsvetljenih, zasneženih cestah so drčali tramvaji. Spomnil se je, da je bil dotiskan »Večer« že do pete ure. Nenavadno pozorno je motril ljudi za razsvetljenimi šipami na tramvajih. Spomnil se je tudi na to, da bo Regina gotovo dejala zvečer cigarete na mizo. Misli je na Eriko in Malči. Vsakokrat, kadar se je prikazala Marija v dušo, je hitro krenil z mislijo na nekaj drugega. Ni čutil mrzlice, ki mu je pričela tresti telo. Šele pozno zvečer je krenil k Regini.

16.

V tem večeru, ko je Jelka blodila po ulicah in so bile njene misli že skoraj popolnoma zmedene in je jok že zamiral na njenih ustnicah in v njenih očeh, se je zbrala pri Regini velika družba. Ta večer je bil za to družbo prav posebne vrste. Regina je izredno okusno okrasila mizo. Posodice, narezke in druge stvari je uredila sama in ni pustila služkinji niti s prstom se jih dotekniti. V kateri cvetličarni pa je dobila tako lepe rože, ki so se bohotile na mizi, skoraj niso mogli doumeti. »Jaz še nisem videla pozimi takih rož,« je rekla Erika. Celó Mancika je ponovila isto. Poleg tega pa je bilo v sobi še mnogo drugega cvetja, ki so ga prinesli častivci s seboj. Soba je bila rdečkasto razsvetljena. Sicer je imela Regina različne zastore za luč, toda prosila je goste, naj si sami izberejo svetlobo. Največ jih je glasovalo za rdečkasto. Mali akvarij, ki je stal poln zlatih ribic,

školjk in alg v kotu sobe, je bil v tej svetlobi posebno lep. Ta akvarij je prinesla Regina od morja s seboj. Mancika sama, ki je nekoč izjavila, da je neokusno, imeti akvarij v sobi in da je ta primeren le na kake poletne vrtove, ga je nocoj pohvalila. Nekaj posebnega je bilo, da je imela Regina akvarij. Simon je velikokrat brodil po njem z roko in morda mu je prav radi tega prišlo na misel to, da je primerjal Regino z morskim dekletom, v tistih večerih, ko se je mudil pri njej in misli, da ga bo ona uspavala v dni, v katerih bo lahko pozabil na Marijo. Že dolgo pred njegovim prihodom je vladala židana volja, ki je tako značilna za zagrebške domače večere, pri katerih se človek počuti takoj kot pravi član vse družbe in se ne pojavi zadrega nikdar. Govorili so vsi vprek. Posebno razigran je bil Nikolaj Benčina in skoraj ga niso mogli spraviti od klavirja, da bi jedel in pil. Regina je vedela, s čim je mogoče najbolj razveseliti družbo. Vino je bilo zelo močno in ni štedila z njim. Likerji so bili razpostavljeni po barvah in nenavadno se je ujemal okus z barvo. Rdeči liker je bil drugače opojen kot zeleni ali višnjevkasti. Vse je bilo tako pripravljeno, da se je vsak počutil zadovoljnega. Bilo je vse nekako zagrebško pristrčno, brez vsake posebne »forme«. Nikomur ni prišlo na misel, postaviti se v to ali ono posebno obliko, in vendar se je vršilo vse takorekoč posebno gosposko, le da je bilo nenavadno živahno. Kot nalašč se je zbral tukaj po telesni lepoti cvet mladih ljudi. (Kak bravec bi morda pričakoval v tem poglavju posebnega, duhovitega razgovora, saj so bili gostje po večini člani različnih visokih šol. To mi je žal nemogoče podati. Podal bi ga lahko, če bi bravec povedel v mračne, vlažne sobe starega doma ali v dom vrh hriba na Josipovcu ali v kake prav stranske ulice, kjer je bival drugi del slovenske in hrvaške mladine, kjer se porajajo resnično velike misli za prihodnje dni. Tudi ta družba — da ne bi rekel: mnogi izmed njih so poznali najnovejše nemške, francoske in ruske pisatelje ter prebrskali različne smeri. Nekateri so bili izredno nadarjeni in ljubljenci svojih profesorjev. Toda nikomur ni prišlo na misel, da bi se razgovarjal o kaki posebni stvari. O takih stvareh so se pogovarjali že drugi, pa niso premknili sveta s tira. Bede ni mogoče odpraviti. Množice so se razgibale že stokrat in se usmerile zopet tja, kjer so bile poprej, tehnika je sama po sebi umevna, religiozna vprašanja so nehala obstojati za vse ljudi, ki le poznajo črko, že pred kakimi tridesetimi leti. Ovid je še vedno lep. Tolstoj je bil ženijalen sanjač, ki se je opijanil nad lastno veličino, Dostojevskij je bil epileptik

in grozen človek, ki bi v drugačnih okoliščinah sam naredil tiste stvari, o katerih je pisal. Kristusa bi sedaj, če bi prišel, prosili, naj nastopi v filmu in igra Kristusa, kakor je omenil tisti ameriški pisatelj. Brigita Helm je nekaj silnega in se zna porogati in v besnost spraviti vso svojo okolico, kadar se ji ne zljubi biti skromna in dobra učiteljica. Take misli bi morda izrekli, če bi se slučajno pričeli pogovarjati o teh stvareh. Toda niti to ni bilo potrebno. Saj je življenje silno lepo in prijetno za tistega, ki se zna živeti v to, zlasti če je človek mlad in mu srce še ni popolnoma naveličano za ljubezen, godbo in sladčice. Seveda niso bili prav vsi v tej družbi prav takih misli — Mancika, Nikolaj, Erika in Malči gotovo ne in tisti, ki so ga še čakali. Toda Regina — njene polzaprte oči so pričale. Regina je bila duša te družbe, skoraj nekako njeno poosebljenje. Sicer bom še pozneje nekoliko več govoril o njenem značaju, ki ima v sebi tudi nekaj neveselega, toda sedaj naj omenim to, da se je ta večer marsikdo trudil, da bi ujel njeno roko v svojo in jo navdušen poljubil.)

Simona so pričakovali — vsi. Ta ljubljeneč družbe, ta 'blazni ljubavnik', ta 'žigolo', ta 'pesnik, muzikant in potepuh', ta nalašč zanemarjeni človek, ki ne obiskuje predavanj, ta 'romantični' človek bi moral priti, kajti šele ob njem bi 'anima' družbe prikipela do vrhunca. V tem človeku živi sam vrag.

Največji dolgčas prežene z enim vriskom, z eno potezo po strunah, razigrane plesavce požene na mize, da ne morejo potem nič več od razigranosti, naenkrat ti pove prelepo pravljico in se potem, ko so vsi utopljeni v barve bajnih bitij, zakrohota, ta, ki prihaja in odhaja ko demon.

Mancika in Regina sta se večkrat ozrli na vrata in se potem nehote srečali z očmi. V Reginih je tedaj zasijal ponos, saj je vedela, da Mancika ve, da hodi Simon k njej. Mancika pa se je nekako čudno smejala. Bolj kot z besedami sta se razgovorili Mancika in Regina med seboj z očmi.

Malči pa je sedela nekam sama vase zamišljena. Še so ji plavale v duši lepe besede, ki jih je njej govoril Simon v jutru. V Malčini duši se je začelo nekaj prerajati, vstajalo je v njej neko drugo, vse bolj lepo gledanje na življenje, neko prebujenje in polet navzgor.

Simon je prišel krog devete ure. Z rokavom si je obrisal od snega mokri obraz, odložil gosli na klavir in sedel. Pozdravljen je bil zopet s hrupom, toda ko je zagledal toliko podarjenega cvetja, je nekoliko zardel, dasi ni nihče mislil na to, da bi tudi on prinesel rož. Regina mu je hitro hotela natočiti vina, toda on je zaprosil za čaj, s katerim

Helena Vurnikova: Oznanjenje Marijino.
(Cerkev v Št. Vidu nad Ljubljano.)

mu je takoj postregla. Potem je pojedel narezek s sardinami, rumenjakom in neko rdečkasto snovjo in šele nato popil čašo vina, ki mu je pordečilo lica.

»Čestitaj Regini!« mu je zašepetal Krilan na uho. Toda Simon je zamahnil z roko, kar je takoj zapazila Mancika in se zasmejala. Hrup sedaj ni ponehal, toda ponovno so se vsi ozirali na Simona in pričakovali, da jih bo zopet razvedril na nov način. On pa je ostal dolgo zamišljen. Nikolaj je neprestano igral same vesele pesmi. Ko je sviral

neko priljubljeno popevko, je Simon pričel motriti Eriko, ki je sedela vprav nasproti njega. Ta je zardela in povsila oči. Ko jih je zopet dvignila, so Simonove neprestano visele na njenih. Zbegala se je. Rdečica ji je šinila v lica in hotela se je zasmejati. Toda Simonov obraz je ostal nespremenjen. Njegove vroči oči so jo pekle, kot da bi strmela dva ognja vanjo. Zbegala se je še bolj in postala tako nemirna, da so jo nekateri začeli opazovati in se ozirali tudi na Simona z začudenjem. Mancika se je silno razburila. Njeni prsti so se igrali med seboj. Opazovala je vsako Simonovo kretnjo. Erika je sedaj odprla usta in zastrmela nepremično čez mizo. Zapazili so vsi. Vsa družba je umolknila in Nikolaj, ki še ni vedel, zakaj je pojenjal hrup, je prenehal igrati in se začuden ozrl od klavirja. »Kaj me gledaš?« je naenkrat vzkliknila Erika. On ni odgovoril. Počasi je vstal in šel krog mize prav do nje ter jo prijel za roko. Hotela jo je izmekniti, toda neka skrivnostna sila ji je zabranila. Pričela je tako trepetati, da so vsi opazili.

»Kaj delaš?« je vzkliknila Regina.

»Uspavati jo hoče,« je zaklicala Mancika.

Nikolaj, ki je obsedel bled pri klavirju, je hotel vstati, toda Simon ga je samo pogledal in Nikolaj je obsedel.

»Pojdi z mano, Erika,« je ukazal Simon nežno. Takoj je ubogala, ne da bi mogla odtrgati oči od njegovih.

»Uspavati jo hoče,« je zopet zaklicala Mancika.

»Ne,« je odgovoril Simon srdito in spustil Eriko, ko jo je pripeljal do Nikolaja. Oči so mu gorele zelo svetlo in zdelo se je, da tudi on sam ni popolnoma prisoten in da ne ve, kaj dela. Vsi so vedeli, kako zelo se ljubita Nikolaj in Erika in da bi bila to brezmejna Simonova brezobzirnost, če bi se zavedal, kaj dela. Nekateri so pomislili, da je že pijan prišel v sobo.

Simon se je obrnil k Nikolaju, ki je bil tako presenečen, da ni vedel, kaj naj stori.

»Odvedel sem jo od onih tam, razumeš, kaj?«

Nikolaj ni odgovoril, toda Simon je nadaljeval glasno, da so slišali vsi.

»Ti si izročil svojo godbo angelom, ti, kaj?«

Nikolaju so se poteze čudno zvale po obrazu.

»Sam vem,« je govoril Simon, »kako težko je izročiti godbo angelom. Toda tebi bi je ne bilo treba, razumeš, kaj? Zakaj se slepiš, zakaj si lažeš? Hočeš biti plemenit in radi denarjev ostati oni zvest, ki ti že po letih ni nič podobna. V tvojem srcu pa raste sovraštvo do tiste daljne zaročenke od dne do dne. Samega sebe slepiš in izdajaš svojo dušo, ki bi bila lahko polna prelepih godb. Tukaj

ti je pošlal Bog lepega otroka, zlatega človeka, ki mu ni niti ena nelepa misel še skalila duše, te lepe, lepe bele pesmi, ki stoji pred teboj, te Erike, ki bi ji dal samo krila, da bi se tudi s telesom dvignila v nebo, ti pa lažeš sebi in njej in razbijaš s pestmi po tipkah, ko bi moral le belo pesem igrati beli pesmi. Vsi denarji celega sveta bi ne smeli užaliti te pesmi. — Igraj!« mu je ukazal.

Nikolaj je bil tako prepal, da ni mogel niti rok dvigniti. Simon je nadaljeval. »Skoraj vsi, ki so tu, bi se morda nasmehnili besedici Bog. Toda Bog je. Šel je mimo mene. Pri tebi, Nikolaj, pa se je kar ustavil in zašepetal svojo besedo v tvojo dušo, in ta beseda je bila godba in vsa sreča in vse veselje, ki dehti iz nje. Toda ti si rekel: „Nočem godbe. Vračam jo angelom.“ Toda Bog ni odnehal in je postavil to belo pesem predte, da se tvoja duša zazrcali v njej. Ti pa hočeš sedaj razbiti to sveto zrcalo, tega dobrega otroka, ki stoji ob tebi, in biješ z nelepimi, kričavimi zvoki sedanjih dni v njeno lepo dušo. Glej se v tem zrcalu in po tistem, kar boš videl v njem, igray! O, ko bi ona tam gori hotela stati pred menoj!«

Z začudenjem je poslušala družba te besede, ki so prišle tako nepričakovano, ki so bile tako nenavadne in nemogoče, in vendar tako lepe in s tako mehkim glasom pripovedovane, da ni bilo mogoče govoriti o kaki neokusnosti, dasi je Simon kar naravnost povedal o tistem denarju. Erika se je naslonila na klavir. V svoji, skoraj otroški mladosti in v belem krilu je bila res podobna beli pesmi. Njene oči so polne dobrote zle na Simona. Nikolaj pa je vstal, objel Simona in ga poljubil. Hotel je govoriti nekaj, a je izpregovoril samo: »Ti, ti, ti!« Nastal je velik hrup in smeh.

»Naj se smejejo; ti, Nikolaj, pa jo ljubi in ne beži pred samim seboj!«

»Toda,« je vprašal Nikolaj, »zakaj si ti, Simon, izročil svojo godbo angelom?«

»Ne vem, Nikolaj. Kdo ve, kam sem jo izročil jaz. Moje zrcalo je dovolj razbito, da bi ga mogel še kedaj sestaviti. Prodal bom gosli. Skoraj nemogoče je, da bi priklical svojo godbo nazaj. Če bi jo, bi ona ne bila bela pesem. Bila bi rdeča kot kri, bila bi morda kri sama. Hej, Nikolaj, ne skrbi zame! Jaz bom našel svoje zrcalo šele takrat, ko —«

Zamahnil je z roko in nenadoma odšel na svoj prostor. Tedaj je zaklicala Mancika porogljivo: »Nikolaj, sviraj nam! Hotela bi slišati, kaka je tista posebna godba.«

»Mancika,« je odvrnil Simon še bolj porogljivo. »Njegova godba naj velja samo Eriki, tebi pa bom zaigral jaz, če danes ne, nekoč gotovo, Mancika!«

Na Barju cvete... (Fot. Fr. Krašovec.)

Mancika je nekaj vzkliknila.

»Ne žali v moji sobi!« se je razsrdila Regina. Nastal je molk. Tedaj je predlagal Krilan:

»Pustimo te nenavadne stvari in pojdimo se kako igro!«

»Kako igro, kako igro!« so vzklikali drugi. Veselost se je takoj povrnila.

»Jaz bi rekel, da se gremo 'Prepolno ladjo'!«

Predlog so sprejeli z navdušenjem. Krilan je takoj prinesel dva klobuka. Vsi so se strnili krog njegovega stola v krog in se objemali med seboj.

»Mir, mir vas prosim,« je klical Krilan. »Ena, dve, po plavem morju ena ladja gre... štiri, pet, sedem... po plavem morju ena ladja gre... osem — deset, enajst — trinajst... po plavem morju ena ladja gre...«

Po vrsti so klicali številke. Simon se je sklonil k Malči in ji zašepetal: »Po beli cesti neka Jelka gre. Nocoj bo umrl neki človek.« — »Kaj?« je vprašala Malči, ki ni razumela.

Mancika je klicala številko in se zmotila. Smeh. »Prva mornarica je padla v morje. Manciki rešilni pas!«

Vrgli so listek z njenim imenom v ženski klobuk. »Po plavem morju ena ladja gre. Simon, šteje!«

»Dva in dvajset, tri in dvajset, štiri in dvajset.« — Smeh.

»Prvi mornar je padel v morje. Prvemu mornarju rešilni pas!«

Vrgli so listek s Simonovim imenom v moški klobuk. »Po plavem morju ena ladja gre...«

»Kaj si rekel poprej?« je vprašala Malči. »Rekel si, da se bo nekdo ubil? Kaj si bolan?«

»Igraj in pazi!« je opozoril Simon. Malči se je nemirno ozirala nanj.

»Ena in trideset, dva in trideset, štiri in trideset...«

»Malči, morebiti sem res bolan in gledam strahove. Jaz se še ne bom ubil. Toda ona se morda bo. Sicer smrt ni nič kaj hudega.«

»Simon, zopet si na vrsti.«

Sedaj se ni pomotil: »Po plavem morju ena ladja gre — deset, enajst, trinajst.«

»Rešilne pasove imajo vsi. Vprašam vas, mornarji, mornarice, kdo naj bo naš kapitan?«

Vsi so vzkliknili: »Regina naj bo kapitan. Regina naj pomaga ubogim mornarjem, mornaricam!«

Krilan je stresal klobuke in vlekel listke. Regina je odločala kazni. Smeh in razigranost sta vladala v sobi. Regina si je znala prekrasno izmisliti pomoč, ki je bila vedno dodeljena mornarju in mornarici. Krilan se je dušil od smeha.

»Divna kapitanka, kaj naj naredita mornar in mornarica, katerih rešilne pasove držim v rokah?«

»Skrijeta naj se pred viharjem med dve čeri! Mornar je omagal. Mornarica naj mu nudi pomoč!«

»Vprašam te, mogočna kapitanka, kje so v tem plavem morju čeri?«

»Vrata naj bodo čeri! Med vrata naj se skrijeta mornar in mornarica!«

Krilan je odprl oba listka in se nehal smejati.

»Simon in Mancika!«

Smeh! »Kaj, ti, Krilan bi rad sam pomoči te mornarice?« je rekla Regina. Simon in Mancika

sta se zaprla med vrata. Polovica družbe je tekla tja, da bi prisluškala, kaj se menita.

Stala sta si nasproti v temi, v kateri je bilo videti le žar oči in lesket zob.

»Prezgodaj je še, da bi ti pomagala. Poiskala bom že tisto uro,« je rekla Mancika šepetaje.

»Nič mi ne moreš storiti. Ona, zastopnica naših duš, je še vedno silnejša od tebe in bolj živa od tvojih pesmi. Ti mi pa prav nič ne moreš. Zdi se mi, da se bliža dan, ko se bom lahko porogal sami smrti.«

»Ni vse tako lahko in enostavno, kot si misliš. Sedaj pa, da bodo oni onstran vrat imeli kaj govoriti...«

Skolnila se je hitro k njemu in ga ugriznila na ustnico. Vrata so se odprla. Simonu se je cedila kri iz kota ustnic. Vsa družba je zaploskala, le Krilan ne. Umolknil je in nekako malomarno nadaljeval igro. Tudi Regina se je nehala smejati. Simon je stopil k akvariju in brodil po njem z roko in opazoval med tem Regino in Krilana.

»Zakaj brodiš po akvariju?« je vprašala Regina.

»Ne vem, zakaj pripisujete vsi vsaki moji kretnji poseben pomen,« je odgovoril temno. »Akvarij vendar še ni morje. Kje more biti akvarij morje? Nekaj zlatih ribic je v njem in ponarejenih alg. In če tudi bi živelo v tebi morje, bi me ne mogla več uspavati, čeprav si lepa, o da, jako lepa si, Regina, in življenje, ki nam ga nudiš, je sladko in prijetno. Nisem ti še izrekel čestitke. Igral ti bom pozneje na gosli. O, hotel bi, Regina, da bi bilo mogoče utopiti se ob tebi in da bi ti bila Undena. No, vem, kam bi šel. Če bi živel kje kak nič, bi se pustil pribiti na njega in obvisel na njem vso večnost, toda tudi nič je nekaj, na čemer ni mogoče obviseti. Strah me je. Nobene steze ni mogoče več poiskati. Po cesti stopa otrok s posodo z vinom. Pade posoda na tla in se razbije in sedaj zavisi vse od tega, ali bo prišel kdo, zabrisal rdečo liso, kupil novo posodo, novo vino. Če ne kupi nove posode, novega vina, pride življenje, ki te je rodilo, in bi je vate do same smrti. Meni ne more nihče več kupiti posode in vina, niti ona ne, ki tava danes po ulicah tega mesta, če je še živa. Tako je mogoče živeti le tebi in tvojim. Jaz sem tudi mislil, da mi bo mogoče uživati se v dušo tebi in tebi podobnih. Ni bilo mogoče, Regina, in vse ure med nama so izginile kot varljivi sen. Tebi ne bo težko. Naber si še ribic, vrzi jih v to vodo in igray se z njimi! Toda kaj naj delam med njimi jaz? Skalila bi se ta voda in poginile bi druge v njej. Na te gosli, poglej, bom tebi zaigral zadnjo pesem. Potem se bom poslovil tudi od godbe.«

Mislil je, da govori tiho, a smejali so se tem besedam vsi, kajti govoril jih je glasno in Regina je udarila z nogo ob tla v srdu. Stopil je h klavirju in z nekako zamišljenostjo uglašal strune. Vsi so mislili, da bo spravil družbo sedaj v tisto razkošno razposajenost, in so mu vriskali vnaprej; toda ko je pričel igrati, so se zresnili vsi. Nekaj zelo trpkega je ležalo v izrazu njegovega obraza in prav taka je bila tudi godba sama. Vsak zvok je bil kot krik, njim do sedaj popolnoma nepoznan in so morda komaj zaslutili, kaj se dogaja v duši za tistimi temnimi očmi. Nekako sredi godbe se je utrgala struna in ga udarila v lice. Prenehal je igrati. Videli so, kako je postala barva njegovega obraza skoraj sivkasta. Pogladi je gosli z dlanjo in jih položil nazaj v škatlo.

»Mislila sem, da nam boš igral kaj veselega, kajti jaz hočem biti vesela na ta svoj večer,« je rekla Regina zbadljivo.

»Oprosti, Regina, ni mi mogoče danes igrati veselo, toda ko bi ti vedela...«

Večina družbe je bila skoraj nejevoljna radi tega, da Simon ni hotel biti tak kot navadno. Toda vino je takoj priklicalo prejšnjo dobro voljo, še bolj pa Regina, ki je pričela peti in pritegnila v petje skoraj vse. Tudi Simon je zopet pil. Hipoma se je okrenil h Krilanu.

»Prosim te, stopi z menoj v predsobo! Govoril bi rad s teboj.«

Krilan se je nehote ozrl na njegovo ustnico. »Kaj hočeš?« je vprašal, a takoj vstal in šel za njim. Zunaj mu je rekel Simon:

»Poslušaj! Do sedaj ni bilo med menoj in Manciko ničesar, kar si misliš ti. Nimam namena opravičevati se tebi, niti se ne bojim tvojega izraza. Ne vem, kaj se vse lahko zgodi v bodočnosti. Če te ona ne ljubi, si kriv sam, kajti ona je prečitala vsako misel iz tvojih oči. V pričetku te je ljubila. Čital sem to v njenih pesmih. Toda ona noče biti igrača! Zamrzila je tudi tvojo samoljubnost. Ne vem, kako bi bilo, če bi jo pričel ljubiti pošteno in plemenito. Zdi se mi, da je niti s tem ne bi več pridobil, kajti ona hoče poštenih kart ne samo iz sedanjosti, ampak tudi iz preteklosti; kajti ona sama je velika in plemenita po svojem srcu. Mene in njo pa sumiš brez vzroka.«

Krilan je silno presenečen poslušal Simona. Toda ta se je naenkrat zmedel. »Še nekaj, Krilan, in to mi je težje, kot si boš morda mislil. Še nikogar nisem prosil za denar. Niti nočem, da mi posodiš. Slutim, da bom ono, ki jo ljubim, srečal to noč. Podari mi deset dinarjev!«

»Kaj?« je Krilan hitro odpiral listnico. »Zakaj mi nisi rekel poprej? Na, sto dinarjev!«

»Ne, samo deset mi jih daj! Jutri bom zopet imel denar. Več nočem kot deset. Naj bo ona s katerimkoli, ne bom ji zameril, nimam niti pravice zameriti, toda videl bi jo rad. Ne bom zalezoval, a videl bi jo rad. Skril se bom v kavarni za steber, tako da me ne bo zapazila. Če pa je ne srečam, tedaj ne vem, kaj bo z menoj to noč, prijatelj moj! Še nekaj! Ne hodite nocoj k Črnemu jagnjetu. Anica je bolna in bi rada imela mir, da bi se vsaj enkrat naspala. Pozdravljen, Krilan!«

Ne da bi se od koga poslovil, je izginil Simon iz družbe.

(Dalje prihodnjič.)

BINKOŠTI

Sveti Duh je ognjene peroti razpel,
mimo okna je našega danes hitel,
srca razsvetlil nam je, ko mimo je šel.

Duh se iz božje svetlobe rodi,
v našem telesu življenje vzbudi!

Sveti Duh je ognjene kreljuti razpel.
Začul sem njih tajno šumenje
in v meni se oglašil ubrani je spev,
zvenel po udarcih Njegovih je kril
in se v pesem poeta prelil.

Sveti Duh, božji ptič —
švignil ko misel je mimo nas,
da so zablisnile nove zarje ta čas! ...
Z radostjo zrl jih človek je — žalostni nič!

Gustav Strniša.

V JUTRU

Na šipah srcá mi vlažne kaplje lepé.
Noč jih je nasopla. Zdi se mi,
zunaj že svetloba topla
mi na motna okna potrkava.
Pa naj dahnem v vlago, da se raztopé!

Težke kaplje tihoma polzé,
steze blede v šipe rišejo,
skóznje svit se plazi mi v srce ...
Zunaj gost še vedno potrkava ...

Ah, drsite, motne ve solze;
zadnja kane naj težkó na tla —
da mi šipa več ne bo kalná.
Tako. Zdaj sonce v goste mi prihaja,
jutro steza mi v pozdrav roké.

Joža Vovk.

IN GREHA NI BILO...

Zvonko Ermenc

Z brezmejnih, modrih višin sipa junijsko sonce življenje. Na skope njive, kjer pšenični klas pod srp sili, na praznične, svatovske senožeti, med smaragdne smrekove vrhove. V lahnem dihu vetra kima klasje, neslišno vriska cvetje v travi. Smreke širijo veje: meniške roke v širokih rokavih njihovega malega asiškega brata, ko je sprejemal velikega Brata s križanimi krili v tajnem, svetem poljubu ...

Vrh gore žari ves bel cerkveni dom svetnika Padovanskega. V blesk poletnega dne priliva še on drhtečo, hvaležno, bronasto pesem, ki je molitev, življensko veselje in prešerni smeh v enem.

Človeške mravlje bodo jutri obsule vrh, prinesle svetemu možu znoj in muko vsega leta, molitev in kes in sklenjene roke za prihodnje dni.

Mlačni gorski veter plapola s kramarskimi šotori. Kot beli golobi so posedli vso trato, ki je v tihih delavnikih pašnik župnikove Dime.

Pastir je župnik Pavel. Gospodov in — Dimin.

Pase Dimo, pase čredo Gospodovo. Ovce Gospodove počivajo pod slamnatimi krovi v grapah in bregovih; po senožetih, skopih njivah in rižah zbirajo zrna za vsakdanji kruh. Župnik Pavel bedi nad čredo, šepeta vse dni molitve, živi ob krompirju, močniku in mleku, ob gorskem zraku, nebeški luči in besedi ter ob belem, skrivnostnem kruhu že pol stoletja.

Mir je na gori.

Kri je Pavel umiril v sebi že v nežnih letih, zadušil z voljo vse zemeljsko, povzpел se v višine, odšel na romarsko goro. Grom in blisk, ki edina strašita tu gori, čisti duši nista v strah. Saj govori v njih samo silni, dobri Bog.

Iz župnišča je stopil Pavel med kramarice, krošnjarje Dalmatince in prve romarje. Oči mu blesté v nasmehu, poljubljajo to živo radost: sonce, romarsko pesem, pokanje topičev, brnenje njegovih bronastih tovarišev v molitvi.

V cerkveni hlad gre njegov korak. V mračni hram, postavljen v davnih dneh, v župnikov tihi, pravi dom gre. Pisani oltarji, zlati baročni svetniki z otročjimi obrazi, a njemu toliko dragi znanci. Saj so v zimskih dneh, ko je radi zametov cerkev navadno prazna, oni edine priče tihih maš in tihih molitev.

Danes je cerkev nevesta. Kmetiške vrtove in zelenje gozdov so presadile dekliške roke med stebre in svečnike, slike in okna. Stebre boža bršljan, svečniki so svatje s šopki, v glavnem

oltarju se rjavemu svetniku beli od lilij in belih vrtnic začuden obraz.

Sklonijo se beli Pavlovi lasje, nasmeh boža brazde v licu.

Tihi korak drsi dalje v zakristijo, po stopnicah.

Železna vrata zapirajo zakladnico. Zverženi starinski okraski stražijo kot skrbni prsti zlató in bisere za vrati.

Krhko škripne ključ. Rjav, ogromen ključ.

Vso steno je zakrivala stara črviva omara. Medlo tiščé žarki skozi mreže in križe v oknu.

Odpira Pavel omaro, da izbere jutrišnji mašni plašč.

Vrsta plaščev, mašnih in večerničnih, blesti pred njim v vseh mavričnih barvah, v bujnih okraskih. Nežni prsti davnih gospá in gospodičen so vbadali tedne in mesece, da so ustvarili to krasoto. Žolta in modra svila, temnozelene in rdeče cvetice, srebrni trakovi na plašču Marije Terezije. Ponosna cesarica je tisoč in tisočkrat vbodla v žolto svilo, ki jo je nosil on, župnik Pavel, vsako leto samo dvakrat: v sveti božični noči in jutri, na dan berača-meniha. Najdražja svila in zlato za dan dveh siromakov: prezebajočega Deteta in človeka, katerega edino bogastvo je bila rjava kuta siromašnih kmetov iz asiške okolice.

In dalje: vrste plaščev, darovanih od drugih dvorov, od poljskega, francoskega in saksonskega. Samo bogastvo!

Odprl je Pavel predal, da vzame od posod še kelih in visoki francoski ciborij za jutrišnje maše in obhajila.

Procesija v Ljubljani. (Fot. Fr. Krašovec.)

Komaj je zahreščal les, je smuknila skozi nastalo odprtino črna, drobna živalca. Presunljivo je zacvilila in izginila.

Nerazumljivo, začudeno, prestrašeno in osuplo je obstalo Pavlovo oko — — — — —

Pet drobnih, rdečih mišk!

Pet mladih mišk — v ciboriju!

— — — — —

Miške v ciboriju!

— — — — —

Prevrnjen leži pokrov, s križcem navzdol. Iz vijoličastih in zlatih niti saksonskega plašča je spleta stara miš mehko, toplo posteljico, v kateri drema pokojno pet nežnih, malih mišk!

Odšla je Pavlu kri iz lic, postala so bela kot lasje. Prva, strašna misel: njemu, staremu župniku kaj takega! Svetoskrunstvo radi same njegove malomarnosti.

Da, radi nje!

Že mesece ni pogledal v zakladnico. Od božiča, ko je Terezijin plašč jemal. Sicer ni odpiral zakladne omare. Preproste, cenene mašne plašče hrani v zakristiji.

V svetih posodah, v toli občudovanem francoskem ciboriju pa gostujejo — miši!

Že je Pavlova roka v ogorčenju in kesu segla po posodi, da strese gnusobo, jo pomendra, zmečka golazen z okovanim čevljem, tedaj sta nenadoma iz luknje v kotu planili dve plašni, začudeni očesci. Za trenotek sta zastrmeli v velikega, mračnega človeka. Iz oči je gledala groza —

»To je strah — matere!« je Pavel mrmral.

Mati!

V daljno mladost je poletela misel. —

Koča v bregu. Obraz žene. Gubast, suh, ozke ustnice, ki jih nikdar, razen enkrat, smehljati ni videl. Takrat, ko je prvič povzdignil beli Kruh — žuljave roke, ki so garale od prvih do zadnjih dnevnih žarkov, samo da je bil Pavle sit, da je bilo kruha in močnika, pozneje grošev za knjige in obleko. Sam znoj in žulj, samo da bi živel Pavle, sin —

Mati!

Tu — mati v teh dveh svetlih očescih!

Omahnila je roka. — Brez moči ležé drobna, gola telesca, nevede, da li prihaja življenje ali smrt —

In vendar: svetoskrunstvo!

Svetoskrunstvo?

Iz Njegove volje so gore nastale, zlati prah v njih. Njegova volja je ta bedna bitja poklicala v življenje, zanje prav tako dragoceno kot za vsakogar. Ljubezen je ustvarjala. Ustvarila mrtvo zlato in — živo miš!

Živo miš!

Mar je mrtva tvarina več nego živo telesce,
živeča, gibajoča se živalca?

Nemogoče!

Jeli žival skrunila?

Da je spoznala, v dom svojega Stvarnika
gnezda ne bi znosila. Ne bi!

Ugasnil je srd.

V dušo pa je leglo nezmerno sočutje. Nagnil
je kelih, previdno vzel iz njega gnezdo, ga postavil
k luknji v ozadju. Nato je segel v žep, poiskal
drobtin, jih nasul pred gnezdo. Saj je gotovo
gladna uboga stara, uboge mlade. Cerkvena miš —

Skrbno je obrisal kelih, poljubil ga najnež-
neje, molitev za oproščenje zašepetal:

»Gospod, odpusti! Meni in njej in drobnim
malim. Če je bil greh, bil je nevede! Odpusti!«

* *

Hrumela je drugi dan gora.

Morje ljudstva!

In vendar bi v cerkvi slišal dih, ko je Pavel
pridigal:

O bratu Antonu, ki je ribam božjo besedo
pravil, o bratu Frančišku, ki je ljubil vse: zrak
in vodo, zemljo in sonce, rože in živali, o ljubezni,
ki ne razmišlja in ne gleda, ki samo ljubi, ki
odpušča vse, vse —

V duše je padalo mehko, v oči vlažno.

*

Po veliki maši so pristopile množice. Bele
Pavlove roke so dvignile blesteči se ciborij, prsti
so trepetaje objeli beli Kruh —

Delil je vsem: mladim in sivim, revnim in
bogatom. Kruh ljubezni, življenja.

In — greha ni bilo — — —

V zakladnici, v črvivi omari, pod bisernimi in
svilenimi plašči, v sosedstvu zlatih posod sosed-
nega predala, v kotu praznega predala pa je stara
tačas z mladimi veselo glodala kos pšenične po-
gače, ki jo je navsezgodaj prinesel župnik.

In greha ni bilo!

Nad goro, nad vriskajočim poletjem pa je iz
višin lilo morje žarkov, sipalo življenje in blago-
slov sonce — Njegovo sonce — —

PESEM

Ti roža si mi, ki zveneti noče,
in luč si, ki v noči neskončne sveti,
si gosli spev, ki se ne dá izpeti,
večerni mrak, ki v mé vtoniti hoče.

Ladko Truhlač.

Procesija na deželi. (Fot. Fr. Krašovec.)

ZVONOV JOKAJO...

Cene Kranjc

Ženjice so vezale zadnje snope. Dolga in ši-
roka njiva pšenice je bila požeta. Trudne so bile
ženjice in roke so pekle in obrazi so bili rdeči
od sonca. Dekla Tončka je zavezala zadnji snop.
Bil je majhen, komaj pol tako velik kot drugi.

Sosedov hlapec se pelje po snopje. V deteljo
pred seboj zre in komaj ve, da se pelje. Tam
gredo Gosarjev oče na polje. Trudno so se za-
gledali v travnato pot. Župnik gredo po travnikih
iz gozda. V rokah neso klobuk in v hrib gledajo.

Joka veliki zvon pri Svetem Tilnu na hribu
nad vasjo. Še srednji zvon je zazvonil. Kot fant,
močan, dvajsetletni fant je zajokal. In še naj-
manjši zvon je zazvonil. Kot majhen otrok je
zajokal.

Zvonovi pri Svetem Tilnu zvoné. Zvonovi pri
Svetem Tilnu jokajo. Mehek, tako čudno mehek
in tresoč se je njih jok. Zvonovi pri Svetem Tilnu
tiho jokajo — —

Ženjice na travi na koncu njive šepetajo.

»Kako lepo ji zvonil!«

»Še nobeni ni tako zvonilo.«

»Bog ve, kdo ji zvonil?«

»Oh, saj veš, kdo! Ivan ji zvonil!«

»Pa res ni imel še nihče nobenega dekleta
tako rad, kot jo je imel on.«

Ženjice na koncu njive molčé. Daleč med
snopje segajo njih sence.

Vozniki pripeljejo mimo:

»Kdo pa je umrl?«

»Knezova Francka.«

»Zvoniti pa znate!«

Vozovi škripljejo po dolgi cesti. Konji trudno povešajo glave, njih sence čudno kimajo.

Pastirji si pripovedujejo:

»Knezova Francka je umrla. Ivan ji je šel zvonit. Kajne, kako lepo zna zvoniti Ivan!«

»Ali si videl, kako je sinoči jokala Ivan, ko je zvedel, da je Francka umrla?«

»Ne!«

»V hrib je tekel in se zgrudil na tla in nikogar ni slišal. Še mame ne in ne ata.«

»Ko je prišel ponoči v hišo, je bil tako bled, da so se ga vsi zbal.«

Gosarjev oče so prišli do ženjic:

»Francke je pa res škoda!«

»Ivan se mi še bolj smili.«

»Poglejte, tako je na svetu. In ni čudno, če so lasje na stara leta tako čisto beli!«

Zvonovi pri Svetem Tilnu jokajo, tiho jokajo. Njih jok plava nad poljem, polnim požete pšenice, ki tone v senco. Lastovk ni več, postovk ni več, vozniki so odpeljali po dolgi cesti, ženjice trudno stopajo domov, kot bi breme vsega dneva nosile s seboj, župnik je zavil na svoj vrt.

Jata vran je zletela s hriba. Krakajoč so letele čez polje v bližnji gozd. Zvonovi so utihnili, kot bi se oddehnili.

Po kamenitih stopnicah je prišel od zvonika Ivan. Bil je odkrit, lasje so mu bili razmršeni, mrtvaško bled se je opotekel med smreke in borovce. Ko je zaslišal, kako še doné zvonovi, si je z rokami zakril čelo in utonil v senco.

Noč leži nad Repnjami, v rahlo meglico so zavite Repnje. Repnje spé.

Knezova hiša ne spi. Rdeča luč lije skozi okno v temo. Tiha pesem doni iz Knezove hiše.

V belih rožah leži Francka, vsa bela, aj, tako čudno bela.

Smrt je v Knezovi hiši — smrt na obrazih vseh, povsod blede smrt.

Polna je Knezova hiša. Prijateljice so prišle k Francki zadnjikrat v vas, po slovo so prišli fantje, vsi so prišli še enkrat pogledat belo Francko.

Šepetaje govoré. Ko zapojo, pesem noče iz grla. Smrt je v Knezovi hiši.

Samo Francka je tako mirna, tako mirna in sama sredi rož in sveč.

Neslišno so se odprla vrata:

Ivan! — —

Molk. Le sveče prasketajo. Molk, smrtni molk. Vsi so vedeli, kako je z njim.

K odru stopi, odrine z roko rože:

»Francka, Francka, moja Francka —«

Aj, kako čudno bela je Francka!

Kako čudno podoben ji je Ivan!

»Francka, adijo, Francka!« — —

Molk v Knezovi hiši, niti sveče ne prasketajo, smrtni molk.

In je porinil Ivan rože proč od sebe, da so padle na tla in prijel belo Francko za roko — za slovo.

»Francka!«

Zaloputnila so se vrata — Ivana ni več.

V Knezovi hiši molk, smrt.

*

Od vseh strani hité ljudje h Knezu. Iz Zapog prihajajo in od druge strani iz Polja in Bukovice in še iz Vodic. Vsi gredó Francko pospremit na zadnji poti.

Gruča iz Bukovice:

»Takole pride hitro smrt!«

»Kaj pa ji je bilo prav za prav? Še v nedeljo sem jo videl.«

»Užela se je. Še zmenila se ni. Čez dva dni je umrla.«

Ženske iz Zapog:

»Pravijo, da je Kovačev Ivan, ki ji je bil ženin, kakor iz uma. Ušel je nekam. Nihče ne ve, kje je.«

»Ivan Francke nikoli ne bo pozabil! Verjemite mi! Nikoli ne bo Ivan pozabil Francke!«

Ivanovi tovariši iz Polja:

»Ali si ga videl, kakšen je bil sinoči? Nikoli še nisem videl tako bledega človeka.«

»Boste videli: Kmalu pojdemo spet za pogrebom!«

Kovačeve srečujejo:

»Kje pa je vaš Ivan?«

»Še nič ga ni bilo domov.«

»Vašega Ivana sem videl.«

»Kje?«

»Pri neki smreki na hribu je sedel. Z rokami si je stiskal glavo. Ko sem ga poklical, me ni slišal.«

»Bog ga obvaruj!«

Pogrebci se zbirajo. Francka mirno leži. Rože ob njej so zvene. Sveče dogorevajo.

*

Gredo pogrebci. Dolg je sprevod. Spredaj plava v jutrnjem soncu bela krsta.

Trudno sklanjajo glave pogrebci in nekoga iščejo med seboj, pa ga ni.

Sredi cerkve stoji bela krsta in plameni belih sveč trepetajo ob njej. Vsa cerkev je polna. Tako tiho je danes v cerkvi. Sliši se, kako prasketajo sveče nad belo krsto. Smrt je danes v cerkvi.

Ljudje se izprašujejo in iščejo.

Ivana ni v cerkvi.

—
Dolg sprevod se vije iz cerkve na pokopališče. Dolg sprevod objokanih ljudi. Bela krsta plava spredaj in se blešči v soncu. Zvonovi žalostno doné iz lin. Počasi se vije sprevod. Počasi zavija na pokopališče.

Ob praznem grobu stoji Ivan, bled kot smrt.

—
Prihajajo ljudje na pokopališče in strmé v Ivana.

Belo krsto nesó k Ivanu.

Trepeta Ivan. Niti kapljice krvi ni v njegovem obrazu. Kot mrlič je Ivan.

H grobu postavijo krsto. Ivan se umakne in se zazre vanjo. In nikogar ne vidi, kot le belo, Franckino krsto.

—
Spuščajo pogrebci krsto v grob. Roke se jim tresejo. Bledi so.

Ivan gleda, se trese, grize si ustnice, se sklanja naprej.

Grozna tišina okrog in okrog. V to tišino votlo bobni prst na krsto.

Krikne Ivan. Za glavo se zgrabi s tresočimi se rokami in plane med ljudi in se preriva med njimi do vrat in zbeži čez širno polje.

Nato so Francko zagrebli.

*

Srečal sem Ivana. Bled je bil. V desnico sem mu segel. Mrtvaško mrzla je bila. Z žalostnimi, sivimi očmi me je dolgo, dolgo molče gledal.

Nato sva šla skupaj na pot.

Vsako noč romava na Franckin grob.

ŽALOSTNA POMLAD

Ves večer iskal sem tiha pota,
kjer še zarja ugašajoča bi ležala
in iz senc pozabljena bi pesem pela.

Takó z rokama grebel sem v mrakove,
ves večer odmevajoče štel korake,
bilo je, ko da v vsemiru nekdo joče.

Pa sem se vrnil v sobo svojo. Srce težko bije:
Lučka v meni je že zdavnaj dogorela,
iz noči se nikdo ne smehlja...

Joško Jurač.

FRANCIN

Bogdan Kazak

Vaški otročaji smo se gnetli okoli Tončkove hišice sredi vasi in prodajali zijala, ko so pokopavali Tončkovo »teto«. Od takrat že mi je ostal v spominu njen sin Francin, droben in suh možček s kuštravo glavo in z zmršeno kratko brado. Zasmilil se mi je revež, zakaj dotlej nisem še videl take žalosti.

Med cerkvenim obredom in ko so zabijali rakev je ta postarani mož trepetal, sive in zamgljene oči je upiral v daljavo in po vlem licu in bradi so mu lile goste in debele solze.

Kesneje sva se večkrat srečavala. Tista majhna njivica »pod Rahljekom«, ki jo je s hišico vred podedoval po materi, mu ni dajala mnogo dela, a tudi ne dosti turščice, krompirja in fižola. Francinovo torišče je bila občinska »gmajna«, obsežno, takrat še nerazdeljeno zemljišče, ki je bilo skupen pašnik vsej občini; siromaki so hodili v gmajno tudi po suhljad in steljo. Francinu je bila gmajna tudi bivališče. Ko se je danilo, je že krevsal bos z doma, za pasom zadaj je imel zataknjen »fovč« — malemu srpu podoben nož, čez ramo mu je visel jopič, v njem je nosil kos polente ali časih tudi »smojko«, kadar je imel prejšnji dan več časa radi slabega vremena, da jo je utegnil doma speči pod pepelom. Zvečer, ko se je mračilo, se je vračal, časih je vlekel butaro suhih vej, časih je nesel sveženj rijovega listja (rij so takrat kupovali za napravljanje nekega barvila), časih je prinašal zdravilne rože in korenike, ki so jih gospodinje naročale pri njem, drugič možakom brinje za kuho in kresilno gobo.

Ko smo pasli po gmajni, nam je bil stric Francin vedno dobrodošel gost. Rad je sedel blizu nas in se smejal našim pastirskim igram in burkam kakor otrok. Časih nam je tudi sam oskrbel zabavo posebne vrste. Prinesel je v nedrju dva ali tri gade ali modrase, ki jih je poprej kje ujel in jim populil strupene zobe. Zona nas je tresla gledajoče, kako se mu je golazen podila okoli života; strmeli smo vanj, ko nam je pripovedoval, kako se dá z boso nogo loviti tako strupenino, nam samim pa je svetoval lov samo v precep in kazal nazorno, kako se to napravi. Vsi bi morali preganjati kače, ki uničujejo drozge, slegurje in druge koristne ptice. Drugič je prinesel v vreči po več izkopanih mravljišč. Tam na mali ravnici je izdolbel v krogu nekaj plitvih jamic v zemljo in jih pokril s skrlicami, v sredo je stresel vrečo, polno živih mravelj, mravljinjih jajec in prsti. O, kakšno vrvenje je bilo v takem živem kupu, beganje in borenje mra-

velj iz različnih mravljišč, a eno delo je bilo hitro in točno opravljeno, delo, ki si ga je želel Francin: vsa mravljinja jajca so bila pospravljena v jamicah, da jih je mogel Francin kar čista pobrati v vrečico. To blago je šlo kot ptičja krma v Trst po ženskah, ki so nosile jajca in maslo.

Francin je poznal vso gmajno kakor svojo dlan. Nam pastirjem je vedel povedati, kje dobimo prve in najlepše šmarnice ali potonke, kje bo letos največ božjih hruščic ali drnulj ali lešnikov in slične zanimivosti pastirskega življenja. Lovcem je znal pokazati brloge lisic ali jazbecev ali gnezda divjih golobov visoko gori v školjeh. Kadar se je komu v vasi zdelo, da ima preveč ščurkov ali stonog v hiši, je kar povedal Francinu, ki mu je že drugi dan prinesel enega ali dva ježa, da sta počedila hišo in potem ušla.

S Francinom sva ostala dobra prijatelja tudi kesneje, ko sem se kot dijak mudil doma na počitnicah in rad pohajkoval po gmajni. Če ne kje drugje, sva se dobila, ko je začelo poletno sonce močno pripekati, v senci »Pri topolah«, kjer je žuborel hladen studenček tudi v najhujši suši. Prinašal mi je bolj redke rastline ali hrošče, ki sem jih takrat zbiral, potem pa je oprezno in vztrajno pozvedoval, kako se živi v mestu, ali spim v stelji ali v senu, ali jemo polento in močnik iz skupne skledе, ali nam jo merijo na skledčke, kaj nas uče v šoli in kakšni so tisti učenci, koliko je cerkvá, kakšne so po velikosti in katere moči (relikvije) so v njih shranjene, kakšna je železna cesta in vozovi na njih, in druge take vsakdanjosti, ki pa so bile zanimive novosti njemu, ki ni prestopil mej naše dolinice, ki ni hodil v šolo in ni znal brati. V njegovi mladosti je namreč še občinski pisar in cerkveni »regenist« zbiral in počeval otroke tistih, ki so ga zato plačevali.

Dasi je bila med nama precejšnja razlika v starosti, menda okoli pol stoletja, sva se prav dobro razumela. Bil mi je zelo naklonjen, kar sem izprevidel iz njegovega ravnanja: ko je za velike praznike, kakor za božič, veliko noč ali »šagro« (žegnanje ali proščenje) ponujal po hišah beli pesek za otiranje posode in pohištva, je naši materi kar nasul polno torilo peska in ni maral tistega krajcarja zanj, češ, saj imate dosti stroškov s študentom. In ko je na veliki šmaren prodajal žejnim romarjem v Logu vodo iz domačega studenca, ki jo je pripeljal samotež na premi v sodu, gosto pokritem z vejevjem, je vsakikrat zaklical, ko me je zagledal: »Najboljša voda, en polič en krajcar! Študentje zastonj! Tonče, pridi pit!« Če sem prišel kdaj za božič domov, me je gotovo povabil in mi nasul v klobuk lešnikov do vrha.

Ko sem odraščal, sem se večkrat prizadeval, da bi doumel Francinovo čudaštvo. Od matere in drugih starejših ljudi sem zvedel, da je Francinov oče kmalu po poroki odšel v Ameriko z namenom, da pride žena za njim, ko bosta imela ob čem živeti. Mož je izginil, nobenega glasu ni bilo več od njega, nobene sledi za njim. Dognalo se je, da se je vkrcał na ladjo v Genovi in izkrcał v New Yorku, nadaljnja njegova usoda je ostala neznana. Zapuščena žena je preživljala sebe in otroka z dninami, ki so bile bolj redke in v denarju pičlo plačevane, zakaj kmetje so dajali kot glavno plačilo izdatno hrano. Iz tega razloga, še bolj pa radi varstva, je Tončkovka vlačila otroka s seboj na delo, kadar je šla okopavat ali plet, žet ali grabit ali grozdje trgat. Trda je predla obema pozimi, ko se ni dalo zaslužiti, a njivica je donášala malo živeža, koza pa tudi ni imela zmerom mleka. Deček je ostal droben in slaboten, menda zavoljo njegove nežnosti so mu nagajivi vrstniki vzdeli ime z gosposko končnico Francin, kar se ga je prijelo. Kot deček je služil nekaj let za pastirja pri Starašinovih, kesneje je šel v tovarno kot predilniški delavec, a ni zdržal v njej več ko tri leta, začel je resno bolehati in se vlačil po vasi in kesneje po gmajni kakor megla brez vetra.

Od takrat se ni več lotil težjega dela, ker se ni upal kosati se s kopači ali kosci ali drvarji. Nikogar ni nič prosil, od nikogar ni nič sprejemal, živel je čisto ob svojem. Občinski možje so mu večkrat ponujali službico poljskega čuvaja, da bi si lajšal položaj, a Francin se je stanovitno branil, češ, da ni za take sitne in zamerne posle.

Kar sem ga pomnil, je ostal Francin vedno enak, dvajset let in čez. Ob delavnikih se mi je zdel utelešena gmajna, mršav in pust, razdrapan in siromašen kakor grčav gaber kje na zbrisu, ki ga guli burja po zimi in objedajo koze poleti, da ne more nobeno leto nikamor. Ob nedeljah in praznikih pa se je dal Francin redkokdaj videti doma, hodil je navadno v Sv. Križ, kjer je kapucinski samostan. Takrat je bil obut v čevlje na kveder in odet v praznjo obleko, ki je bila kakor njegov okrogli klobuček z ozkim krajcem morda prvotno črna, a takrat že sivkasta. Tiste dni je imel tudi belo srajco, ki mu jo je prala in krpala njegova edina sorodnica, »strnična« Meta Paljkova.

Ko sem bil doma na zadnjih počitnicah, so mi pravili, da se Francinu bliža konec. Odkar so razdelili gmajno, ga ni bilo več na spregled. Dobil je tudi on dober del tam gori v rebru, ki mu je ostal, ko so vsi drugi občinarji že vadljali svoje kose. Takrat je nosil že sedem križev, a mnenje je bilo

splošno, da ga je strla razdelitev njegovega »kraljestva«, pridobitev lepega deleža ni bila zanj nič v razmerju s silno izgubo svobodnega kretanja po vsej gmajni. »Veš, Francin je zelo reven, kakor mi je pravila Meta,« je pripomnila mati, ko smo se po večerji razgovarjali o vaških novostih.

Takoj drugi dan popoldne sem se napotil k Francinu. Hiša je bila odprta, iz izbe je donel močan glas, ki sem ga čul že skozi okno. Francin je imel obisk. Drejče Bolačev, prileten fant, ki se je pred kratkim vrnil iz Nemčije, je bil pri njem in sedel na veliki, lepo izrezljani, a močno črvivi skrinji, poleg njega je stala steklenica z zlato rumenim vinom in polna čaša, zraven je ležalo pol hleba belega kruha, kakor so ga takrat pekle krčmarice za nedeljske ali prazniške goste.

Ko sem podajal bolniku roko, me je ogovoril Drejče z glasom, ki je onemogočal že vnaprej vsak ugovor: »Kajne, gospod dohtar, da mu ne more škoditi domače vino in maslen kruh?«

Francin, ki je ležal dotlej kakor mrlič nepremično, se je z glavo počasi obrnil proti nama, da sva mu videla upali obraz s tenko, rjavo rumeno kožo in globoko udrtimi očmi. Hotel se je nasmehnuti, a poteze so se mu skremžile kakor na jok, da me je kar zazeblo. Počasi in s tihim glasom je v presledkih odgovoril namesto mene: »Bog ti plačaj dobro srce, Drejče! Kar je umrla mati, nisem več pokusil vina. Tudi kruh mi ne gre, nimam slin...«

»Zato pij vino!« ga je grobo presekal Drejče. »Kadar sem bolan, me bokal dobrega vina in hleb belega kruha vsakikrat ozdravi. Pij, Francin, tako po požirkih tole vince, ki je najboljše v dolini, pa dobiš slin tudi za kruh in kmalu ti bo drugače, pokora samoglava!«

»Ne, ne, Drejče, kar s seboj vzemi, ki si takih stvari vaju in ti dobro storé! Bog ti blagoslovi!«

Bolač je planil pokonci kakor razžaljen in mi rekel: »Nemara ga vi laže pripravite k pameti kakor jaz! Veš, Francin, pojutrišnjem pridem po steklenko, da ti prinesem novo zalogo. Ostanita z Bogom!« Pograbil je klobuk in odšel, glasno zabavljajoč, da so še tako starokopitni in trmasti ljudje, ki si ne marajo pomagati, kako naj jim pomaga Bog?

Nemir se je polegel; s Francinom sva se molče gledala, v meni se je budilo toliko lepih spominov na tiste brezskrbne čase in brezpomembne dogodke in pomenke, ki sva jih skupaj preživljala v gmajni, menda tudi njemu.

Tako sva sanjarila in se gledala. Prvi se je ovedel on in rekel šepetajoč: »Nisem mislil, da se še kdaj vidiva na tem svetu.«

»Jaz sem pa mislil, da se snideva še v gmajni,« sem mu odvrnil kakor v sanjah.

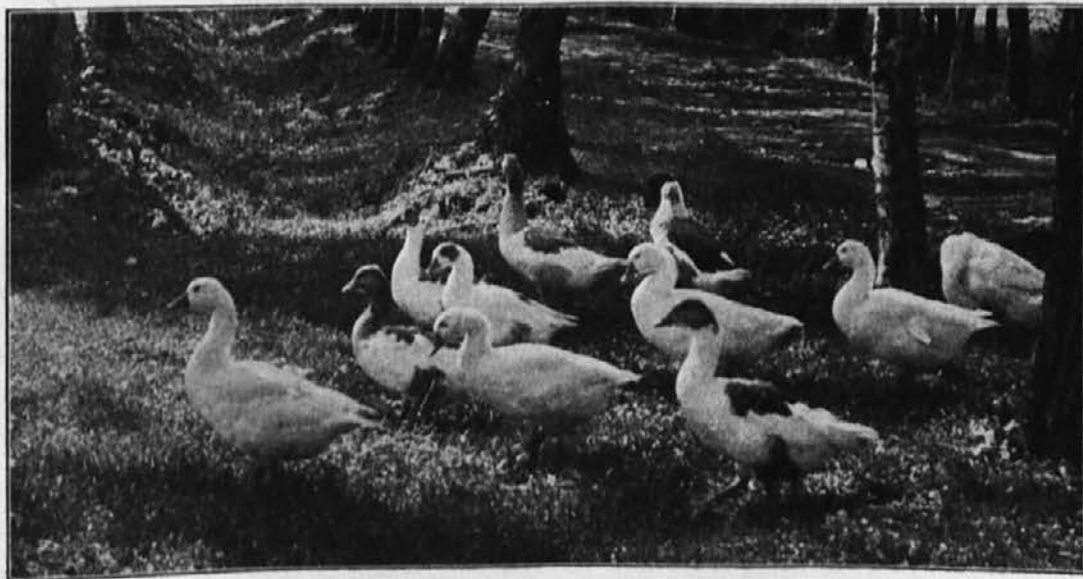
Pri tej besedi so mu oči oživele in se brž orosile. Obrnil se je proč in kakor v zadregi omenil: »Tudi pesem o nebeški ženitnini ima svoj konec. Gmajna je šla na kose, in mojih let je kraj.«

»Morda se da še kaj popraviti?«

Nasmehnil se je z jokavim izrazom. »Ni več kaj popravljati, Tonče, saj moraš te stvari umeti bolje od mene.«

»Pa se dá kaj zljajšati? Učijo nas, naj tečaj, ki ga ne moremo popraviti, vsaj mažemo toliko, da preveč ne škriplje! Kako naj vam olajšam stanje, Francin, prijatelj iz gmajne?«

»Tisto je morda dobro za druge, zame ni,« je odgovoril bistro. »Navajen sem potrpeti, odkar pomnim, in zdaj bi mi bilo dolg čas, če bi tega ne bilo.«

Račji rod. (Fot. Fr. Krašovec.)

»Recite mi vendar, kaj naj storim za vas, ko sva prijateljja?«

»Nič, Tonče, prav nič,« je dehnal Francin. »Tako sem upehan ... tisti Drejče me je zdelal ... Pa še pridi kaj, če utegneš ... Drugi teden bom umrl ...«

»Dajte se še kaj premisliti, Francin! Pridem jutri, da se pomeniva kot stara prijateljja.«

Odšel sem k njegovi sestrični Meti, ki je bila Francinu druga sosedka. Od nje sem zvedel, da je strnič opešal že spomladi, vse mu je odpovedalo hkrati, opotekel se je, če je hotel vstati iz postelje, in vsa jed se mu je uprla. Zdaj uživa črno kavo, kislo ali pinjeno mleko in vodo, po dva vrča na dan. Leži in ždi, ne toži nikdar, družčine ne mara, tudi njo pogleda debelo, če pride več ko štirikrat na dan. Župnik prihaja k njemu redno, časih tudi kapucinski pater.

Ko sem naslednje dni hodil Francina obiskovat, sem se seznanil tudi z omenjenima gospodoma in iz razgovorov z njima kmalu razmotal skrivnost Francinovega življenja in njegovo veličino. Zgled njegovega patrona ga je mikal, hotel je kot mladenci v samostan, oziri na slabotno mater so ga pridržali doma, a živel je redovniško, prav za prav puščavniško življenje. Svoje telesne potrebe je skrčil skoroda na nič, a ne iz nuje, saj je iz svojih bornih zaslužkov vedno dajal župniku in samostanu kar po pet, časih celó deset goldinarjev, zdaj za siromake, zdaj za maše; imel je lep prihranek, ki ga je pred dvema tednoma izročil župniku, da ga po njegovi smrti razdeli v iste namene, pa še dve sto goldinarjev za doto Metini hčeri, ki mu je toliko let prala in krpala perilo; hišico z njivo in gmajnski del je pred možmi daroval mlajšemu Metinemu sinu, ki ima skvarjeno nogo in se uči za čevljarja, da bo imel reva kje šivati.

Nekoč mi je rekel: »Odkar hodiš ti k meni, Tonče, mi je v glavi tako jasno, kakor da piha burja, ponoči pa spim ko polh. Najbrže mi zavdajate po kavi, kajne? Zakaj me slepiš, ko vendar zorevam kakor piškavo jabolko!«

»Tisto ni nič, a zakaj ste vi mene in vse druge slepili toliko let s čudaštvom in se skrivali v gmajno?«

»O, gmajna je lepa, Tonče, zmerom je lepa, poleti in pozimi! O blažena samota, polna Boga! Sezi na polico, preberi mi, kar mi je prinesel pater iz Sv. Križa.«

Bila je lepo pisana pesem in dober prevod »Sončne pesmi očeta sv. Frančiška«.

Kakor zamaknjen jo je poslušal. Po dolgem odmoru mi je rekel: »Daj še enkrat, počasi, da se je naučim.«

Drugi dan je umrl, tretji dan smo ga pogrebili. Malokdaj sem se zavedal svoje siromaščine tako močno kakor takrat, ko smo pokopavali Francina, velikega umetnika v največji umetnosti — zadovoljnega življenja, ki je odšel tako bogat odtod.

LOFOTSKI RIBIČI

Iz knjige: JOHAN BOJER, DIE LOFOTFISCHER

Priobčuje A. šerko

10. Obračun.

Večina hiš in šup je bila v temi, majhna bela hišica z razsvetljenimi okni pa se je svetila v mesečini in petje, koralno petje se je čulo od tam. Lars se je nehote ustavil. »Kaj, ali imajo pobožnost?« »Tepec,« mu je odvrnil Kaneles, »to so Laestadianci, ta sekta je zelo razširjena tukaj.«

Sveži zrak je dobro del razgretim beticam; tu zunaj ni bilo ne tobakovega dima ne vonja po kavi in žganju, samó ledena noč in morje, nebo in mesec na njem. Ustavila sta se od časa do časa, se pretegnila in vdihnili sveži zrak.

Iz neke šupe sta zaslišala hreščanje harmonike in ko sta odprla vrata, je bilo že vse v polnem razmahu, ples in trušč, štiri do petsto ribičev in deset, dvanajst deklet.

Možakar s harmoniko je sedel na nekem brunu pod stropom. Dišalo je po ribah, katranu, ribjem olju; obrazi so bili od plesa in pijače rdeči.

»Halo!« je Kaneles zaklical, ko je vstopil. Kakor žoga je bil poskočen in prožen.

Golobrad pa sivolas gospod v debeli suknji z ovratnikom iz tuljenove kože in s palico je stal pri vratih. Bil je poštni uradnik, star samec, ki se ni nikdar smehljal, bil pa povsod, kjer je bilo življenje in mladina.

Harmonikar je igral drugo za drugo, nobeno deklet ni ta večer sedelo, iz rok v roke so šla. Komaj je ta izpustil deklino, jo je že drugi potegnil s seboj, dasi se je komaj še držala na nogah, in sto oči ji je sledilo in čakalo, da pride vrsta nanje.

»Če hočeš imeti nocoj nož v trebuhu, se kar na kak predpasnik obesi,« je dejal Kaneles Larsu, pa v istem trenutku sam vzel nekemu matrozu deklet izpred nosa, se mu pri tem, da bi ga še bolj razdražil, spačil in se s svojim plenom vrgel v vrvež. »Nak, kako zna tale Kaneles plesati in z ženskami ravnat!«

»Langmorci prihajajo,« se je začul od nekje glas. Pri vratih je postalo nemirno, vsi so se ozrli tja. Trije močni fantje so priropotali v visokih škornjih, višnjevih jopah in visokih kožuhastih

kapah v šupo. Dva sta bila plavolasa z rdečkasto brado, tretji pa je imel čisto svetlo brado in zlate uhanje. Dva sta bila na eno oko slepa. Čikali so in bili veseli in taki, kakor da čakajo le na priložnost, da bi mogli stopiti naprej in reči: »Ven z vami, zdaj smo mi tukaj.«

»To so Starostavaeringci,« je dejal neki Nordlandec in se nehote stisnil k steni.

»Hudiča!« je rekel Kaneles, izpustil dekleta in šel k Larsu: »Zdaj te ne smem pustiti samega, dečko, zdaj bo zabava; si jih videl?«

»Poznam jih vendar od doma.«

»Moža iz Ranvaeringa iščejo. Bog ve, ali je tukaj kak stranski izhod, da se jim bo lahko izmuznil.«

Oni trije pri vratih so tiščali roke v žepih, čikali in pljuvali na tla. Ali so hoteli plesati ali takoj začeti s prepirom?

Tu pa tam je krožila steklenka. Godec je godel. Dekline so bile razgrete in rdeče od plesa.

»Zdajle so zagledali Ranvaeringca,« je rekel Kaneles, ki se ni upal pustiti fanta samega.

Lars je videl Henrika Langma, ki so mu bili lansko leto izbili oko. Kakor da skuša ta rdeča rana pod veko videti, kakor da išče nekoga, s katerim ima še neki obračun.

Da, zdaj je nekje obvisela. Zdravo oko se je zablisnilo, čeprav se je mož sam še vedno smehljaj.

Trije bratje so potisnili roke še globlje v žepe in si namignili proti nekemu rdečelasemu fantu, ki se je stiskal v najskrajnejšem kotu, misleč, da je tam na varnem.

Eden od Langmorcev si je zapalil pipo, Henrik pa je stopil korak naprej. Trenotek je požvečil čik in šel nato počasi naprej. Druga dva sta ostala pri vratih in pazila, da jim Ranvaeringec ne uide.

Ljudje so stopili vsaksebi in zijali. Koder je Starostavaeringec hotel, tam je bila pot prosta.

Pa se je zdelo, kakor da hoče samo plesati. V gneči je bil zagledal deklino, ki se mu je dopadla. Ko je par priplesal mimo njega, je udaril plesavca po rami: »Dekle je moje!« je dejal prijazno. »Kaj ti ne pade v glavo!« je zdivjal oni in ga udaril. Kaj? Henrik ni udaril nazaj? Kaj bi se brigal za to, zdaj je plesal.

Ljudje so odpirali oči in usta. Starostavaeringec se je pustil klofutati, ne da bi vračal.

Pa Henrik je potreboval vedno več prostora za ples. Potiskal je pare v stran, njegovi škornji so bili tako veliki, on sam tako silen in mogočen. Ta ali oni se je razljučen ustavil in zmerjal. Pa vedno več prostora je potreboval, dvigal je črnolasega dekleta v zrak, se vrtel in potiskal ljudi ob stran.

Vse se je opotekalo, možje so kleli in žugali s pestmi. »Vrzite vendar to šemo pred vrata!« je več ust naenkrat zakričalo. Henrik pa je rabil vedno več prostora; polomedlelega dekleta je držal kakor metlo pod pazduho in pometal z njim pód, vse je pritisnil ob steno, ej, to je bil ples! Dekle je kar frčalo, zdaj se je Henrik res dobro počutil. Pa je priskočil neki Nordlandec in mu podstavil nogo. Opoťekel se je in potegnil deklino za sabo in ko je obležal na nosu, so možje padli po njem. Pa se je dvignil, se jih otresel, dekle je bilo slobodno, on pa je dvignil svoje velike, tetovirane pesti in začel udrihati okrog sebe. Dekleta so zavreščala in zbežala proti vratom. Brata sta bila ostala doslej mirna, sedaj se pa nista mogla nič več krotiti; pljunila sta v pesti in vprašala, kako to, da ne pusté človeka pri miru. V naslednjem trenutku sta bila v trušču.

Kaneles ni bil od tistih, ki pusté pošten pretep neizrabljen, pa tokrat je moral paziti na sina svojega kapetana. Deček se je bil nalezal divjosti, stiskal je pesti, klel in vpil, vedno pripravljen, da poseže v kriljenje rok, pa Kaneles je bil danes namesto očeta. Potisnil je Larsa na prazen sod, splezal sam nanj in prijel fanta za ovratnik. »Drži se,« mu je dejal, »ti, teliček! Glej, glej, zdaj se stvar dobro razvija. Gerhardt Langmo je treščil nekega Bödöjca ob tla! Tam, tam, ali si videl Henrika? Da bi ga vrag! Nekemu Tromsöjcu je vlomil čeljust. Vidiš, tako se prime za vrat, kakor zdaj Peter Langmo, hej, fantu kar kri lije iz nosa, da, zdaj je pa res imenitno. Udarite, dečki!« In Kaneles je poskakoval, ves je bil v ognju. Ko bi bil sam, bi se te svatbe tudi udeležil.

Pa že se niso več borili proti vsem. Nordlandec je prišel in kričé vprašal, kaj za hudiča iščejo ti z juga tu na Lofotih. Ni že čas, da jih poženemo? Bila je iskra v smodnik. Vsi južnjaki so se sedaj vteknili vmes. To je bila zabava.

Stara pravda je bila med južnjaki in severnjaki. Zdaj je prišlo do izbruha. Lars in Kaneles sta skočila s soda in izginila v viharju rok, pesti in spačenih lic in se videla šele naslednjega jutra.

Zunaj je bila še vedno ista tiha mesečna noč, pa v soseščini so se zbudili od hrupa, prižgali so luči; poloblečeni možje so iztezali glave skozi okna. Začul se je krik neke ženske, ki je pridrvela razmršenih las: »Pomagajte! Južnjake bijejo.«

Kakor da bi olja prilil ognju. Možje, ki so to čuli, so bili južnjaki. Hitro so se oblekli, obuli škornje in se odpravili gologlavi, kakor so bili. V naslednjem trenutku je neki krojač, ki je bil pribežal, zaklical: »Pomagajte! Severnjake bijejo.«

To so čuli Nordlandci. V več kočah so prižgali luči, v vsej naglici so skočili v obleke in gologlavi trčili na skupino južnjakov.

»Kdo za vraga so to?« »Prekleti Nordlandci so.« »Mi smo Nordlandci, ali smo za to bolj prekleti od vas?« Na obeh straneh so padale psovke. Slišali so trušč tam pri mostu, videli, kako se rineta po dva in dva iz šupe, drug drugemu z roko za vratom, in so priskočili, zdaj ti, zdaj oni za njimi — in preden so se zavedeli, je bil pretep vsepovsod v najlepšem cvetju. Vedno več se jih je vmešavalo.

Čolnički so hiteli čez sunde na druge otočke, kjer so koče s temnimi okni ležale v mesečini in spale. Pa klici so jih zbudili, prestrašene luči so se prikazale na oknih.

»Za božjo voljo, kaj pa je?« »Pomagajte! Nordlandce bijejo!« In nov krik: »Pomagajte! Stavaeringce bijejo!« Novo olje v ogenj. Stari bes se je dvignil v vseh srcih, bes, kateri se je dedoval od roda do roda. In živahno je postalo na vseh otočkih. Po sundih je mrgolelo čolničkov, vsi prenapolnjeni mož, ki so si zapenjali suknje. In šli so tja, kjer je bil hrušč najhujši. Namdolci in Stavaeringci so si bili zdaj tovariši in prijatelji, saj so bili južnjaki; Nordlandci, s pevajočim naglasom, so se začenjali šele v Helgelandu.

V vseh kočah so se odpirala okna, kakor od potresa zbujeni so pridrveli ljudje.

Pri Kristaverju v koči je nekaj mož že bilo oblečenih; hoteli so ven, pa ena vrata je bil Kristaver zastražil, druga pa Per Suzansa. Nista trpela, da bi se njihovi ljudje vmešavali v take stvari. Henriku Rabbenu pa je Kristaver dejal: »Pojdi in poišči Kanelesa in Larsa, če ne bosta hotela prostovoljno s teboj, jih pobij do nezvesti in jih prinesi na hrbtu! Si mož za to?«

Kabelvag na Lofotih, največje ribiško pristanišče (2500 prebivalcev).

Henrik je seveda bil mož za to in še za marsikaj. Stopil je v jasno, mrzlo mesečno noč in sedemkrat globoko skozi nos vdihnil. Ah, kako dobro je to delo pljučam! Nato je po ozki ulici počasi odšel.

V kupih snega so plesali ljudje in se pretepa-vali. Oh, kako rad bi se bil tudi Henrik vmešal in zaplesal s pestmi! Kako rad bi bil naredil vse, kar naredi mlad, vihrav človek: popivanje, dekleta, tatvine, pretepe, vse mogoče. Kakor da bi vohal to divje početje; čutil se je vsemu tako sorodnega, bil je iz iste grče, mogoče še hujši. Pa kadar se mu je prilika ponudila, je že tako nesrečno nanoslo, da ni bilo iz vsega nič.

Trop ljudi beži v dolgih skokih, mora se jim umekniti. Nordlandci so, cel narod, cela vojska na begu in za njimi drugi trop pod vodstvom šepavca. Za Boga! To je Jakob, šepavi Jakob, strela božja. Prazno steklenico vihti in neprestano kričé naganja bojevnike: »Naprej, fantje, po njih, fantje, vrag naj odere te Nordlandce, zgrabite jih, naprej, fantje!«

In mimo hiš, tja do trga pred cerkvijo je šel vrišč. Trg je bil ležal tako bel v snegu v mesečni noči, pa je trop pridrvel in se udril do pasu v sneg. Drugi trop, ki je hotel planiti na prvega, se je prav tako udril. Trčili so skupaj, mahali z rokami, otepavali z nogami, sneg je pršel naokrog, pa poglavar Jakob je tičal do pod pazduhe v snegu, vihtel steklenico in kričal: »Po njih, fantje, naprej, fantje!«

Mlad fant se pripodi, ki ga nekdo preganja. Pregarjavec je Lars. Čisto podivjan je, nož ima v roki. Pa že ga Henrik zagrabi za ramo. Ko pa dečko v svoji neukročeni razboritosti dvigne nož, ga neka roka vseka po licu, hujša od roke očeta, trša od vsake roke, s katero se je bil kedaj seznanil. Malo nato stopi Henrik z dečkom na plečih v kočjo in ga vrže pred očeta: »Tu ga imaš!« Potem je fant čutil, da so očetove roke, ki so ga vrgle na ležišče, vendarle blažje.

Henrik je moral še po Kanelesa. Bog ve, če se ne bo sam zapletel v pošten pretep. Pa čez nekaj časa je prišel z novim bremenom na plečih. Bil je Kaneles. S prosto roko je mahal po zraku, puhal in klel. Naravnost na glavo je treščil na tla in Kristaver ga je potisnil v posteljo.

Henrik je zopet moral ven. Zrak je bil tako zdrav, vdihaval ga je, vse to življenje je bilo zanj praznik.

Preplašene postave zakritih obrazov: misijonar, dalje agent, žid z urami, krošnjar — ribiške ujede, ki se sedaj držé ob strani — so se plazile ob hišah in z grozo opazovale prizor.

Slednjič se je zdanilo. Bila je živahna noč.

Ranvaeringu so bili izbili oko, prenesti so ga morali v bolnico. Ko je pa prišla policija in poizvedovala po Langmorcih, so bili ti že zdavnaj na svoji jahti in se peljali z velikim belim jadrom.

Pozabili so bili povedati, kam gredo. Prišli so bili s soljo na Lofote in nakupili rib, zdaj so se peljali mogoče v kak fjord, kjer so slaniki, da naložé vade, se vrnejo na Lofote in jo prodajo. Pa kdo ve, katerega dne pridejo.

»Dvignite jadro!« je zaklical krmar Henrik s svetlo brado. Jadro je zdrselo navzgor in se razpelo, jahta se je zazibala na valovih.

Bratje so se spogledali in se posmejali. Imeli so neki obračun na Lofotih, zdaj je bil poravnán in zopet se peljejo ven na morje, zopet so svobodni možje.

11. Kaj bo?

Nekega dne so ribe kar popolnoma pošle. Že nekaj dni jih je bilo vedno manj in slednjič so čolni prihajali prazni v pristan. Velik lov je bil zgolj slučajen dogodek, zopet je bilo morje prazno. Kaj naj počno?

Naveličali so se voziti se ven na morje in dvigati prazne mreže, pa so postopali z rokami v žepih po čeréh in se gledali in niso mogli razumeti. Je bilo kje drugje bolje? Naj gredó loviti kam drugam? Pa od vzhoda kakor od zapada ni bilo nič boljših vesti.

In možje so spoznali, da so se bili v dobrih dneh preobjudli, nesmiselno nakupovali in razsipavali denar. Krošnjariji so morali biti z vragom v zvezi. Ali ni bil črno kodrasti žid zapeljal Kanelesa Gomona, da si je kupil z zlatom obrobljeno uro s široko verižico, sestoječo iz šest drobnih verižic z zlato zaponko? Mar bi bil denar poslal domov, tam mogoče niso imeli koščka kruha za v usta. Pa kdo bi si bil mislil, da bo prešla vsa imenitnost, kakor da bi svečo upihnil.

Per Suzansa je bil za najstarejšo hčer kupil zelenega blaga, zdaj je bilo kesanje prepozno. Da se vendar tudi star človek nikoli ne izuči! Še celó Arnt Aasan si je bil kupil nov molitvenik in zdaj je jemal drago knjižico iz skrinje, jo izmotaval iz svilenega papirja in prihajalo mu je na jok. Poiskal je misijonarja, ki mu jo je bil obesil, in ga milo prosil, naj jo vzame nazaj; pa k nesreči je bil zapisal vanjo že svoje ime, dobri mož je zmajal z glavo in smehljaje odkimal. Arnt si je pa mislil, da vsemogočni Bog lahko s čudežem izbriše iz knjige ime, če bi ga tak mož, kakor je misijonar, za to prosil. Pa vse je bilo zaman.

Pa kaj je bilo vse to v primeri z Elezeusom Hylló! Ta je imel svoje lastne mreže in pripadal

Mesto Svolvær na Lofotih, znamenito ribiško središče.

mu je cel delež; videl je bil že v duhu bogastva in kikirikal, in zdaj? — kakor da mu je klobuk odneslo z glave. Kje je vse skupaj ostalo! Bogastvo? Sovražno je zrl na Kristaverja.

Po vseh kočah so možje povešali glave. Na najslabšem so bili seveda samci, ki so bili nakupili dragih igel, prstanov in rut, da jih podarijo, ko se vrnejo s tako bogatega lova. Bog je čudežen! Z njim se ni šaliti.

V štacuni je bilo polno ljudi. Niso kupovali ne govorili, prihajali so le iz navade, kakor so prihajali svoje dni, ko so bili še od štacunarjeve milosti odvisni. Takrat je bil ta nekako primoran, da jih je opiral v težkih dneh. Zdaj pa je prihajal le redko kdaj iz svoje pisarne. Saj so bili svobodni možje, prodajali so ribe, komurkoli so sami hoteli. Kaj iščejo torej pri njem?

In možje so pisali lofotska pisma, pa nihče ni hotel priznati resnice, da z lovom ni nič. Niti šilinga niso mogli poslati domov; pomagajte si doma kakor že veste in znate in mnogo pozdravov!

Čolni so prihajali od zapadnih Lofotov; tam že vso zimo ni bilo nič z lovom. Pa so veslali na vse moči, da bi prišli še pravočasno na svoj račun. Pa že pri vhodu v pristan so čuli, da so prišli zaman. Potisnite klobuke na glavo, oddehnite se in veslajte nazaj, tukaj nimate kaj iskati!

Za Jakoba pa je prišel zdaj pravi čas. Pošepaval je okrog in nakupoval čolne in mreže. Plačal jih bo pozneje. V jamstvo naj si jih zaenkrat obdrže z vso opravo. In jih je najel kot ribiče, da bodo do konca zime za njegov račun lovili.

In ko je prišla nedelja, se je vsak spomnil, da je cerkvena v pristanu in da bo danes pridiga tam. Neverjetno, kako polna je cerkev. In mir vlada med možmi z juga in možmi s severa. Nordlandci in Stavaeringci sedé složno drug poleg drugega.

(Dalje prihodnjič.)

KO SO HRASTI ŠUMELI

ZGODOVINSKI ROMAN

Spisal S. R. Minclov / Iz ruščine prevel B. Vdovič

Sedmo poglavje.

Sladko se je spalo od trudnosti po celodnevem naporu Ivanu Kiriloviču v zatohli spalnici ob uspavnem pozvanjanju mušjih rojev, ki so nagosto posedli nizki strop.

Sanjalo se mu je, da se v vročem dnevu spreha po neznanem gozdu; smreke stojé nedosežno kakor zarja, med njimi je videti sinjino neba; košati vrhovi se pogovarjajo z malimi, iz srebra kovanimi oblački.

Lepo je Ivanu Kiriloviču pri srcu in radostno!

Zdajci, sliši, je priplaval od nekod kakor težak val glas zvona; za njim je prihitel drugi, tretji...

»Jezus Kristus, je mar plat zvona?« je pomislil, privzdignil glavo z blazine in odprl oči: gozda nikjer, sama tema, toda zvon doni zares.

Tenšin je skočil na noge in je, kakor je bil, bos tekkel k ozkemu okencu, odrinil zapah in odprl oknico; v oči mu je planila široka zarja, ki se je bila razprostrla nad mestom.

Svetlo je bilo skoraj kakor podnevi: stolnica, stene Detinca in ogelni stolp so bagreno odsevali in se razločno črtali na mótno-rdečem nebu; bele ptice, ognjene vejice, kosmi ogorkov in iskre so švigaje krožili za reko na njem.

Tenšin je vzdihnil, skočil v sosedno sobo, pograbil svojo v kotu stoječo palico in z vso silo udaril z njo po mizi.

»Hej! Ljudje!« je zakričal, ves izpremenjen v obraz. »Požar, zbudite vse!«

Toda hiša se je bila že zbudila brez njegovega klica: povsod so se slišali razburjeni glasovi, topotanje nog in loputanje vrat.

Dva, na vso moč pritekla hlapca sta s tresočimi se rokami pomagala Tenšinu, da se je oblekel, nato se je s strmih, pokritih zunanjih stopnic kar strkljal na dvorišče.

Tam je sredi ozkega kroga hišen in otrok v beli obleki in osvetljena od odseva plamena stala Grunja.

»Nemški dvor gori, papa!« je rekla mirno.

Plat zvona je rjoveče bál z vseh zvonikov; sredi vika in klica brona je zdaj pa zdaj razločno bruhnil hrum in krik tisočero ljudi; odsevi ognja na hišah in cerkvah so bili kakor madeži krvi.

»Vzemite sekire,« je zakričal Tenšin, »in idite za menoj! Pa ne vsi!« je pristavil in z mahom roke ustavil skoraj cel trop hlapcev, ki so se bili

dvignili. »Polovico naj jih ostane doma. Grunjuška, boš opravila brez mene?«

»Opravila; le brez skrbi, papa!« je odvrnila deklica.

»No, Bog s teboj!« — in Tenšin je skoraj stekel k vratom.

»Veter ni dober... na našo stran nese ogenj!« je boječe in polglasno rekel postaren hlapec, ki je stal blizu Grunje.

»Bog nam pomore!« je glasno odgovorila deklica. »Pripravite vedra in kadi z vodo,« se je mirno obrnila do vseh, ki so stali krog nje, »a ve, dekleta, prinesite cunj in ličja in navežite jih na palice, da bo s čim iskre gasiti!«

Ljudje so se razpršili po raznih kotih in se čez nekaj minut pokazali pri strešnih slemenih vsake stavbe posadnikovega dvora z omeli v rokah in z vedri na dolгих vrveh.

Bilo je čas: sunek vetra je zdajci buhnil v stavbo stolnice, ki je zaslanjala požar; puhnilo je kakor iz razbeljene peči in hipoma je bilo, kakor bi nebo hkrati usulo vse svoje zvezde na Detinec: roj ognjenih muh je začel sedati na vrtove in strehe.

Mokra omela so začela tleskati, vodonosci begati, a Grunja je hodila po dvoru in gledala, če ni ostal kje kak tleč ogorek — o požarnem moštvu se takrat ne le v Pskovu, temveč tudi drugod po svetu še ni slišalo.

* * *

Tenšin je hitro šel skozi puščobne krive ulice Detinca in se, prišedši na trg, ustavil: z rdečim svitom oblito Zaveličje je bilo pred njim kakor na dlani.

Med Poromensko cerkvijo in samostanom Janeza Krstnika je divjal ognjeni orkan. Jeziki plamenov so se vili prav do neba; sredi njih so se videle kakor iz raztopljenega zlata zgrajene stene nemškega dvora, dortsov in cerkve, ki so se začele že rušiti.

Po nabrežju reke, od Mirožskega samostana in po mostu je dirjal k požaru narod, ki je vznemirjeno nekaj kričal. Kakor toča so se usipali od vseh strani na večevski trg ljudje in drevili mimo Tenšina k mostnim vratom. Kriki, hrušč množice, nabijanje zvonov — vse to se je zlivalo v zmes, iz katere je uho ujelo le tu pa tam kako besedo ali glas; slišalo se je: »Bij jih! Udri Nemčurje!«

Tenšin je ujel za roko nekega mimo hitečega trgovca. Ta se je ozrl, spoznal posadnika in se težko sopeč ustavil.

»Kaj kričijo?« je zavpil Tenšin, da bi ga slišal. »Kdo naj se pobije? Zakaj?«

»Ej, ne veš, Ivan Kirilovič?« je začudeno vprašal kupec. »I, Nemce bijejo naši: viš, dvor so jim zažgali.«

»Gospod, zgodi se Tvoja volja! Zakaj?«

»Zato ker so v mestu Jurjevu meni nič tebi nič naše trgovce pobili in opleni.«

»Je to res? Kdo je prinesel novico?« je začudeno vprašal Tenšin.

»Vsi kričé!« je odgovoril kupec, »saj vidiš, kako se je splašil narod... In... moj Bog, kaj se tam dela!...« je pristavil, pogledovaje v zmešnjavo na nabrežju.

»Za mano, brž!« je Tenšin rezko zakričal svojim hlapcem.

In beleč si glavo s tem, kar je slišal, je planil k mostnim vratom.

Osmo poglavje.

Treba se je vrniti za nekoliko ur nazaj.

Rusec je sporočil Šujskemu resnico: pokazalo se je, da so vsi trije na nemškem dvoru prijeli mladci uškujniki.

Ko je bil Djakon izsledil in zvedel, kdo so in kam so jih zaprli, je sporočil vse Ščokinu. Ta se je načemeril in zamislil: da bi ne rešil tovarišev in brez njih odrinil na pohod, nikakor ni šlo. Otet pa jih je bilo mogoče le s silo... torej je kazalo, da močno ujezi posadnika. Sicer pa se Ščokinova misel ni sukala samo okoli posadnika, temveč okoli Grunje: kaj poreče, ko bo zvedela, da je spravil njenega očeta v novo neprijetnost s Šujskim?

Ščokin je čutil, da je zašel z zagato, iz katere se nikakor ne dá srečno iziti.

»Kaj si sklenil, Vasilij Petrovič?« je zagodel Djakon, videč, da molči. »Tukaj ni kaj misliti, rešimo čim prej Tjurja in tovariše, potem pa, ajdi, k ladjam!«

»To je jasno... Vrag ga je dregnil, da se je šel otepat z Nemcem?!« je jezno vzkliknil Ščokin.

Djakon se je spomnil na višnjevi Nemčev nos, ki je štrlel Tjurji iz pesti, in zakrohotal se je tako, da sta se dva Pskoviča, ki sta stala s hrbtom proti njemu, opotekla v stran.

»Presmešno!« je rekel in si otiral s široko šapo oči. »Prav do solz!«

Ščenok se je smejal in se v zadregi poleg njiju prestopal z ene noge na drugo.

»Veš kaj...« je začel Ščokin, »zdaj ne utegnem, moram takoj k uškujem — ti, Djakon, stopi k meni po žganja in kadar se zmrači, opoji stražnika ječe: vrat vama potem v dveh ne bo težko ulomiti.

Djakon je odobrilno prikimal.

»Če pa stražnika ne bosta hotela piti...?« je vprašal Ščenok z dvomečim glasom.

Francè Mihelič: Stara cukrarna v Ljubljani. (Litografija.)

Djakon mu je z roko zatisnil usta.

»Ne trapaj, fantiček, molči, bedak ti!« je rekel na vso moč laskavo, »kako je mogoče, da bi ljudje ne hoteli piti?...«

»Če pa ne bi hotela, vzemita kakih pet naših ljudi s sabo pa ju zvežite!« je odgovoril Ščokin, »samo glejte, da koga ne pohabite!«

In Ščokin je urno šel nazaj k Veliki, kjer ga je že davno, ležeč na trebuhu in mahajoč z razdrapanimi nogami po zraku, čakal eden uškunikov; blizu njega je bil videti legak čoln, potegnjen do polovice na breg.

»No, fantek,« je rekel Djakon ter se važnega naredil in široko razkoračil, »to stvar je treba premisliti! Zanj o tvojega uma ni dovolj!«

»No, torej?« je zamrmral Ščenok in se namuznil: on je dobro vedel, kaj je vedno izšlo iz premišljevanja njegovega ljubega prijatelja.

Djakon je prijel z eno šapo Ščenka za ramo in mu začel kakor čmrlj na oknu šepetaje nekaj brenčati na uho. Ščenok je kimal z glavo in se muzal.

»Razumel?« je vprašal Djakon na glas in se odmeknil s svojim ogromnim telesom.

»Razumel!« je odgovoril Ščenok in takoj dobil lahek odobrilni sunek v zatilnik.

»Če je tako, pa naprej!« je kričnil Djakon in oba prijatelja sta se obrnila ter odkorakala vsak v svojo stran.

☆

Nizka, človeku največ do pleč segajoča, toda dolga, kamenita ječa, kamor so bili posadili Tjurjo s tovarišema, se je — kakor dihur trama — tiščala samega zidu Okolnega mesta, ob samotni poti nedaleč od Svinuzskega stolpa.

Dve majhni okenci, po kakega četrt aršina vsako, sta gledali na plot, ki se je vlekel pred ječo; jetniki skozi okenci niso mogli gledati, ker je bila ob steni globoka jama, v kateri so sedeli kakor v rovu.

Za vhod v ječo so služila edina vrata, obita z močnim železom in na debelo pokrita z zeleno barvo. Pri teh vratih, na katera sta bili prislonjeni dve helebardi, sta ležala in se tiho pogovarjala dva stražnika, Moskoviča, v ovčjih šapkah in zavita v ovčja kožuha. Na ulici ni bilo niti duše.

Nenadoma sta postala čuvaja pozorna na človeka, ki sta se skoraj istočasno pojavila vsak na enem koncu poti; eden — širokopleč in nizek — je nesel na roki ogromen sveženj prest, drugi — dolgin v kapi in halji — je ljubeče pritiskal na prsi prsteno posodo za dobrega pol vedra.

Nasproti vходу v ječo sta se oba srečala.

»Fantiček?!« je zarjul visoki, postavil vrč na tla in razprostrl roke za objem. »Ali si res ti?«

»Vavila!« je radostno zavaljal Ščenok, objemaje se z Djakonom. »Kam te Bog nese?«

»V Pečeri, na božjo pot! Pa sediva, prijatelj ljubljani, pokramljajva! Koliko let se že nisva videla...«

»Da, da, da... dolgo...« je mrmral Ščenok, sledil tovarišu k plotu in sedel z njim na kup brun, na drugo stran ceste od stražnikov.

»Prijatelj, na veselje je treba piti!« je rekel Djakon. »Jaz imam žgano vince s sabo... Mm, dobro, dobro!« je potrkal po vrču.

»Jaz pa imam prigrizek!« je poprijel Ščenok, snemaje preste z rok in potresa je z njimi.

Djakon si je pobrskal po žepih.

»Lej ga, merico sem pa pozabil...« je rekel. »Eh... kako bo pa zdaj?« In popraskal se je zadaj po glavi, da mu je kapa zlezla na nos.

»Tudi jaz nimam...« je odvrnil Ščenok.

Djakon je gledal okoli sebe in se ozrl na stražnika.

»Predraga... ali nimata kake črepinice?« je spregovoril s prosečim glasom.

Eden ležečih se je začel gibati in je sedel, si pobrskal nekje za hrbtom, izvlekel ostanek razbitega lončka in se s težavo postavil na noge.

»Nate...« je rekel, stopil k Djakonu in mu podal posodo dovolj izpodbudnega obsega.

»Lepo zahvalim!« je zavpil na ves glas Djakon.

»Duša božja, sedi k nama, ko si tako prijazen!«

Bradač stražnik je poškilil na tovariša in nedolžno zmajal z glavo.

»Jaz da bi?« je odgovoril. »Jaz lahko...« In je zopet obrnil pogled na tovariša.

»Tudi njemu ponesemo! Zdaj sem popotni! Hej, dragi človek,« se je obrnil Djakon do ležečega, »pojdi sem k nama, namoči si grlo!«

»Pijta sama!« je siknil ta skozi zobe, ne da bi se genil z mesta.

»No, kakor veš!« Djakon je nalil v črepino za dober kozarec žganja.

»Na današnje svidenje!« je rekel in ga, da bi ne razlil, previdno podal Ščenku. Ta ga je vzel prav tako oprežno in ga izpil, kakor da bi bila voda.

Bradač, ki je z zanimanjem sledil, kako je ginilo žganje iz posode, je sedel zraven Ščenka, postal živahen in si pogladil brado.

Djakon je znova nalil črepino in jo podal stražniku.

»Izvolite!« je zagodel.

»Kaj pa ti sam?«

»Pijte, pijte...«

Bradač je vzel črepino, jo osušil dočista, se načemeril, namrdnil in pljunil.

»To je pijačica!« je odobril in se celo nalahko zahototal.

Toliko da je šla čaša drugič naokoli, se je nekje z desne razlegnilo neubrano petje; sedeči so se ozrli in zagledali družbo petih objetih postopačev, ki se je bila pojavila na koncu ulice in se majala z ene strani na drugo.

»Ali jih meče!« je rekel bradač.

Prepevajoči so kričali kdo ve kaj.

»Vzeli so na razne glasove hkrati!« je globokomno pripomnil Djakon, prigrizovaje presto.

Postopači so prišli vstric sedečih in so se ustavili.

»Dober tek!« je izpregovoril eden njih.

»Dobrodošli!« je odvrnil Djakon. »K nam pri sedite: jaz sem popotni. Pravkar sem srečal prijatelja tovariša!«

»No?« so zavpili glasovi in od pijancev je ta padel, drugi sedel poleg pivcev.

Črepina z žganjem je šla naokrog.

Stražnik, ki je ležal pri vratih ječe, je trpel, trpel, slednjič pa se je dvignil, pretegnil ter se od strani, kakor nehote, približal bradaču.

»Pazi, kmalu pride patrola...« je pripomnil, postavši pri njem; njegove svetle oči so od strani škilile v mamljivo posodo.

»Pij tudi ti! Saj utegneš še do patrole, ne?« je vzkliknil Djakon in mu pomolil polno črepino.

Ta se je z roko ustavil izkušnjavi.

»Ne...« je spet odrekel, »ne bom...«

Djakon je mignil Ščenku, ki mu je bil svoje-glavec bliže.

»Če je tako — naprej, fantje!« je zarjul Djakon in se vrgel z vsem svojim trupom na bradača in ga zvil pod seboj; Ščenok je pograbil drugega stražnika kakor otroka; dozdevni pijanci so skočili pokonci kakor mačke in se vrgli — ta usta tiščat, drugi vezat — na stražnika.

Preden je prešla minuta, sta ležala oba pri brunih z zamašenimi usti in povita kakor otroka.

Djakon je uprl roke v boke in si samozadovoljno ogledal bojišče.

»Opravili smo brez pohabe!« je oznanil, krohotaje se z vsem trebuhom. »Dobro delo, Bog nam daj zdravje! Zdaj pa, fantiček, potrkajva na hišo tvojega krščenca!«

Oba sta stopila k ječi.

Vrata so bila zaprta z debelim drogom in z ogromno visečo ključavnico.

Ščenok se je uprl vanje s svojimi mogočnimi pleči, toda nove hrastove deske se niso vdale; Djakon je obenem z njim navalil z vsem svojim trupom nanje — stvar se ni premaknila niti za las.

Djakon je zmajevaje odstopil, pljunil v roke, pograbil eno izmed helebard in zamahnil, da bi poskusil odbiti ključavnico, toda Ščenok mu je zadržal roko.

»Počakaj...« je rekel, »zastonj boš sekal... treba je bruna!«

Djakon je vrgel helebardo v kraj, Ščenok pa je zibaje se hitel h kupu brun, vzel prvo, ki ga je dobil, kakor pero pod pazduho in med občnim glasnim odobravanjem stekel z njim k Djakonu.

»Zdaj pa, dragi moji, sem!« je pozval ta in vseh sedmero je pograbilo bruno, ga s koncem naravnalo na vrata in, držeč ga v vesi, začelo zamahovati z njim.

»Kadar rečem 'tri' — udarite!« je ukazoval Djakon. »Torej, bratci, vsi hkrati: ena — dve — tri!« je riknil oglušujoče, delaje poslednji mogočni zamah. Póčilo je, kakor bi bil s topom ustrelil; udar je potresel vso ječo, tečaji so odleteli in razklana vrata so obvisela na sami ključavnici.

»Tjurja!« je zakričal Djakon na vse svoje somovsko žrelo, stoječ vrh stopnic, ki so držale nizdol v globoko temo, »pridi brž Nemca za nos loviti!«

»Takoj!« se je oglasil iz teme hripav glas in kmalu so se pokazali na stopnicah uškujniki, umazani od prahu in blata.

Sprejeli so jih z veselimi hohotanjem. Kar tam, pri brunih, je bilo nemudoma izpito ostalo žganje

in opiti Djakon je predlagal zaigrati za konec poslednjo šalo s Šujskim.

Kako je bil ta novi Djakonov domislek izpeljan, smo že videli.

Kakor je že vedno na svetu, se ena malenkost obesi na drugo in iz njih vzraste velik dogodek. Kakor ni bila taka reč, da je pijani Tjurja pograbil nemškega prodajavca za nos, se je vendar razvila v že davno ne slišano nesrečo.

S proglasitvijo prekletstva se stvar ni končala. Klateži, ki so se bili po razbitju oken na Šujskega hiši pognali v beg, so se zbrali potem v hiši Tjurje, ki je stala v Okolnem mestu; njih število je znašalo do polsto. Razvilo se je divje kričanje, popevanje in popivanje. Tjurja je, držeč Ščenka na rokah, plesal počepko; Djakon je, mahaje s kapo namesto z robcem, med splošnim hohotom plaval kakor labodka okrog njiju, predstavljaše dekletke; žganja se je razlilo kakor vode v nedaleč motno posvetlikajoči se Pskovi reki.

Tjurja je slednjič s Ščenkom telebnil po tleh, in — ni se jima še posrečilo vstati — poleg njiju se je kakor izpod zemlje pojavil rusec.

Njegov pegasti obraz, pokrit s kapljami potu, je bil razburjen.

»Prijetelji!« je kriknil s sopihajočim glasom in mahal z visoko dvignjeno roko, »dovolj bodi popivanja! Poslušajte...«

Nekoliko ljudi je zapsikalo na bolj nemirne; vsi so utihnili in obstopili rusca.

»Kaj je? Pripoveduj!« so se začuli glasovi krog njega. »S čim si priletel?«

»Čujte, s čim: Nemci so v Jurjevu naše kupce pobili in oplenili... In naš dvor sežgali!«

Nastalo je na mah molčanje.

»Lažeš?!« je vzkliknil, pobiraje se s tal, Tjurja, ki ga je novica presunila.

»Kdo je to sporočil? Ali je res?« so se usipali glasovi.

»Zakaj bi lagal!« je plamteče izjavil rusec. »Pravkar je iz Jurjeva pridiral k posadniku kupec Pljuškin, ves v krvi — komaj da je ušel Nemcem. Deset naših so do smrti pobili.«

Tolpa se je vzvalovila in začela razvneto govoriti.

»Kaj, bratci, ali bomo tako stvar Nemcem zastonj pustili?!« je vzkliknil rusec, žugajoč s pestmi. Mar je to prvič, da se norčujejo iz nas in pobijajo naše? Doklej bomo še trpeli?«

Ruščeve besede so učinkovale na žganja pijano tolpo kakor iskre na kopico sena.

»Pobijmo Nemce!« je kriknilo nekoliko glasov v odgovor.

»Bratci, vzemite kopja in sekire! Pokončajmo tudi mi njihovo pogansko gnezdo!« je vpil rusec ves iz sebe; njegov glas je utonil v hrušču in kriku tolpe, ki se je usula na razne strani.

V najbližjem zvoniku so udarili plat zvona. Po ulicah so začeli begati ljudje in tolkli, s čimer je bilo, po vratih in oknih; oknice so se odpirale in ven so pogledovali napol slečeni gospodarji.

»Vstanite!« jim je kričalo s temne ulice po več glasov. »Naše so Nemci pobili! Idite jih pokončavat!«

Nemir je objel vse mesto; celokupno moško prebivalstvo se je usulo iz hiš in jo, žugaje z orožjem, ubralo na most, proti Zaveličju.

Rusec je izpolnil obljubo, ki jo je bil dal Šujskemu!

(Dalje prihodajč.)

MOLČEČA PIŠČAL

Vsi beli vrhovi so v nedosežne sanje zakleti,
v temnih borih je okamenela bolešt,
onemogel bom sredi razdrapanih cest,
o, da bi mogel vsaj zadnjo pesem zapeti!

Pa so boleče vsesale se vame tuje noči,
rdeče zarje so v prokletstvu črnem otemnele,
zlate pesmi v jok dušec so izzvene
in piščalka v travi pred mano v blaznem kriku
molči.

Ladko Truhlař.

OBISK

Takrat sem prišel. Bilà je pomlad.
Izza zelenih, cvetočih ograd
tvoj srebrn smeh mi igral je v srce,
o sestra! Jaz sem bil mlad, tako mlad!

In mati, i Vi ste bili bogati,
za svojega sina neskončno bogati;
očetova dlan se je v mojih rokah omehčala.
Jaz sem bil mlad, tako mlad
in zraven neskončno bogat!

Pa sem odhajal. Bilà je jesen.
Umrl je, sestra, smeh tvoj svilen.
Mati, niste več bili bogati,
očetova roka je ko kamen postala.
O, bila je pozna, že pozna jesen!
Jaz pa sem bil še vedno ves mlad,
še vedno od tiste pomladi neskončno bogat.

Joža Vovk.

ČUJEŠ, DUŠA?

Duša rada bi počivala
kje v tihem kraju
in o zvezdah toplih snivala
v molčečem gaju...

O, kako bridkost
v mojem srcu kljuje:
skoz plamene pelje most
v življenje — pade, kdor ne čuje

zvestih klicev večnosti,
dobrega Duha besed...

Duša moja, v žalosti
zavrgla boš vso grozo zmed?

Štefan Tonkli.

POMLAD PRIHAJA

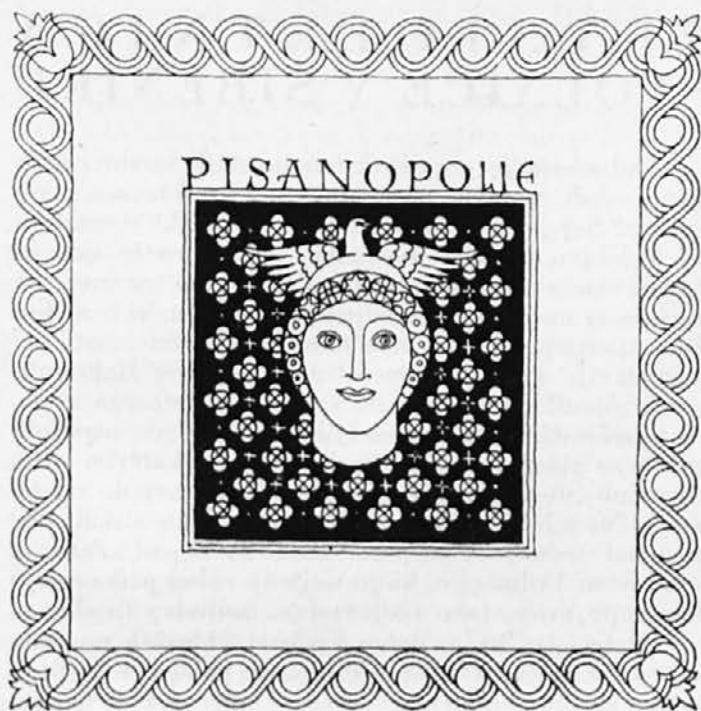
Nocoj ob oknu bova vdano čula in čakala,
kdaj v tihoti bode dalja vztrepetala
in iz nje pomlad na naju tiho legla.

Nocoj bo tisoč zvezd pred naju palo...
Midva v njih bova oltar zgradila,
kjer srce srcu se bo darovalo
v vsesvetem spevu večnega drhtenja.

V srcih najinih so svetložive sanje...
tako kot mesečini soj v zlatih žarkih sije,
ko dobri ptič v vrtovih daljnih poje...

Joško Jurač.

SLOVANSTVO SEDAJ

Jan Šedivý

Ozemlje slovanskih držav.

Slovanske države ne obsegajo vsega slovanskega ozemlja. Mnogo slovanskih pokrajin je še vedno pod tujo oblastjo. Pod vlado Nemčije je vse ozemlje Lužičkih Srbov, velik del Gornje Šlezije, kjer bivajo Poljaki, ter kašubska in mazurska pokrajina. Pod Avstrijo je slovenska Koroška, najsevernejši del štajerskih in prekmurskih Slovencev ter gradiščanski Hrvati. Italija se je polastila bivališč preko pol milijona Slovencev in Hrvatov. Med in po svetovni vojni so Turki in Grki na stotisoče Bolgarov pregnali iz svojih držav ali jih pobili, zemljo pa razdelili svojim naseljencem. Na severu, ob Črnem morju, segajo Bolgari tudi v Romunijo. V Banatu presegajo Hrvati in Srbi romunsko državno mejo. Pod romunsko vlado sta Bukovina in Besarabija, kjer bivajo Ukrajinci. Okrog 40 ukrajinskih vasi je pod Madžarsko. Z ostalimi Slovaki se ni zedinilo v češkoslovaški državi ozemlje z nad 300.000 Slovakov, ki so ostali pod madžarskim jarmom. Belorusi se širijo tudi v Litvo in Latvijo. Rusko narodno ozemlje prehaja v Estonijo, Latvijo in Litvo.

Ogromna večina Slovanov je združenih v slovanskih državah. A tudi nekatere slovanske države imajo razmeroma zelo mnogoštevilne narodne manjšine drugih slovanskih narodov, kar daje često povod za narodne spore. Tako je v Češkoslovaški mnogo Poljakov v Šleziji, v Podkarpatski Rusiji pa so Ukrajinci in Rusi. V Poljski sta zelo močni ukrajinska in beloruska narodna manjšina. Tudi boljševiki, ki se toliko bahajo, da so pravično uredili narodnostno vprašanje, imajo v svojih državah ogromne narodne manjšine, ki bi jih brez težav lahko združili s sosedno državo tega slovanskega naroda. V Ruski sovjetski federativni socialistični republiki je po uradnih podatkih iz leta 1926 6.611.941 Ukrajincev, v resnici pa jih je mnogo več. Moskva jih noče pridružiti sovjetski Ukrajini, ker se

boji premočne ukrajinske države. Boljševiška osrednja vlada v Moskvi ne zaupa popolnoma ukrajinskim in beloruskim boljševikom, misleč, da bi se v njih zbudil stari odpor proti Rusom. Ukrajinci in Belorusi so pa tudi že od začetka bolj nezadovoljni s komunizmom in mu delajo večje težave ko Rusi. Zato je moskovska boljševiška vlada ustvarila rusko narodno manjšino v Ukrajinski in Beloruski socialistični sovjetski republiki, in to rusko manjšino skuša na vse mogoče načine pomnožiti z najzvestejšimi ruskimi boljševiki. Med 26 milijoni prebivalcev Ukrajinske sovjetske republike je bilo 2.677.166 Rusov l. 1926, sedaj pa jih je gotovo okrog tri milijone, a v boljševiški Belorusiji je med 4.436.000 prebivalci 384.000 Rusov.

Največja slovanska država je

Sojuz sovjetskih socialističeskikh republik
(skrajšano: SSSR).

Ta ogromna država meri 30.829.900 km². 124 Jugoslavij ali 219 češkoslovaških republik bi lahko položili vanjo. — SSSR je prav za prav državna zveza šestih držav, ali odločilno stališče imajo v njej Rusi. Tri države, in sicer največje, najbogatejše in najbolj gosto naseljene so slovanske, ostale tri pa so neslovanske in zavzemajo samo 980.000 km². So to Zakavkazka, Turkmenska in Uzbečka SSR (sovjetska soc. republika). Slovanske države v SSSR merijo skupaj 20.849.900 km². Največja med temi državami je Ruska SSR, ki meri 20.279.000 km², Ukrajinska SSR pa 461.100 km², a Beloruska SSR samo 109.800 km², torej malo več ko Bolgarija. Vsa SSSR šteje 147 milijonov prebivalcev. Boljševiki hočejo napraviti tudi iz najneznatnejših in malo izobraženih turkotatarskih plemen posebne narodiče, da bi jim lažje vladali. Zato so pri zadnjem ljudskem štetju l. 1926 našli 136 narodov v SSSR. V treh neslovanskih republikah je 12.054.356 prebivalcev. Zato pa jih ima Ruska SSR sama 100.776.000. Ker je v Ruski SSR mnogo tatarskih avtonomnih dežel, je v njej tudi več neruskih narodnosti. V Ukrajinski SSR je 29.018.000 prebivalcev, v Beloruski SSR pa 4.984.000.

Glavno moč nad vso SSSR ima v rokah osrednja vlada v Moskvi. Kongres strankinih zastopnikov vse SSSR sprejme proračun in izvoli Centralni izvršilni komitet (skrajšano CIK), ki postavi vlado, ki se v SSSR imenuje Sovjet narodnih komisarjev. Kar je drugod kralj ali predsednik republike, to je v SSSR predsedstvo CIK-a, ki potrjuje ali razveljavlja sklepe boljševiških ministrov (komisarjev). Vsaka teh šestih republik pa ima še svojo posebno vlado, ki se izvoli na enak način, le da pri tem odločajo samo sovjeti ali organizacije boljševiške stranke dotične države. V Moskvi, ki šteje 2.200.000 prebivalcev, je tudi sedež Ruske SSR. Prejšnja prestolnica Petrograd, ki se sedaj naziva Leningrad, ima sedaj 1.600.000 prebivalcev. Sedež ukrajinske boljševiške vlade je v Harkivu (410.000). Starodavni Kijev (495.000), kulturno središče ukrajinskega naroda, je večje mesto. Odesa na Črnem morju je tako velika kakor Harkiv, Rostov pa ima 305.000 meščanov. Beloruska boljševiška vlada ima svoj sedež v Miensku.

Poljska republika

meri 388.390 km². Glavno mesto je Varšava z 1.120.000 prebivalci. Narodna skupščina se deli na sejm (poslansko zbornico) s 444 poslanci in na senat z 111 sena-

Stolnica v Šibeniku (pogled od strani).

PET STOLETNICA STOLNICE V ŠIBENIKU

Dalmacija je po svojih umetnostnih zgodovinskih spomenikih gotovo najzanimivejša pokrajina naše države. Saj je prav ta ozki pas zemlje, ki se razteza od Velebita do Boke Kotorske, na severu in vzhodu zavarovan z visokimi, pustimi kraškimi gorami, na zapadu in na jugu pa je odprt proti morju, ki — ne kot gore — spaja in združuje narode in dežele, tisti del Jugoslavije, kjer so se mešali in v višjo, še zlahtnejšo enoto zivali sokovi malone vseh kultur starega sveta. Na domačih ilirskih temeljih je rasla in uspevala grška pa rimska in bizantinska kultura, katerim vsem so mladi Slovani prilili svoje sveže, še nepokvarjene moči. Na teh tleh sta se v srednjem veku stikali obe polovici tedanje Evrope: Vzhod in Zapad. Zato je zgodovina Dalmacije, ki jo najbolj vidno prikazujejo kamenite priče, tako svojevrstna, zanimiva in slavna.

Dalmacija hrani dolgo vrsto stavbinskih umetnin od rimskih časov (Dioklecijanova palača v Splitu), preko gotike (Trogir), renesanse (Dubrovnik) in baroka (splitski in kotorski dvorci) pa do naših dni. Med največje umotvore pa spada brez dvoma stolna cerkev v Šibeniku.

V srednjem veku in še kasneje pod Benečani je imel Šibenik dosti važnejšo vlogo nego danes. O tem pripovedujejo lepe javne zgradbe, kakor je n. pr. slovita plemiška loža, pa krasne cerkve iz tistih časov in niz umetnostno pomembnih poslopij zasebnikov. Najboljši dokaz za veličino tedanjega Šibenika in za vernost ter za umetniško čutenje meščana je pa stolnica, ki vzbuja občudovanje tujcev in velja po pravici ne le za enega najlepših dalmatinskih stavbinskih spomenikov, temveč za prav edinstveno in resnično umetnino svetovnega značaja.

Letos je preteklo pet sto let, odkar so položili temeljni kamen za stolnico. Dne 9. aprila 1431 ga je škof Bogdan Pulšić blagoslovil. Preden je bila cerkev popolnoma dozidana, je preteklo dolgih sto pet let. Šele leta 1536 je bilo dokončano manjše okno na pročelju in so bila s tem vsa stavbinska dela zaključena. Veljala je pa stavba nekaj nad 80.000 zlatih beneških tolarjev, za tiste čase kar velikansko imetje.

Prvi načrt katedrale je izdelal stavbenik Francesco de Giacomo (Benetk. Delal je ob stavbi deset let. Za njim so vodili gradbena dela razni benečanski arhitekti. Vendar delo ni prav napredovalo, dokler ni prevzel vodstva slavni arhitekt in kipar Jurij Orsini, po rodu iz Zadra. Zgodovina umetnosti ga pozna kot Jurija iz Šibenika (Giorgio Orsini di Sebenico); znani umetnostni zgodovinar renesance G. Vasari ga pa imenuje »Schiaivone«, to je Slovana.

Ta Jurij Orsini je delal pri šibeniški katedrali nad trideset let, do svoje smrti leta 1473. Dočim je prvi graditelj stolnice pričel zidanje v tedaj običajnem gotškem slogu, je Orsini nadaljeval začetno delo v slogu takozvane benečanske razevele gotike, ki je vladala v tistih časih v severni Italiji. Stavbo je dvignil prav do svoda, ki ga pa ni več mogel sam pokriti. Kakor je bil Orsini znamenit arhitekt, ki je tudi po drugih krajih v Dalmaciji in v Italiji dovršil mnogo umo-

torji. Prebivalcev šteje Poljska okrog 29 milijonov. Mesta Krakov, Poznanj, Lvov in Vilna so skoraj enako velika, ker štejejo od 200.000 do 250.000 prebivalcev. Večje je industrijsko polmilijsko mesto Lodž.

Kraljestvo Jugoslavija

meri 248.297 km². Leta 1921 so našli 12.017.323 oseb. Odkar je bila 6. januarja 1929 ukinjena ustava, Jugoslavija nima več Narodne skupščine in vlade, ki bi bila njej odgovorna. Glavno mesto Beograd šteje okrog 250.000 prebivalcev, Zagreb pa okrog 150.000. Ljubljana okrog 60.000. Uradnih števil letošnjega štetja še nimamo.

Čehoslovaška republika

meri sicer le 140.408 km², a l. 1921 so našli 13.613.172 prebivalcev. Prestolnica Praga šteje 850.000 duš. Kakor v Poljski ima tudi Čehoslovaška poslansko zbornico (národní shromáždění) s 300 poslanci in senat s 150 senatorji. Brno šteje 250.000, slovaška metropola Bratislava pa okrog 100.000 prebivalcev.

Carevina Bolgarija

je najmanjša slovanska država. Meri samo 103.146 km². Na tem ozemlju prebiva 5.483.125 ljudi. Prestolnica bolgarskega carja, ki mu gre v zunanjem svetu naslov kralja, in vlade je v Sofiji, ki je v zadnjem času naglo narasla in šteje 250.000 prebivalcev. Parlament se imenuje narodno sobranje; pri volitvah se na vsakih 20.000 prebivalcev izvoli po en poslanec. Plovdiv, drugo največje mesto, šteje 110.000 duš.

tvorov, prav tako je bil imeniten kipar. Izpod njegovega dleta je brez števila kiparskih umetnin, ki krasé stolnico. — V svoji delavnici je zaposloval in deloma vzgojil več slovitih kiparjev, ki so sodelovali pri okrašitvi šibeniške katedrale. Eden najboljših je bil Andrej Aleksij, po rodu Albanec iz Drača, kesneje splitski meščan. Ta je izdelal za stolnico nekaj izredno dovršenih kipov, med drugimi tudi nenavadno izrazito soho preroka Elije v prezbiteriju. Pripovedujejo, da je prav to Aleksijevo delo poleg drugih njegovih odločilno vplivalo na mladega Meštrovića, na katerega je veličastje šibeniške katedrale v mladosti napravilo premočen vtis.

Po smrti Jurija Graditelja, kakor so Orsinija tudi nazivali, je postal stavbni vodja Nikolaj Florentinec (Nicollo Fiorentino), ki je bil baje učenec enega največjih renesančnih kiparjev, vélikega mojstra Donatella. O njegovem poreklu ni prav točnih podatkov. Za šibeniško cerkev je delal nad štirideset let, prav do svoje smrti. Dovršil je notranjščino cerkve, jo pokril in sezidal veliko kupolo po zamislih in morda celó po osnovnih načrtih Jurija Orsinija. Tako je v zgornjem delu stavbe in v podrobnostih, katere so bile dovršene ob njegovem času, viden vpliv zgodnje florentinske renesanse, ki se pa z gotskimi elementi prejšnjih stavbenikov nenavadno skladno spaja v celoto. Po njegovi smrti so različni mojstri izvrševali še manjša dela, dokler ni bila katedrala leta 1536 dovršena. V tem letu je namreč arhitekt Ivan Mestičević iz Zadra dokončal zgornje manjše okno nad velikimi vrati, dočim je bogato okrašeno veliko okno izdelal leta 1528 Jakob Bartolovsin, iz mesta Mestre pri Benetkah.

»Ne le zunanost, temveč tudi stavbinsko jedro katedrale nima vrstnika v vsej Evropi, pa niti ne na bližnjem Vzhodu,« pravi arhitekt C. M. Iveković, ki je izdal o baziliki veliko, s slikami okrašeno delo. In po pravici! Saj je težko kje najti stavbo, ki bi tvorila tako čudovito celoto, navzlic temu, da je preteklo od pričetka do konca gradnje več nego stoletje in da je delalo na stavbi toliko različnih mojstrov. In pri tem le-ti niso kar na slepo sledili prvotnim načrtom, temveč so delali vsak po svojem umetnostnem prepričanju in vendar v pravilnem umevanju umetnosti in v spoštovanju do že obstoječih vrednot. Zato je dovršeno delo tako skladno, da si različni slogi ne nasprotujejo, marveč se spopolnjujejo do prave umetnine. Kakor iz tal zrasla, ne zidana, čisto nadzemska stavba, dejali so: okamenela glasba, se zdi ta pesem živega kamena in pisanega marmorja. Saj je vsa silna katedrala — dolga 38·5 m, široka 14·18 m, v srednji ladji 19·50, od tal do vrha kupole pa 32 m visoka — res sezidana iz samega rezanega kamena, plemenitega marmorja in brona. Niti koščka opeke, niti ene lesene grede niso uporabili za stavbo. Zato se zdi obiskovavcu, da je postavljena cerkev za večno, zato ga danes, ko po pet sto letih stoji tako čvrsto in ponosno, še tembolj spominja na kratkost človeškega življenja in na večnost lepote in umetnosti. Obenem pa priča, da ni slog nič važnega, da je pglavitno v umetnosti resničnost, iskrenost in notranji ogenj prepričanosti o svojem pozvanju za upodabljanje lepote.

Če v kratkem opišem najzanimivejše podrobnosti cerkve, bi omenil predvsem glavna vrata. Sezidana so bila leta 1438 v gotskem slogu, kakor vidimo mnogo

Stolnica v Šibeniku (notranjost).

sličnih cerkvenih vrat po Evropi. V loku stoji na majhnih podstavkih 12 soh apostolov, na vrhu loka pa Kristus. Zanimivi so stebriči, ki obdajajo vrata, med njimi so nekateri zviti kakor vrv, drugi spet pokriti s cvetjem, vsi pa bogato okrašeni in izdelani iz žlahtnega kamena. Stranska ali levja vrata, ki so na levi strani cerkve in jih vidimo tudi na naši sliki, so nekaj starejša. Ime imajo po dveh levih, ki nosita na stebrih sohi Adama in Eve. Ta dva starinska kipa izvirata najbrž še iz stare stolnice. Najzanimivejši del cerkvene zunanosti je pa za pročeljem apsida. Končuje se cerkev v dvoje trioglatih manjših in v veliko, četveroglato apsidno. Vse so pokrite s polovičnimi kupolami, po stenah pa obdane z marmornimi ploščami, ki so tako umetelno sestavljene, da ni opaziti spojev in se zdi, da so stene iz celega. Zanimiv je venec 71 glav, ki krasé spodnji del zadnje cerkvene stene (glavice so na naši sliki — sicer nejasno — vidne). Z desno stranjo je katedrala prizidana k škofijski palači.

Cerkev nima podstrešja. Vse tri ladje so pokrite naravnost s kamenom. Svod, ki je obenem streha, je zgrajen v obliki loka in je sestavljen iz velikih plošč, ki so vdane neposredno tako druga v drugo, da ni bilo treba nobene snovi za vezavo. Ta način gradnje je v srednjeveškem evropskem stavbarstvu docela edinstven. Kako izredno velike so te kamnitne plošče, si lahko predstavljamo, če pomislimo, da je srednja ladja pokrita komaj z 80 ploščami. Za trdnost gradnje in stavbnega materiala (zidana je bazilika, ki je posvečena na čast sv. Jakubu, iz dalmatinskega kamena in marmorja) priča dejstvo, da je bilo pred nekaj

desetletji treba le nekaj manjših nebistvenih popravil in to po — 450 letih!

Najlepši del šibeniške katedrale je kupola. Po čudoviti lahkotnosti in tehnični dovršenosti predstavlja še danes primer nenavadne lepote in stavbarske smelosti. V času pa, ko je bila zgrajena, sploh ni imela tekmeča, ker se niti znamenita florentinska kupola na domu Marije Cvetne po tehnični dovršenosti ne more primerjati z njo. Vsa kupola sloni prav za prav na štirih močnih stebrih, izklesanih iz enega kosa kamena, ki obdajajo veliki oltar. Ti stebri nosijo slope, na katerih sloni znotraj osmerokotna, zunaj četverooglasta kupola, ki se končuje v laterni, ki ima osem dvojnih oken. Oblasta streha kupole sloni prav za prav na slopih med okni. Prvotno so bila vsa stekla v oknih bela, ker je arhitekt hotel, da lije skozi kupolo močna luč v katedralo in vabi vernikov pogled navzgor v zračne višave. Žal so kasneje vstavili pisano steklo v okna. Vendar je še navzlic temu notranjost katedrale nenavadno svetla in prav zato mirna in svečana.

Ostalih podrobnosti ne bom popisoval. Omenim le še, da je prezbitrij za 6 stopnic vzvišen nad prostorom za vernike, veliki oltar sam pa (ki je pa poznejše, manj posrečeno baročno delo), je še za 7 stopnic višji, tako da je viden po vsej cerkvi in da učinkuje še mogočnejše in svečaneje. Izredno lepa umetnina je krstilnica, ki je sezidana nekaj nižje od cerkvene ladje. V njej, ki je vsa prekrita s sijajnim, prelepo obdelanim, pisanim in raznovrstnim marmorjem in okrašena s kiparskimi umetninami, je nekaj odličnih kipov Orsinija in Nikolaja Florentinca, ki spadajo z Aleksijevimi med najlepša kiparska dela ne le v Šibeniku, temveč v vsej Dalmaciji.

Predaleč bi zašel, če bi hotel vsaj omeniti še vse druge lepote, ki so zgnetene na tem razmeroma malem prostoru. Malo je stavb, tudi cerkvenih, kjer bi se delo tako številnih arhitektov in kiparjev raznih pokolenj in časov zlilo v tako skladno soglasje. Šibeniška katedrala je redek primer božje hiše, ki vzbuja v človeku pravo pobožnost, ga dviga k nebesom in mu vlija pokoja v dušo. V njej je vse tako mirno, skladno, izravnano in jasno, kakor da je delo enega samega, izbranega človeka in enega, od Boga blagoslovljenega trenutka. Šibeniška katedrala je najboljši dokaz, kaj zmore kolektivna umetnost ljudi, ki jih je gnala — skozi dolgih sto let! — ena volja in eno hotenje: ustvariti resnično umetnino, Bogu v čast in ljudem v slavo.

Je pa še danes po pet sto letih nam in tujcem tudi v sijajno potrdilo umetniške sile in ljubezni do lepote in dokaz moči našega naroda, ki je tuje prevzel, po svoje presnoval in dvignil.

Končam z besedami, ki jih je napisal o tej cerkvi, kakršnih je malo pri nas in po svetu, znameniti angleški arhitekt T. G. Jackson: »Čeprav so na drugi strani Jadrana lepe cerkve, bi se težko mogla katera od njih primerjati po posebnosti gradnje s šibeniško. Ne le v Italiji, v vsej Evropi ne bi bilo mogoče najti cerkve take velikosti tako zgrajene, da ni uporabljena ne opeka, ne les, temveč samo rezan kamen, marmor in kovina. Splošni vtis katedrale je veličasten. Ne poznam druge, tako velike cerkve, ki bi mogla enako delovati na človeško srce. Ta vtis izhaja od enostavnosti in višine svodov in kora.«

K. Dobida.

NOVE KNJIGE

F. S. Finžgar: **Pod svobodnim soncem.** Zbrani spisi; zvezek I. in II. Nova založba v Ljubljani, 1931. Oba zvezka veljata broširana 80 Din, v polplatno vezana 100 Din, vsa v platno vezana 110 Din. — Mislim, da ga ni slovenskega romana, ki bi bil ob živem avtorju dosegel kar troje izdaj, a prav za prav je ta izdaja že četrta, ker je roman izšel prvotno v »Domu in svetu«. To dokazuje, da je ta »povest davnih dedov« še danes prav tako živa, kakor je bila pred pet in dvajsetimi leti. Še vedno prav tako zanima zrelega moža in vnema mladega bravca. Saj je ta epski, široko zasnovani roman pisan zanosno, z mladostnim ognjem in umetniško prepričanostjo, pri tem pa je zgodovinsko resničen, porojen iz temeljitega studija dobe, krajev in ljudi, je napeto zgrajen in zavozlan, obenem pa npravno vzgojen brez vsiljivosti. Dasi danes ni več potrebno, je njegova narodnostna buditeljska vrednost še prav tolikšna, kakor je bila ob času, ko je bilo delo napisano in je pomenilo tudi v tem pogledu pravo odkritje. — Ta tretja izdaja pa ni zgolj navaden ponatis, dosti več je. Jezikovno, slogovno in slovnično je knjiga kar najvestneje pregledana, opiljena in še spopolnjena. Posamezni slovanizmi, ki naj bi bili po mnenju mladega Finžgarja dali pripovedovanju po davnini pobarvani značaj, so zamenjani z dobrimi domačimi izrazi. Latinske in druge tujke so domala iztrebljene. Poenostavljena so ohlapna mesta, pripovedovanje pa zgneteno v klene stavke. Prav tako so odstranjene vse literarne, nežive besede, tako da je ta tudi po svežem, domače živem jeziku odlična knjiga prav brez madeža. Posebno vrednost pa daje knjigi popravljeni, skrbno prestudirani naglas. Ker so nas časopis, gledališče in šola čisto izpridili, nam uho nič več ne loči ponarejenega naglasa od pravega. Kar čudno in skoraj napak se ti zdi na prvi pogled, ko bereš: strelica, kráguľ, na úho, zákolj, dróbnica, ráven (-ni), so bilí, zgódilo se je, navdehníl, odpehníl, geníl, ugeníl, najstárejši, vérujem, odpótuje, strésljaj, várovati itd. In vendar vsi tako govorimo, kadar govorimo res kakor nam pride na jezik, drugo, napačno naglaševanje je pa v bistvu le iz nevednosti izvirajoče spakovanje. Tako bo tudi v tem ta zmerom mlada knjiga najboljši učitelj mladini. — Prepričan sem, da bo ti izdaja kmalu sledila četrta. Saj je »Pod svobodnim soncem« gotovo eden največjih, če ne prav največji in najboljši slovenski zgodovinski roman. Nič ni čudno, da ga v teh naših dneh spet z globokim užitkom jemljô v roke resni možje, ki so mu pred tolikimi leti kot dijaki tako napeto sledili. — Izdanje je zelo lepo, tisk jase, papir dober. Ovoj (platnice) je pa res posrečen. Pohvaliti moramo Mohorjevo tiskarno, ki se je s tem delom res postavila, in založnico Novo založbo, ki daje te dve knjigi (v obsegu 668 strani!) za res nizko ceno.

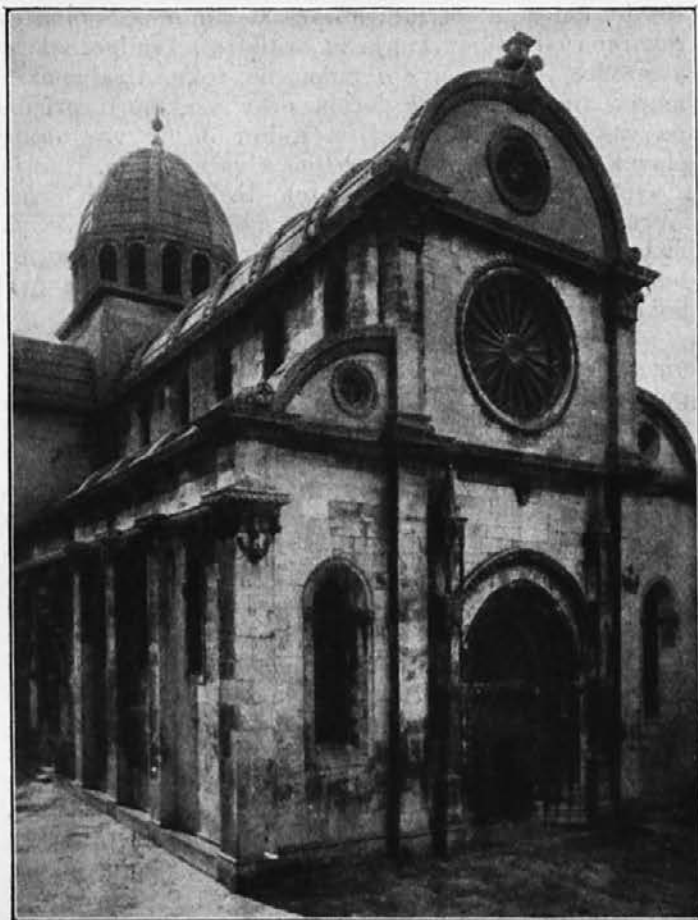
— a. —
Eugène Brieux: **Rdeča suknja.** Igra v štirih dejanjih. Prevedel Jakob Šolar. Izdala Družba sv. Mohorja. Mohorjeva knjižnica 31. zv. Str. 140. Cena: za ude broširano 15 Din, vezano 24 Din; za neude broširano 20 Din, vezano 32 Din. — To delce, ki ga je svojčas nagradila Francoska akademija, je mojstrska igra, ob kateri bi lahko studiral moderno dramo, njene stilske posebnosti in umetniške odlike. Pred nami živi

svet sodnikov in advokatov v malem južnofrancoskem mestecu. Značaji so jasni, ostro, skoraj naturalistično verno slikani. Vendar rasto osebe preko tega okvira v tipičnost in občo veljavnost. Zato ima igra nadkrajevno vrednost in vrednote, ki jo rešujejo pred pozabo. Koliko gorja in krivic lahko povzroči človek na odgovornem, visokem mestu, če svojo moč in oblast zlorabi v osebne namene, to je problem igre. Pisatelju se pozna Ibsenova šola. Delo preveva ljubezen do tlačenih in upor proti krivičnosti. Igra bo prišla prav dijakom za studij moderne dramatike in izvežbanim igralcem pred izbranim občinstvom za uprizoritev. Da, tudi za boljše podeželske odre bo igra učinkovita, ker bo to, česar bi igralci ne mogli dovršeno podati, nadomestila misel igre, ki jo bodo igralci hitro in živo izsledili. S.V.

T. C. Bridges: **Jetnik v Gorah meseca**. Iz angleščine prevel A. Anžič. Mohorjeve knjižnice 40. zv. Založila družba sv. Mohorja. Str. 132. Cena: za ude broširano 15 Din, vezano 24 Din; za neude broširano 20 Din, vezano 32 Din. — To je mladinska povest, zgodba o ekspediciji v sredo Afrike med divje ljudi in živali, o bojih z zamorci, velerekami in naravnimi sovražniki. Tudi vzgojni namen je jasno podčrtan. Slabo vzgojenega, razvajanega in trmastega fanta ta pot, trpljenje, nevarnosti in napor vsega izpremené. Zato bo takim trmoglavim razvajencem kaj koristno čtivo. Brali jo bodo z veseljem dečki in je prav, da jo imamo. Saj nam takega čtiva zelo primanjkuje. Za deske knjižnice jo priporočamo. Seveda — tistega čara in tiste sile, ki bi iz take povestice morala veti, v knjigi ni. Za zdaj bodimo zadovoljni s tem, kar smo dobili z »Jetnikom«. Drugič pa bo treba poiskati kako boljše delo. S.V.

Shakespeare: **Komedija zmešnjav**. Prevedel Oton Župančič. Izdala in založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. Str. 82. Cena: broširano 28 Din, vez. 38 Din. — »Komedija zmešnjav« nikakor ni eno izmed najboljših Shakespearejevih del, je pa navzlic temu prav šekspirska komedija. Zmešnjave, ki nastanejo radi popolnoma si sličnih bratov dvojčkov, ki se po dolgih letih spet najdejo, in zmešnjave radi njunih služabnikov dvojčkov, ki sta si tudi popolnoma enaka: take zmešnjave so pač res možne samo v šekspirskih komedijah. Delo ne razodeva ne prevelike globine, ne kakšne umetniške odličnosti. Je pa — n. pr. v primeri s »Snom kresne noči« — mnogo bolj enotna in manj zapletena komedija in ne zmedena zmes resničnosti in pravljичnosti. Lahkotnost in brezskrbnost je odlika te komedije. Vredna je branja radi Župančičevega prevoda in vredna igranja radi šekspirske lahkotnosti in dramatičnosti. Enotnost in prozorna zgrajenost zagotavlja uspeh tudi manj izvežbanemu igralstvu. S.V.

Dr. Deželić Velimirsin: **Feminist**. Roman iz nedavne prošlosti. Izdalo Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima. 1930. Str. 112. — Po romanu o sv. Cirilu (»Sofija odabra«) in o sv. Hieronimu (»Sedam puta udarani«) je napisal Deželić sin roman »Feminist«, za katerega je vzel snov iz naše sodobnosti, oziroma najbližje preteklosti, ko so ženske prvič začele nastopati samostojno v borbi za kruh. Pisatelj nam v tem romanu — ki ni roman — ne pokaže vsega ženskega problema, ga komaj malo nakaže in nič ne razpravlja o njem, ne pokaže ne njega tragike ne njega potov in rešitev iz teh stisk. Deželićev »Feminist« je čisto preprosta zgodba, povest o ljubezni brata in sestre, katerih starši so se že v njiju mladosti ločili.

Stolnica v Šibeniku.

Ljubko nam kaže pisatelj njiju samotno mladost brez materine in očetove ljubezni, rast po zavodih, šolah in vzgojevališčih, žalostno življenje dveh otrok brez ljubezni, doma in mladosti. Ta problem je dobro pokazal v vsej bridki resničnosti in tragiki. Ni pa globlje ali celó do potankosti obdelal ne problema feminizma ne zakonske ločitve. Vse je komaj malo nakazano, brez velikih dogodkov, pretresov ali bojov, vse je tiha, mirna zgodba, v kateri se skriva trpkost in tiha žalost. Knjiga je lepo, plemenito branje brez velikih umetniških stremeljenj. In kdor zmore le najmanjši hrvatski slovarček, bo povest z lahkoto bral. S.V.

N A Š E S L I K E

K litografijam Franceta Miheliča.

Globok in nenavaden je vtis, ki ga naredi na gledalca Miheličeva litografija »Starki«. Z občutkom trudne otožnosti te napolni in skoraj s strahom pred nečem čudnim, nenavadnim, skoraj nenaravnim. In vendar na risbi prav za prav ni nič nenavadnega. Čisto preprost prizor: dvoje stark v kmečki, povsem vsakdanji sobi. Ena čepi na postelji, druga sedi pri njej. Nekaj skromnega pohištva priča o revščini, ki vlada v tem zapuščenem domu, v katero skozi okno v zadnji sobi sije večerno sonce. Skrivenčena rastlina naporno išče k luči, vse je tiho, brez glasu, otožno kakor je dom dveh stark, ki gledata samo nazaj in ki pred njima ni več upanja, ne vere v zemeljsko živ-

ljenje. Žalostna sta tudi obraza starih ženic, bolna in razorana od pomanjkanja in bridkosti. Trudne, vdane v usodo, jima počivajo izmučene roke. Ura enakomerno tiktaka. Torej docela prav vsakdanji prizor, pa vendar tako pretresljiv. Kakor da je vsa usoda človeka, ki ugaša, ki, spravljen z vsem živim, izginja s sveta, podana v podobah teh dveh osamelih žen. Neznana bridkost je razlita po sobi, celó svečnik, pa miza, še pručica, vse se zdi, da je prav posebno okorno, težko in žalostno. Žive in nežive stvari, vse diha globoko, skoraj brezupno otožnost.

V zaslanjano, čisto neresnično pokrajino nas vodi umetnik s »Samotnim pivcem«. V čudoviti fantastični pokrajini, kjer se gromadijo strmi skalni skladi v neverjetnih in nemogočih oblikah, kjer tekó vode med nezemskimi bregovi, sedi ob belo pogrneni mizici samotni pivec. Pred njim stoji steklenica z vinom. Iz njega gori čudežna roža, ki s svojim žarom omamlja pivca. Ob strani so pognali štirje cvetovi in žaré v iskri luči. Na nebu sije — kdo ve? — sonce in luna, oba obenem. Kakor mučen sanjski privid se zdi ta nenavadna podoba. Morda predstavlja opojno moč, ki iz trtnega soka ustvarja v voljni pivčevi domišljiji drug svet, kjer si v oblakih gradi zlate gradove, morda je le ponazoritev videnja težkih sanj. Naj bo kakorkoli, podoba obvlada gledavca, ga priklene nase, zbudi pozornost in — hočeš, nočeš — gledaš jo, ogleduješ jo vedno znova in vselej ti ima kaj novega povedati. In nikdar ne veš prav za gotovo, ali je baš to njeno bistvo in ali morda ni podoba odraz še nečesa drugega, česar še nisi opazil.

Kakor zakleta graščina, volkodlakov dom, se ti zdi ta čudno zmašena in neznansko gromadna stavba. Skoraj bi ne verjel, da sploh kje na svetu zares stoji taka mračna in nakazna hiša. In vendar to ni plod gole domišljije. Tako nekako je »stara cukrarna« občutil in neštetokrat popisal Cankar, tako so jo videli in doživljali Kette in Murn, pa še vrsta drugih naših mož, ki so jim tekla mladostna leta v tem mrkem zidovju. Vse tisto moreče, težko in neprijazno, kar izraža poslopje, je našlo v tej risbi nenavadno točno podobo. Še tisti dve drevesi pa breg Ljubljani, vse je tako revno, tako bolno in tako silno žalostno, kakor da se je nalezlo bolezní od poslopja samega. Tako, mislim stare cukrarne, katere se toliko njih spominja s tegobo v srcu, še nihče ni naslikal. Kakor da ni mrtva stvar, temveč živo bitje, nekaj Moloh, ki požira življenje.

France Mihelič je v javnosti komaj znan. Štiri in dvajset let mu je, dovršil je učiteljske, pa čuti poklic umetnika v sebi in zato živi v Zagrebu, kjer studira na akademiji in se pripravlja za umetniško delovanje. Rodil se je, revnih staršev sin, v Škofji Loki, družina pa je doma s Tolminskega, iz Bovca. Zdi se, da je to pokolenje odločilno vplivalo na mladega umetnika. Ker France Mihelič je že u m e t n i k — dela pričajo —, čeprav je še mlad in še neizšolan.

Če gledamo njegove risbe in litografije, se nam zdi kakor da beremo stare tolminske kronike in zgodbe, kot je recimo tista o nesrečnem plebanusu Joannesu, kakor jo je rojak Pregelj popisal. Vsa žalost, trudnost in trpkost, ki polni te hribovce, je razlita po Miheličevih kompozicijah. K temu pride še njegovo osebno, čisto neživljensko in nenavadno doživljanje sveta, ki ne pozna pravih mej med resničnostjo in domišljijo.

Teža življenja, ki mu greni obstoj in napredek in ga ovira v spolnjenanju, pa daje podobam bolesten izraz, izraz tuge in nekakšnega strahu pred svetom, iz katerega se je mogoče rešiti samo z begom v kraljestvo sanj in domišljije.

Ko bo France Mihelič dognal pravo bistvo svoje osebnosti in uredil odnošaje do življenja in sveta, ki ga obdaja, bodo njegova dela še čistejša, še popolnejša in — upam in iskreno želim — bolj zdrava in bolj polna vere v življenje. Na nas vseh pa je, da mu pomagamo k temu.

K. Dobida.

PO OKROGLI ZEMLJI

Rekordna vožnja v Afriki. Mlad Afričan je v kapskem mestu, ki leži ob najskrajnejšem južnem robu Afrike, sedel na motorno kolo ter se zaprašil proti severu. V petih mesecih je prevozil vso Afriko od juga do severa in se pojavil v Kairi v Egiptu.

Napredna Sibirija. Rusija ima že celo vrsto rednih zračnih prometnih zvez. Zdaj pa delajo načrte, kako bi zvezali z zračno progo Moskvo in skrajni vzhod: otok Sahalin in polotok Kamčatko in morebiti še Aljasko v Ameriki.

Mohamedovo mesto Meka, kjer je bil Alahov prerok rojen in kjer je začel svojo slavo, je mohamedancem sveto mesto. Vsem drugovercem je vstop v Meko prepovedan. Evropske iznajdbe pa le smejo tja: v Meki gradijo radio-oddajno postajo.

Sužnjev je na svetu po cenzitvi Zveze narodov še dandanes nad štiri milijone.

Pastirjev prijatelj. Na Škotskem so pogrešili starrega pastirja, ki ga ni bilo in ni bilo s paše. Našli so ga mrtvega in cela dva meseca je njegovo truplo zvesto stražil njegov stari pastirski pes, ki se je odtrgal od njega samo toliko, da si je poiskal hrane.

Kraljeva molitev. V angleškem parlamentu imajo starodaven običaj, da kralj svoj govor, ki ga govori članom parlamenta, zaključi z molitvijo. Doslej se je molitev glasila: Vaše delo v teh in vseh drugih zadevah ponižno priporočam vsemogočnemu Bogu, naj ga blagoslovi. V zadnjem govoru pa se je molitev nekoliko spremenila in se je glasila takole: Boga prosim blagoslova, da bi sadovi vaših razmotrivanj prinesli mojemu narodu sreče in blagostanja.

Francozi znajo. Za pravo narodno nesrečo so smatrali Angleži ponesrečenje svojega lepega zrakoplova R 101. Na Francoskem pri vasi Allonne blizu mesta Beauvais je padel na zemljo in zgorel. Francozi so kraj nesreče galantno poklonili Angliji, naj bo odslej angleška narodna last.

Darežljivi Londončani so lani samo pri pocesnih zbirkah naklonili dobrodelnim ustanovam četrta milijona funtov ali 70 milijonov dinarjev!

Morski orjak. Grozanske so številke kitovih mer: žrelo doseže dolžino 7 m, ves trup 23 m. Najtežji doslej ujeti kit je tehtal 150 ton ali za 5 slonov. Možganov ima pa samo toliko kakor vol.

Ali bodo kadileci veseli? Pridelovalci tobaka so delali poskuse s 150.000 tobačnimi sadikami in dognali, da se dá vzgojiti tobak brez nikotina. Težko bi bilo s tem kadilcem ustrezno, saj je tobak brez nikotina isto kar vino brez alkohola in kava brez kofeina.

ČLOVEK IN KNJIGA

Milica Grafenauerjeva

Ko gre za vzgojo, ne morem molče mimo mogočne vzgojne sile — mimo knjige. Vpliv knjige, tiska, na nas vse, stare in mlade, je tolik, da si tega niti ne predstavljamo.

Vedno nov blagoslov širi dobra knjiga, vedno novo zlo slaba. Kakršna je knjiga, ki zajemaš iz nje, tako se ti oblikuje notranje življenje, dasi polagoma, komaj opazno, prav tako, kakor se oblikuje tudi s kakovostjo prijateljstva in tovarištva.

In dobra in slaba knjiga ne deluje samo enkrat, temveč vedno in vedno iznova in ne samo neposredno, zgolj na bravca samega, temveč tudi še posredno, po bravcu, na take, ki sami knjige niso brali. Z idejami, ki jih je iz knjige vsesal bravec vase, z nazori, za katere ga je knjiga navdušila, prehaja njena miselnost v njegovo, v živo, v praktično življenje, odtod še dalje, drugam. Iz darovitejšega, ognjevitejšega duha, ki ga je knjiga — dobra ali slaba — s svojo miselnostjo prevzela, pa se sejejo njene ideje, njeni nazori, način njenega gledanja, vsa njena miselnost v razgovore, v dejanja, v razprave, v strastna prerekanja in sveže in pomlajene — v nove knjige.

Tako je vpliv knjige — dobre ali zle — kakor seme, ki se seje stalno dalje, klije, zori in se seje iznova — pomlajeno in bogatejše.

Morebiti prvotne knjige že davno ni več nikjer ali pa je zastarela, miselnost njena pa še vedno živi v drugih knjigah in se prilagodi času vedno iznova.

Spiro tega ni čudno, da je nas mater strah knjige, dasi jo ljubimo. »Ni res, ni res,« se je z grozo uprla »tuji učenosti« kakor Cankarjeva še marsikatera druga mati.

Kako biti kos tej strašni, nezadržni sili! Kako doseči, da bo knjiga človeku prijatelj in tovariš, dober in blag, že izmlada in v vsem poznejšem življenju,

a ga ne bo zastrupljala, kakor dela malopridna knjiga in malovreden tisk?

Črtati knjige iz vzgoje ne moremo in ko bi mogli, nočemo. Že preprosti materi bi bilo hudo, če bi ostal njen otrok neveden, če bi ostal celó tako neveden, da bi knjige sploh ne spoznal ali da bi jo prepoznal le malo in slabo. Že taka preprosta mati ve, da naklanja nevednost otroku posmeh in porogo srečnejših tovarišev, da je neveden otrok tudi slabše zavarovan kakor drugi otroci proti posrednemu vplivu slabe knjige in slabega tiska. Ako nevedni otrok ni bistrega duha, ga zbega prvi slab tovariš, ki ga presega po znanju, pa najsi je ta še tako bornega duha.

Že ta preprosta mati torej ceni knjigo, jo spoštuje. Nezavedno sluti duhovno bogastvo, ki ga hrani knjiga.

Še bolj spoštuje in ceni knjigo tisti, ki se je globlje, ože in tesneje seznanil s njo. Zaznal je bolj ali manj, da se zrcali v knjigah duhovni obraz človeškega rodu iz vseh časov. Sicer podajajo knjige — vsaka zase — ta obraz v drobcih, podajajo ta bolje, ta slabše; toda v dalji, ko gledaš vse podrobno delo kot skupno delo dolgih dob, se strnejo drobeci v celoto, se izločijo ostreje le najbolj bistvene, najznačilnejše poteze celotnega obraza. Izlahka razbereš tedaj plemenite in dobre črte iz zla in zmot — pa se ti zasveti iz njih mirno, ubrano lice, izraz lepega in dobrega v človeku, kakršen naj bi človek bil, in izza tega obraza nas gleda sam neskončni, svetli in veličastni obraz božji, človeškemu obrazu popolni, visoki vzor.

Človek tudi spoznava, da je dih božje lepote v lepoti, ki jo je zbral človeški duh v knjige iz vseh časov. Oblast iz njegove božje oblasti je v napredku, pridobitvah, odkritjih, znanosti, v vedno obsejnejšem pokoravanju prirodnih sil človeški volji. Tudi to sporoča človek poznejšim rodovom po knjigah.

Boga nam priča torej knjiga z lepoto in znanostjo, ki jo ohranja.

Boga nam priča, in to ne najmanj, tudi zgodovina. Tudi zgodovina nam sporoča knjiga. Vprav v zgodovini se razkriva razločno in nezastrto večna in nesprenmenljiva veljava božjega zakona, naravnega in razodetega. Neštevilno zgledov je o tem. Poglejmo si enega izmed najbližjih. »In blagoslovil ju je Bog in rekel: Rastita in množita se, in napolnita zemljo in podvrzita si jo, in gospodujta ribam morjá in pticam nebá in vsem živalim, ki se gibljejo na zemlji. In rekel je Bog: Glejte, dal sem vama vse zelišče, ki rodi seme na zemlji, in vse drevje, ki ima v sebi seme svojega plemena, da bo v živež vama in vsem živalim zemlje in vsej perutnini neba in vsem stvarjem, ki se gibljejo na zemlji in v katerih je življenje, da imajo za živež.« (I. Moz. 1.) Tako se je glasilo naročilo Stvarnikovo v raju. In človek je rasel, se množil in si osvajal zemljo z rokami, s telesom, s telesnim delom in z umskimi pridobitvami, z duhom. Bolj ko se je množil, z večjo energijo je posedal zemljo.

Kadar pa se je uprl človek — mehkužen in preveč sebičen — prvemu delu naročila iz raja, takrat se je tudi gospodstvo začelo trgati človeku iz rok. Koliko ljudstev je že propadlo nad tem!

In danes? Saj je zopet zagospodaril materializem nad ljubeznijo. Zopet se brani človek sprejeti otroka. In družabni red se, kakor že tolikrat, prevrača v nered. Preveč je kruha, kajti manjka nešteto malih ust, ki bi

ga bila lačna, preveč blaga nakopičenega, ker ni onih živahnih malih množic, ki bi ga rabile, spričo tega preostaja obojega in spričo tega počivajo — prisiljene — cele množice delavnih rok brez dela in stradajo kruha in blaga. Vasi se prazni, hiše razpadajo, energije ni, ker ni ljubezni, ki bi jo poganjala, in tudi sreče in zadovoljnosti ni, ki blaži srce po vsaki težki, a vendarle storjeni dolžnosti, po delu, opravljenem »v potu obraza«.

Vse svoje umske pridobitve, vsa odkritja si pri tem ohrani človek — in vendar še sam sebi neha biti gospodar. Več ne vodi telesa duh, človek ni več svoboden: strasti in goni so zagospodarili nad njim.

In koliko razdejanja je sledilo vsakokrat in povsod skrunitvi družine in zakona! Koliko bede in gorja, gospodarske in npravne!

Tako izpričuje zgodovina resničnost vesoljnega zakona božjega.

A kako mladini približati, odpreti to lepoto, to veličje, to slavo božjo iz knjig v žive oči, v živo občutje! Mladini, ki še ni izurjena, da bi rada gledala v duhovne daljave, ako ne odjeknejo v njej sami.

Kako uvajamo mladino v pravo umevanje knjige?

Temelj za to gradi dobra, celotna vzgoja. Taka vzgoja, ki usmeri vsega človeka, da dobro hoče in ljubi, ima za zlo oster čut in ga vztrajno odklanja. Taka vzgoja izoblikuje značaj, ki zavrača zlo tudi tedaj, če prihaja v lepi, prikupni obliki. In značaja ne pridobi niti blesteč slog, niti mamljiva vsebina za to, da ne bi obsodil slabega beriva, da bi ljubil zanikarno knjigo ali časnik ali malovredno povest.

Treba je tudi, da otrokom takoj izprva svetujemo o čtivu, kaj naj beró in kako.

Prve kratke povestice jim prej pripovedujemo, preden jih beremo z njimi. Tudi črk, zlogov, prvih besed in stavkov se radujemo z njimi, saj se jih tako otroško veseló, da hodijo od drugega do drugega in berejo in izprašujejo. Vprav izreden dogodek, kakor presenetljivo, čudovito odkritje je zanje skoraj vsak nov odlomek iz čitanja, ki so mu prvikrat kos; posebno radostno pa ostrmé, ko zaznajo prvikrat, da morejo prebrati ali celó še zapisati ime, svoje, materino, očetovo, bratovo, sestrino ali naslov knjige, ali zvezka itd.

Prvo kratko berivo bodi namešano s slikami, kajti samo abstraktno čitanje brez slik zmorejo otroci šele pozneje. Ako naj čitajo radi že v prvem šolskem letu, morajo nastajati predstave preko slik, ki se spojé s povestjo. To ti ne vzame mnogo časa, tu malo, tam malo, med drugim opraviš vmes, kajti itak je treba, da dela otrok že zdaj samostojno, samo da čuti, da se druží tvoje zanimanje, tvoje veselje z njegovim.

Daj med drugim otroku že prav zgodaj — pred prvim šolskim letom že ali pa vsaj v prvem šolskem letu — prve male zgodbe, izbrane iz svetopisemskih zgodb, »Verouk za prvence« se imenujejo in imajo tudi dosti in lepih slik. Dokler jih ne znajo čitati mali sami, jim jih beri ti, kadar le utegneš. Če ne utegneš drugače, dobiš časa za to ob nedeljah in praznikih, včasih bereš več, dve, tri, štiri zgodbe, drugo za drugo, drugikrat zopet le samo eno, morebiti tudi večkrat, kadar hočeš, da si jo čim prej in trdneje zapomniš.

Radi jih čitajo tudi starejši šolarji — bratci in sestrice — mlajšim in tudi svoje, večje zgodbe, toda le tedaj, ako tudi ti čitaš malim rada, kadar moreš in utegneš.

Ako pa ti dopušča poklic, tedaj beri otrokom, zlasti mlajšim, v predšolski in v prvi šolski dobi vsak dan iz kakih obširnejših »zgodb«. Zelo radi gledajo otroci slike v Zgodbah sv. pisma, ki sta jih priredila dr. Fr. Lampe in dr. Jan. Ev. Krek in jih je izdala Mohorjeva družba. Te zgodbe se dobé še vedno pri Mohorjevi družbi, ali biti morajo vezane, preden jih moreš uporabiti pri otrocih, ko so že toliko odrasli, da niso več tako nerodni s knjigo in je ne poškodujejo preveč. Kadar pridejo otroci preko prve nerodnosti v čitanju, prihaja na vrsto tudi razno drobno berivo vmes med to. Prav pristno prvovrstnega imamo za deco zelo zelo malo, vendar pa dosti takega, ki je porabno, kar otrok ljubi in je tudi njegovi dobi zdravo, kar mu oblikuje lepo duševnost, četudi ni prav izključno samo zanj. Ljubše in zdravejše mu je to čtivo, kakor pa katerokoli nepristno, mladinsko prisiljeno, otročje. Takega zrelejšega beriva imamo na izbiro, brž ko dozori otrok toliko, da čita rad daljše povesti. Naj omenim, da skoraj vsak otrok preko »Storžka« prav rad preide na daljše povesti in da je »Storžek« malim silno ljub. Naj sem se menila o njem s svojimi ali s tujimi otroki, vsak je bil zanj ves v ognju. V prvem in v drugem šolskem letu otroci navadno še ne marajo sami čitati knjig, ki je v njih ena sama daljša povest, pač pa jih radi poslušajo. Deklice tudi dandanes še rade bero Krištofa Šmida in Spillmannove povesti. Dečki so bolj zavzeti za junaške zgodbe. Vsi pa ljubijo Vrtec, Angelčka in razne dobre liste, n. pr. misijonske. Med temi so posebno mučeniške povesti v ospredju. Izmed večjih dragocenejših del za mladino navajam po imenu samo dve: »Mali lord« in »Skozi puščavo«. Veliko izbiro in ne drago nam nudi vsem Družba sv. Mohorja. Ta se briga tudi za to, da so dela, ki jih izdaja, z božjim zakonom skladna, versko in npravno čista, da ne zastrupljajo nežnih src. Sicer pa mi ni mogoče naštevati podrobno. Vem samo, da sem dostikrat razmišljala in svetovala otrokom, zdaj majhnemu začetniku, zdaj dijaku v gimnaziji in še dalje, kaj naj bi bral, in da so bili časih kar nadležni za svet. Prosil je zdaj oni: »Mamica, prosim, daj mi knjigo!«, zdaj ta: »Svetuj, kaj naj berem! Kaj praviš, ali bi bilo to lepo?« Ne bi pa bila vselej kos vprašanju brez vodstva, ki sem ga bila deležna doma, med delom in knjigami in načeli močevimi. In zdaj? Biti mora že res lepo delo, da jih zadovolji, ne samo oblikovno, še bolj vsebinsko. »Šunda« več ne prenesó. Dolžna sem pač hyale tudi vestnemu učiteljstvu v šoli; toda kljub vestnemu učiteljstvu v šoli zastrupijo knjige mnogo mladih src in jih odvrnejo od Boga, ako ne stori svojega še dom in mati zlasti v prvih letih.

Izbirati pa je treba skoraj za vsakega otroka drugače, kakor se kateri kam bolj nagiba. So, ki ljubijo posebno zgodovino, in so, ki jim je bliže snovanje v prirodi. So tudi taki, ki dolgo ne marajo knjige in rajši skačejo, se igrajo, noré, hočejo telesnega dela in tekajo. Takim sem še pozneje dosti pripovedovala in brala sama, čim najbolj naravno, preprosto in toplo. Poslušali pa so radi in odtod so se znašli v svojem času hitro sami h knjigi, četudi nekateri šele po vstopu v gimnazijo.

Treba bi bilo, da bi imele matere povsod, zlasti tudi na kmetih, vestne, skrbne in sposobne svetovavce — morebiti bi bilo to mogoče v izobraževalnih društvih — svetovavce, ki bi jim svetovali o čitvu za deco. Seveda pa more verni krščanski materi svetovati kakor o drugih tudi o tem vzgojnem vprašanju le veren, krščanski človek. Dobro bi bilo, ako bi se obravnavalo to vprašanje tudi pri roditeljskih sestankih, pri stanovskem pouku za matere, pri predavanjih itd.

In še eno je važno. Ako bi bila prišla otroku v roke slaba knjiga, bodisi da je versko, bodisi nravno oporečna, tedaj opozori na slabo v njej in vse slabo strogo zavrni. Če tega ne znaš ali ne moreš sama, se pouči, ali če le ni drugače, naprosi za to koga drugega. Ako to nalogo dobro izvršiš, uničiš slabo seme, ki ga je knjiga zasejala v dušo, in postaviš otroku prvi temelj za kritično čitanje. Mladi duh se bo ovedel bolj in bolj tudi sam slabega v knjigi, ako mu pride taka knjiga pod roko, in bo to obsodil in zavrnil. To pa je drugi važni cilj pri vzgoji.

Naj se dotaknem zdaj le še prav na kratko vprašanja vzgoje v rodbini z ozirom na umetnost.

Glavno, kar naj storita oče in mati za umetnost med malimi, je najprej prav za prav negativno delo. Otrokova okolica naj namreč ne bo nikdar preobložena s kričavimi drobnarijami, temveč preprosta in lična. Le malo, toda lepih, četudi preprostih slik bodi po sobah. Tudi podobica, ki jo daš otroku, naj bo lepa, dasi ni treba, da je draga; ako ni lepa, mu je rajši ne daj. Tudi spoštovanje do predmeta tirja to. Kaži otrokom lepe slike ali jih opozori nanje. Tudi risanke pridejo otrokom zelo prav. Moreš jih sešiti sama iz papirnih pol, ker so take risanke debelejše in cenejše in se ti jih ne zdi toliko škoda, pozneje si jih šivajo otroci sami. Ako moreš, pokaži tudi, kako naj otroci rišejo in barvajo, vsaj prvimi; od teh se bodo že učili mlajši. Risanje prinaša otrokom dosti dela in veselja, saj pa se more domisliti tudi le samo otroška fantazija tega, kar vse narišejo in naslikajo. Včasih nastane iz take risanke pristna pravljica knjiga v slikah. Spominjam se, da mi je taka risanka, delo starejših, že prišla prav kot božično darilo za manjše. In so bili veseli tisti, ki so slikali, in tisti, ki so prejeli. Podobno deluje otroška fantazija pri rezljanju. Navajaj pa jih prav tako kakor drugod tudi pri rezljanju na preproste, a lepe oblike. Opozori otroke tudi na lepoto cerkve, na lepoto in pomen cerkvenih obredov, na lepe slike, kipe itd.

Goji v rodbini, kolikor moreš, tudi glasbeno umetnost. Res nam podajata radio in gramofon že mnogo lepega iz te umetnosti, toda lepša in slajša je še vedno pesem, ki je glas in izliv lastne duše. Povsod tudi more tvoja lastna pesem s teboj, dvigne te preko marsikatero bridkosti v življenju, pomaga ti do zmage v nekaterem trdem boju.

Še mnogo bi bilo vprašanj o vzgoji. Ne morem pa načenjati vseh, saj bi jih ne izčrpala nikoli. Vedno ostajajo vsaki materi in očetu še čisto svoje, posebne prilike, vedno se mora znati posvetovati s seboj, s svojo vestjo, z Bogom in odločiti sama. Kakor mora oblikovati vzgoja otroka v celoto, vso po volji in zakonu božjem, tako mora biti središče naše vzgojne sile in našega teženja ista volja, isti zakon božji, zakon,

dan iz ljubezni, da naj tudi rodi in izžareva zopet ljubezen. Po tej volji in po tem zakonu si moramo odgovoriti na vsako vzgojno in po njih rešiti vsako življensko vprašanje. Vse naše časno življenje mora biti skladno s to temeljno postavbo življenja in vzgoje.

Prosimo si tedaj modrosti, velike modrosti, kajti potrebujemo jo, da izvršimo svoje delo tako, kakor hoče Bog. Naša čast pa se imenuj: »Glej, dekla sem Gospodova!«

O PRIPRAVLJANJU PRESNE (SIROVE) HRANE

Sirova hrana je za naše zdravje neprecenljive važnosti. Taka hrana je sestavljena iz presnih rastlinskih živil, predvsem iz zelenjadi in iz sadja. Pripravljati jo moramo pa zelo pazljivo in z vso skrbnostjo in vestnostjo. Ko bi bili pri tem poslu površni in malomarni, bi nam ta dragocena hrana lahko škodovala, namesto da bi zdravju koristila.

Sedaj, ko se bolj in bolj uvažuje veda o prehrani po novih zdravstvenih načelih, bo marsikatera gospodinja začela segati tudi po siróvi zelenjadi in sadju. Vprav v poletnem času, ko je na izbiri obilo razne zelenjadi, ki smo jo težko pogrešali vso dolgo zimo, je posebno mnogo prilike za pripravo takih jedil. Pa tudi sadje vseh vrst bo kmalu na trgu.

Zato pa je potrebno, da se gospodinje poučé, kako naj ravnaajo z nekuhano hrano, preden jo postavijo na mizo. Opozoriti hočem na nevarnosti, ki nam preté od sirovih živil, ako bi se ne pobrigali, da bi jih zadostno očistili.

Najprej moramo poudarjati, da je skoraj vsa zelenjad izpostavljena najrazličnejšemu onesnaženju pa tudi okuženju. Še najbolj brez skrbi uporabljamo tisto zelenjad, ki je zrasla čisto divje, brez gnojenja in nege, na čednih krajih (n. pr. koprive). Na njej najdemo kvečjemu polže ter gosenice in, če jo operemo v čisti vodi in splaknemo pod vodnim curkom, je res čista. Ako pa jo nabereimo, dokler je še rosna, zadostuje že, da jo osušimo s čistim prtíčem.

Pri zelenjadi, odgojeni na vrtovih, je treba že bolj paziti. Še celó tista zelenjad, ki smo jo pridelali na lastnem vrtu, naravno in brez posebnih pripomočkov, in ki smo jo zalivali s samo čisto vodo, je lahko onesnažena. Po vrtovih se podijo psi, ki zaidejo povsod, tudi med zelenjad, in jo onesnažijo. Gospodinje najbrže ne vedó, da ima pasje blato v sebi jajčeca raznih trakulj, ki so človeku skrajno nevarne za zdravje pa tudi za življenje. Iz tega je že razvidno, kako previdni in pazljivi moramo biti tudi pri doma pridelani zelenjadi.

Najbolj kočljiva pa je zadeva z zelenjadjo, ki jo kupujemo na trgu in jo pridelujejo vrtnarji, zelenjadarji in kmetovavci. Ako uporabljajo umetna gnojila, zlasti obilo dušičnatih snovi, je zelenjad še posebno nagnjena h kvarjenju in raznim boleznim. Taka zelenjad nima tolike trpežnosti kakor druga, ki je pridelana na pravilno pognojenem zemljišču, pa naj si bo sirova ali pa shranjena (konservirana).

Večkrat dobimo zelenjad, ki je zrasla na zemlji, pognojene z gnijočimi organskimi snovmi (sirovim gno-

jem) ali pa s svežimi odpadki (s straniščnikom) namesto s predelanim kompostom. Spoznamo jo kaj lahko po dokaj neprijetnem duhu, ki ga občutimo posebno močno takrat, ko zelenjad kuhamo.

Najhujše pa je seveda gnojenje rastlin s svežo gnojnico med rastjo, kar se dogaja žal prepogosto zato, da rastline hitreje zrastejo, da dobé lepšo in bujnejšo zunanost ter so na videz bolj vabljive za kupca. To brezvestno gnojenje zelenjadnih rastlin (špinače, solate) opravljajo večkrat celó tik preden jih pobereó z zemlje in nesó naprodaj. Pogosto se celó primeri, da polivajo gnojnico naravnost po že skoraj doraslih rastlinah. Taka zelenjad je zelo nevarna in dokazano je, da se s takim gnojenjem lahko razširja legar (tifus). Pa tudi razne druge nalezljive bolezni, kakor paratifus, griža in kolera imajo lahko svoj izvor v brezvestnem gnojenju zelenjadi s svežo gnojnico, ki je vsa polna najrazličnejših bakterij. V njej je lahko tudi zalega trakulje.

Razen z opisanim napačnim in nevarnim gnojenjem pa se zelenjad od tedaj, ko je bila pobrana z zemlje, in dotlej, da jo dobimo v kuhinjo, onesnaži še na druge načine. Pri prevažanju jo prekladajo in mečejo kdovekod. Zgodilo se je že, da je ležala na tleh, na trgu ali v trgovini in jo je tam onesnažil pes. Pri oveneli zelenjadi si prodajavci pomagajo tako, da jo zmočijo z vodo, da je videti kakor sveža. Seveda se pri tem delu zadovolje z umazano kapnico ali drugo nečisto vodo. Končno ne smemo pozabiti na grdo navado otipavanja pri izbiranju, kašljanja na zelenjad in tako dalje.

Sadje je v splošnem manj nevarno nego zelenjad. Za tisto, ki je dozorelo divje, velja, kar smo povedali o divje rastoči zelenjadi. Pa tudi sadje, ki smo ga pridelali na domačem vrtu, je čisto. Paziti je potrebno najbolj pri jagodah. Ta sad vpliva lahko kvarno, ako ie zrasel na zemljišču, pognojenem s svežo gnojnico. Če uživamo kupljene vrtné jagode, od katerih ne vemo kje in kako so zrasle, se izpostavimo večji ali manjši nevarnosti. Vsekakor je potrebno, da vsako sadje primerno operemo.

Zdaj pa še besedo o sirovem žitu. V presni prehrani uporabljamo tudi presna žitna zrna. Če jih kupimo v delikatesni trgovini očiščena in obdelana nalašč v ta namen, tedaj jih brez skrbi uživamo siróva. Nevarno pa bi utegnilo biti, če bi vzeli za siróvo jed kakršnokoli žito, ki ni skrbno izbrano, prečiščeno in obdelano. Tako žito je lahko vzrok raznih bolezni, ker je dostikrat pomešano s semeni strupenih rastlin. Pa tudi žito samo ima lahko bolezni, ki škodujejo človeku. Najbolj nevarno pa je, zobati žito kar iz klasja, kakor to nekateri delajo.

Človeško telo se sicer samo ubrani mnogoterih glivic in bolezni. Čim več uživa siróve hrane, tem bolj se utrdi in je bolj odporno zoper strupene glivice. Kljub tej odpornosti organizma pa je stroga dolžnost gospodinje in vsakogar, ki pripravlja siróvo pa tudi kuhano hrano, da pri pripravi ravna skrajno natančno in vestno. Posebno odgovornost imajo velike kuhinje po zavodih in hotelih, ki skrbé za prehrano mnogih ljudi. Od njih vestnosti in poštenosti je odvisno zdravje tistih, ki jih kuhinja prehranjuje.

Naj podamo tu najvažnejša navodila za čiščenje in pripravljanje siróvih živil, upoštevaje gori opisane ugotovitve.

Pri izbiri presne hrane velja vedno pravilo, da vzamemo zanjo samo najlepšo, svežo zelenjadin sadje. Zelenjad je najboljša, ako je bila nabrana zjutraj ob rosi ter jo nato čimprej porabimo. Stare, ovenele, nagnile ali objedene — sploh slabega blaga — ne uporabljajmo za siróvo hrano. Izbirajmo le svež, čvrst in zdrav pridelek. To velja za zelenjad in za sadje. Skrbno izbrana živila je pa treba pred uporabo še zelo natančno otrebiti, na kar se včasih rado pozabi. Pri zelenjadi odstranimo najprvo vse, kar je morda ovenelega, olesenelega, ter denemo takó otrebljeno za nekaj časa v slano vodo, potem jo pa še skrbno operemo. V slani vodi naj se namaka posebno vsa tista zelenjad, v kateri se radi pojavljajo črvi, gliste, polži, gosenice in slična golazen. To velja zlasti za zelje, karfijolo, solato itd. Potem, ko smo vzeli zelenjad iz slane vode, jo moramo seveda sprati v več čistih vodah, da izperemo iz nje sol. Nato jo peremo v čisti tekoči vodi ali pa v prav veliki posodi polni vode, da je zelenjad narahlo v njej. Najbolje je, da uporabljamo za to vedno eno in isto skledo, ki je ne rabimo za nič drugega. Pri solati pregledamo list za listom ter jo operemo najmanj v treh vodah. Ko mislimo, da je zadosti oprana, jo pustimo še nekaj minut v vodi (da se usede na dno, ako je še kaj nesnage), ter jo končno prav previdno pobereмо iz nje. Najuspešnejše pa je pranje pod vodnim curkom. Z vodo pri pranju zelenjadi nikakor ne smemo štediti. Popolnoma napačno je tudi, če vodo samo odcedimo, potem pa nalijemo na zelenjad drugo, namesto da bi pobrali zelenjad iz posode ter vodo z usedlino vred izlili. Pomniti moramo tudi, da zelenjadi pa tudi krompirja ne puščajmo olupljenega in zrezanega predolgo v vodi, prav posebno ne v topli ali mlačni. Voda izluži važne lužninaste soli pa tudi nekaj sladkorja, in to tem bolj in tem prej, čim toplejša je.

Sadje, ki ga mislimo jesti neolupljenega, moramo umiti in zbrisati. Če sad ni brez napak (črvojedine), tedaj mu taka mesta izrežemo. Zelenjad in sadje, ki ga olupimo, ni potrebno tako skrbno umivati. Notranjost sadja je namreč popolnoma čista, brez nesnage in brez bakterij. Jagodičasto sadje, ki raste divje (borovnice, gozdne jagode, robidnice), je v splošnem malo onesnaženo. Preden ga uživamo, ga le poškopimo s curkom vode ali ga za kratek čas potopimo v vodo. Suho sadje pripravimo takole: Suhe smokve, češplje, jabolčne krljice, hruške, marelice, rozine itd. najprej v vroči vodi operimo. Potem jih pa 24 ur v mrzli vodi namakajmo. Suho sadje se v tem času napije vode in se dá potem lahko zmleti ali sesekljati. Iz namočenega in zmehčanega koščičastega sadja se dá tudi izlahka izpehniti koščica.

Kdor bi se navzlic skrbni pripravi siróvih živil bal, da bi mu škodovala, naj pomni tole: Že sesekljano ali na drug način zdrobljeno in pripravljeno zelenjad ali sadje lahko pokapamo s citronovim sokom; organske kisline v citrону uničijo še morebitne preostale nevarne kali.

Š. H.

KUHARSKA KNJIGA

Zelenjavo pripravljamo pri nas v splošnem le na en način, namreč s prežganjem. Mogoč je še drug način, kakršen je v rabi na Angleškem in Francoskem, da zelenjavo le kuhamo in nato zabelimo s sirovim maslom ali jo dušimo itd. Ta način pa, kakor je tudi zdrav, pri nas ni v navadi. Za zelenjavo bi se v naših krajih torej naredila takale kartoteka:

Zelenjava (za 6 oseb):

Vrsta zelenjave	zelenjava	moke	masti	za-čimbe	raznih pri-datkov	Priprava
	g					
špinača	1000	50	70	sol	česen peteršilj	špinačo kuhamo, pretlačimo, prežganje napravimo z moko, česnom, peteršiljem, solimo, popramo
sladko zelje ohrovt	1000 1500	80	40	sol poper	česen majaron	kuhamo, odlijemo, razsekamo, napravimo prežganje, 2 krompirja pridamo in znova kuhamo
leča	400	60	40	sol sladkor	limonov sok	lečo kuhamo, precedimo, napravimo prežganje, začnimo s sladkorjem, limonovim sokom in soljo
grahov piré	400	—	50	sol	čebula	grah kuhamo, precedimo, dodamo čebulo in sol

Za pripravo mesa imamo sicer na tisoče receptov, vendar pa se meso pripravlja v glavnem le na štiri načine: kuhamo ga, dušimo, pečemo ali pa hitro spečemo. Zato je tudi kartoteka za meso kaj preprosta.

Meso (za 6 oseb):

Vrsta mesa (brez kosti)	mesa	čebule	masti	moke	za-čimbe	vode	raz-lično	Priprava
	g						litr.	
kuhana govedina	600	goveja juha						2½ do 3 ure
dušeno meso	900	250	60	80	30 g paprike sol	¼	—	čebulo dušimo, nato dušimo z mesom, 2 uri
goveji zrezki	600	—	150	80	sol poper	ne-koliko	—	zrezke pečemo v vroči masti, sok potresemo z moko, z vodo dušimo, 10 min.
telečja pečenka	1200	—	100	—	sol	½	—	v pečici pečemo in večkrat polijemo, ½ ure
frikasé	1000	100	60	80	sol poper	¼	cvetača limonov sok	dušimo, ¼ ure
pečeno pišče	1 pišče	—	150	—	sol	¼	—	pišče pečemo v pečici ¼ ure, večkrat polijemo
pečena riba	1000	100	150	—	sol poper	—	—	½ ure

Močnata jedila so kaj raznovrstna, toda tudi zanje pripravljamo v splošnem testu na nekaj malo, vedno si enakih načinov. Najnavadnejše je testo, kakršno delamo za rezance: iz moke, jajec in vode; če temu testu pridamo nekoliko masti, postane vlečeno testo, če mu pridamo pa kvasa, postane vzhajano testo, ki ga lahko zboljšamo tako, da izdelujemo iz njega najboljše pecivo prav do krofov.

V isto vrsto spada tako imenovano krhko testo, ki ga pripravljamo iz moke, vode, sirovega masla in jajec ter ga ali tolčemo ali gnetemo.

Boljše in dražje je takoimenovano lažje testo. Končno naj omenimo še ona sladka jedila, ki jih pripravljamo iz riža, zdroba itd., jih zmešamo z jajci ali pecivnim praškom in nato v pečici pečemo ali v pari kuhamo. Kartoteka za jedila iz vzhajane testa bi bila približno takale:

Vrsta testa	moke	masti	slad-korja	kvasa	maš-melade	mleka (vode)	jajec	raz-lično	Priprava
	g					litr.			
navadno vzhajano testo	400	100	120	30	—	¼	—	—	testo pripravimo, nato pustimo da vzhaja, ga damo v obliko in pustimo še enkrat vzhajati
vzhajano masleno testo	400	250	60	30	—	¼	1	—	kot zgoraj
sladki cmoki	400	60	60	30	150	¼	—	mak 100 g	testo pustimo vzhajati, oblikujemo, z makom potresemo
navadni krofi	400	100 + 500 masti za cvrtje	60	30	100	¼ mleka	2	—	v masti cvremo, nato damo na vsakega nekaj sladkorja
boljši krofi	400	750 35 sirovega masla +	30	30	60	¼ smetane	5 rumenjakov	1 žlička ruma	maslo stepemo, testo napravimo, pustimo vzhajati, vremo krofe, vzhajati, cvremo

To so le vzorci, ki jih priredimo seveda za svoja gospodinjstva. Vse množine preračunamo na toliko oseb, kolikor jih je v družini. Tako ni treba vsakokrat sproti računati. S tem si prihranimo na času in tudi na skrbi, kaj naj vsak dan sproti kuhamo.

KUHARICA

Pre tlačena ječmenčkova juha z gobami.

Prevri 12 dkg namočenega ječmenčka, odcedi ga takoj in zalij z 2½ l vode ali kostne juhe. Osoli ga in kuhaj do mehkega. Kuhanega z juho vred pretlači in stresi v svetlo prežganje, ki si ga pripravila iz 4 dkg masti in 4 dkg moke. Ko juha nekaj minut vre, ji prideni 6 žlic mleka, ki si ga zmešala z 1 rumenjkom, nekaj kapljic limonovega soka in 2 žlici dušenih gob. Pusti vse skupaj pokrito nekaj minut na strani, nakar vlij juho v skledo.

Krompirjevi cmoki.

(Uporabi ostanke krompirja.)

Nastrgaj 2 kuhana, olupljena krompirja (ali uporabi krompirjev piré). Mešaj 2 dkg sirovega masla ali masti in 1 rumenjak ter prideni krompir, sneg beljaka, žlico drobno zrezanega drobnjaka, 5 dkg drobno zrezanega kuhanega govejega ali svinjskega mesa in pest krušnih drobtin. Vse dobro premešaj, napravi cmoke in jih kuhaj v slani, zavreli vodi 20 minut. Kuhane cmoke prereži in zabeli z razgretimi ocvirki ali z mastjo, v kateri si zarumenila žličico krušnih drobtin. Cmoke daj na mizo kot samostojno jed s solato, fižolom ali s kislim zeljem.

Rižev puding s svinjskim mesom.

(Uporabi ostanke dušenega riža.)

Skuhaj v juhi 10 dkg riža. Mešaj četrť ure 4 dkg sirovega masla, 2 rumenjaka in 2 žlici nastrganega bohinskega sira. Nato prideni sneg 2 beljakov, prav malo soli in 6 dkg drobno zrezanega kuhanega svinjskega mesa (šunke). Vse narahlo premešaj in stresi v dobro pomazan, z drobtinami potresen model, kakršen je za puding, pokrij in kuhaj 40 minut. Kuhanega postavi z gobovo omako na mizo.

Krompirjev piré s špinačo.

(Uporabi ostanke špinače.)

Skuhaj $\frac{1}{2}$ kg opranega krompirja, kuhanega olupi in ga v loncu takoj dobro stlači. Prideni majhno zajemalko zavretega mleka, za oreh sirovega masla in nekoliko soli. Namaži skledo s sirovim maslom in naloži vanjo krompirjev piré, po krompirju špinačo — pripravljeno kakor sicer za prikuho. Nato polij krompir in špinačo s tole omako: Razgrej v kozi za oreh sirovega masla ali masti in prideni polno žlico drobno zrezane čebule ter mešaj, da se čebula prav malo zarumeni. Nato potresi čebulo s pol žlice moke, dobro premešaj in prilij majhno zajemalko toplega mleka in zajemalko vode, ki si jo odlila, ko si kuhala špinačo. Vse skupaj dobro premešaj in kuhaj še nekaj minut, da postane omaka gladka, nakar ji prideni še 2 žlici smetane. Ko si s to omako oblila špinačo, jo potresi z žlico krušnih drobtin. Nato postavi jed za četrť ure v srednje vročo pečico, da se nekoliko zarumeni. Ta piré se daje na mizo kot samostojna jed s krhljički trdo kuhanih in še gorkih jajec.

Možgani s špinačo in vrvicami (špageti).

(Uporabi ostanke vrvice in špinače.)

Prevri v slani, zavreli vodi oprano špinačo, jo narahlo odcedi in seseklaj. Če je sesekljane špinače četrť litra, deni v kozo za drobno jajce sirovega masla in špinačo, ki jo duši nekaj minut na ognjišču. V drugi posodi pa kuhaj v osoljeni zavreli vodi 10 minut polovico govejih možganov, ki si jim pridejala žlico kisa in košček čebule. V tretji posodi pa kuhaj majhen krožnik vrvice, kuhane odcedi in jih stresi v kozo, ki si v njej razgrela žlico masti, in jih nekaj minut praži. Nato namaži ognjevarno skledo s sirovim maslom, stresi vanjo polovico pripravljene špinače, nato vrvice ter kuhane in na kocke zrezane možgane, nazadnje pa še drugo polovico špinače. Potresi špinačo s pestjo krušnih drobtin in jo polij z 2 žlicama razpuščenega sirovega masla in žlico nastrganega bohinskega sira. Postavi jed v pečico, da se nekoliko zarumeni. Pečeno postavi kot samostojno jed na mizo.

Špinačna solata z drobnjakom ali petršiljem.

Dve pesti špinače osnaži, jo operi in položi za uro v mrzlo vodo. Nato zreži špinačo na rezance, jo stresi v skledo, ji prilij 2 žlici olja, sok polovice limone in žlico drobno zrezanega drobnjaka. Vse prav dobro zmešaj in postavi na mizo. Enako se pripravljata solata tudi iz kislice.

Jagodovo perje.

V mesecu rožniku, ko so jagode še v cvetju, naberi jagodovega perja in ga v senci posuši. Jagodovo perje je tudi zdravilno in se iz njega pripravlja izvrsten čaj in grog.

Jagodna pena.

Mešaj 10 dkg sladkorja s 3 beljaki pol ure. Nato prideni majhno skodelico stlačenih jagod in $\frac{1}{4}$ l sladke stepene smetane. Ko vse narahlo premešaš, stresi peno v stekleno skledo in jo postavi s piškotnimi rezinami na mizo.

Solnograški žličniki.

Mešaj 4 dkg sirovega masla 5 minut, prideni 3 rumenjake in $1\frac{1}{2}$ dkg sladkorja (vanilijevega) ter mešaj vse skupaj še 10 minut. Nato prideni sneg 3 beljakov in $\frac{1}{2}$ dkg moke. Vse skupaj narahlo premešaj in stresi v kozo, v kateri si razpustila 2 dkg sirovega masla v 2 žlicah mleka, razravnaj testo enakomerno v kozi, ga pokrij in postavi v precej vročo pečico (le za minuto), da se nekoliko dvigne. Nato ga odkrij in pusti še nekaj minut, da se nekoliko zarumeni. Pečene žličnike devaj z žlico na krožnik, jih potresi s sladkorjem in postavi takoj na mizo.

Mesna piré-juha.

(Uporabi ostanke mesa in staro žemljo.)

Zmelji v stroju 12 dkg pečenega svinjskega ali telečjega mesa. V kozi razgrej žlico masti in stresi vanjo žlico drobno zrezane čebule, in ko se blede zarumeni, prideni zmletu meso ter ga duši nekaj minut. Nato ga zalij z $1\frac{1}{4}$ l juhe od kosti, in ko prevre, prideni žlico bledega prežganja iz sirovega masla in moke ter naj vse skupaj vre četrť ure; osoli, prideni ščep popra in vlivaj juho počasi v skledo, v kateri si dobro zmešala rumenjake in štiri žlice mleka. Nato stresi v juho še pol na drobne rezance zrezane in opečene žemlje. Za pire-juho lahko porabljaš tudi slabše sirovo meso, n. pr. od pljučne pečenke ali kaj podobnega, moraš pa seveda meso prej do mehkega dušiti in zmleti s strojem.

Dobri krompirjevi cmoki z drobnjakom.

(Uporabi ostanke krompirja.)

Mešaj 10 minut v skledi 2 žlici kisle smetane in eno jajce, prideni 2 srednje debela nastrgana krompirja ali ostali krompirjev piré ter žlico pšeničnega zdroba; pokrij in pusti stati eno uro. Nato prideni 2 v vodi napojeni in ožeti žemlji ali 10 dkg kruha, 2 žlici krušnih drobtin, polno žlico moke in žlico drobno zrezanega drobnjaka. Vse skupaj dobro zmešaj in napravi iz tega testa 5 cmokov, katere počasi kuhaj pokrite v zavreli, slani vodi pol ure. Kuhane prereži čez pol, naloži na krožnik, potresi z drobtinami in zabeli z razgretimi ocvirki ali z mastjo, ki si v njej zarumenila žlico krušnih drobtin. Postavi cmoke kot samostojno jed s kislim zeljem ali janeževom omako na mizo.

M. R.

Profesor matematike.

V gostilni. — »...Da, da, gospodje, zagonetno skrivnostne so včasih zveze in odnošaji v človeškem življenju!... Ako na primer množim svoj rojstni dan s svojo telefonsko številko, odštejem od tega starost svoje tašče, pa dobim — svojo hišno številko.«

Nehvaležnost.

Žena: »Ko bi bil ti le slišal, kaj je branjevec na stopnicah počel, kako je divjal, zabavljal in psoval! To ima človek od tega, da podpira male trgovce. Od zdaj naprej bom kupovala samo po velikih trgovinah; tam človeka tožijo pa je mir!«

Prisénost.

»Tukaj vam vračam dvesto dinarjev, ki ste mi jih bili zadnjič na veselici posodili.«
»Na to sem pa popolnoma pozabil!«
»Ali jih ni bilo samo sto?«

Nepremišljena sodba.

Gospodična: »Kakó sosed brž robanti, če sedem h klavirju!«
Hišna: »Res je; tudi meni se čudno zdi, kako more biti tak zarobljen človek sploh muzikaličen.«

Usoden uspeh.

Najemnik: »Dva tisoč dinarjev me stane, da se je moja hči peti učila!«
Sosed: »No, in?«
Najemnik (ves divji): »Iz stanovanja moramo!«

Potem pa že.

»Zakaj se pa tako strašno razburjate, ker vam je bil klobuk zamenjan?«
»Kdo bi se pa ne! Prvič se mi je zgodilo to tukaj že drugič, drugič sem pa stari klobuk spet nazaj dobil!«

Iz sodne dvorane.

Obtoženec taji trdovratno.

Državni pravdnik opisuje vlom: »Bil sem na licu mesta in moram reči, da je skoraj neverjetno, da more človek v tako kratkem času toliko napraviti! Predreti je bilo treba zid, ki je bil pol metra debel. Nato je prišel obtoženec do blagajne, ki tudi ni bila iz papirja! Toda obtoženec je predril jekleno steno z neverjetno telesno močjo, z močjo, ki bi ga Samson zavidal zanjo...«

Tu ga obtoženec sramežljivo prekine: »O, gospod predsednik, saj ni bilo tako hudo!«

Pa so ga imeli.

Upravičena ogorčenost.

Gospa: »Kaj, čevljar je moje čevlje spet s seboj vzel? Ali niste mogli tistih par dinarjev zame založiti?«

Služkinja: »Žal ne, gospa! Sem še svoj račun komaj poravnala.«

Gospa (ogorčeno): »To je nesramnost... moji čevlji imajo prednost pred vašimi!«

V Zoo.

»Ata, ali je res, da labod pred smrtjo poje?«

»Kaj tako neumno vprašaš! Ali naj po smrti poje?«

V knjigarni.

»Prosim, pošljite mi knjigo: Kako postanem energičen?« — ampak poštno ležeče, da je moja žena ne dobi v roke!«

Ne bi svetoval.

»Kako visoka je ta gora?«

»2040 metrov.«

»Pa se človek na njej lahko ponesreči?«

»Lahko — pa vam ne bi svetoval.«

UGANKE

Urejata Peter Butkovič - Domen in Josip Novak.

Uganka v neznanem jeziku.

(Miroslav, Vižmarje.)

Ejto pan vmigur dni ibes maseji vrp
dos vopi tibečo hrod. K.

Vremenska uganka za junij.

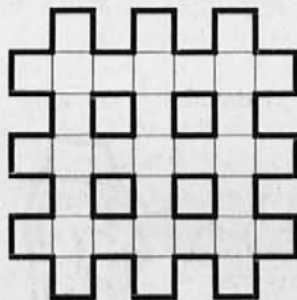
(—ol—, Št. Vid.)

c	č	e	e	m	n	u
a	g	n	o	o	r	v
a	i	l	o	p	s	t
a	i	j	n	p	t	u
a	a	e	i	k	m	r
a	d	k	l	o	r	s
a	e	i	k	t	v	z
a	a	č	h	j	o	p
a	a	e	m	n	p	r
a	i	i	k	l	p	r
a	c	i	o	s	t	t
a	i	m	n	o	ž	
č	i	i	k	n	p	t
b	e	e	j	n	r	t
b	e	i	k	l	o	s
a	o	r	s	s	t	t

Uredi črke v posameznih vrstah v
besede. Če si jih prav uredil, dadó vse
tretje in četrte črke vremenski pre-
govor.

Mreža.

(J. A., Celje.)

Sestavi iz črk: č, d, g, g, k, k, k, l, l,
l, m, n, p, p, p, r, r, t, t, v, v, v, z, z
šest samostalnikov, ki imajo v križi-
ščih isti samoglasnik.

Računska naloga.

(Vladimir, Dol.)

$$(1)^2 + (20-8) + (7+8) + \left(\frac{3}{2}\right) + (2)^2 + (27-5) = ?$$

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Št. Vid nad Ljubljano.
Tudi vse rokopise za uganke pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. Lepo risane uganke bomo primerno nagradili.

Rešitev ugank v majski številki.

Solnčni zahod. Začni pri besedi
»glej!« ter čitaj od leve proti desni
vsako drugo skupino, da dobiš:

Glej! Solnce že nižje zahaja,
že jemlje od zemlje slovo,
za vrhe zelenega gaja
bo skoraj, bo skoraj zašlo.

Note. Razvrsti črke po notah kakor
so v vrsticah in dobiš: Mentor, Mladika.
Vremenska uganka za maj.
Mo(ž) + kri + Troja + kit + (v)ol
+ st(o) + b + (r)ožič. Mokri trojaki —
tolst božič.

Številnica. Simon, mlinar, Estera,
Dora, Emona, rovnica, Emilija, vice,
omara. — Smederevo, Mitrovica.

Dvojni konjiček. Konjiček na-
pravi pot dvakrat. Dobiš:

Kdor brez bojev, brez oblakov,
brez viharjev svet pusti:
ali svet sovraži,
ali človek ni.

Silvin Sardenko.

Steber. Jemlji prvo in peto črko
od zgoraj navzdol in tretjo črko od
spodaj navzgor. Ko si te odbral, na-
daljuj v drugi vrsti od spodaj navzgor
in v četrti vrsti od zgoraj navzdol. —

Življenje človeško podobno je vodi,
ki vsaka po svoji strugi hodi.

L(evstik).

Golobje.

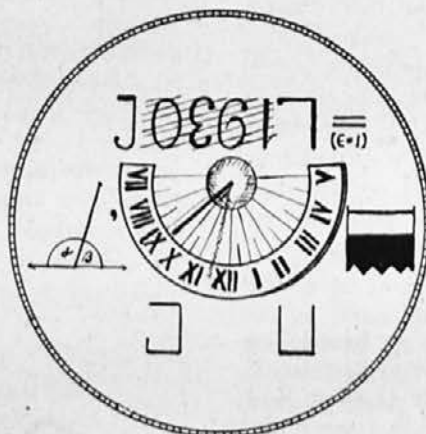
(Radoslav Š., Veržej.)

Za glavno nagrado.

Podobnica.

(Janez Ložar, Ljubljana.)

Reke.

(† Miklavč Oskar, Livek.)

Don	1900 km
Niger	4160 km
Amu-Darja	2200 km
Hoangho	4200 km
Darling-Muray	3400 km
Jangtsekiang	5170 km

Vraza.

(Janez Ložar, Ljubljana.)

1. Beseda prva — novec star,
če najdeš ga, ne pusti ga nikar!
Saj veš, da je denar
bil in bo sveta vladar.

Ker pa je novec ta res vreden malo,
ga lahko kar tako za šalo
odlomiš pa poskusiš,

2. kaj bi z ostankom še opraviti se dalo.

S tem pa že več. Poglej jeseni na
polje,
kako nakladajo jo kmetje na voze,
jo vozijo domov in spravljajo v
zemljó,
da jo potem vso zimo in pomlad jedó.

Meščan pa, ki ta jed mu ne diši,
naj konec le odgrizne ji;

3. ostanek morda bolj mu v slast bo
šel,
če vol ga ali rak je prej imel.

Črkovnica.

(France, Središče.)

+ 2 : I O Č K Z M S U K C P L
N N Z G P V T C G J K Č
- 2 : M U R T P G K G Ž Ž Š R
G G K Z C K T F N Ž T C

Posetnica.

(Radoslav Š., Veržej.)

Gregor T. Snotlić

Vinica

Kaj je ta gospod?

Križalka. Vodoravno: 1. Abel, 4.
mrak, 7. do, 8. Ana, 10. sraka, 12. Nil.
14. nič, 16. Vir, 17. zid, 18. jok, 20. car,
22. anoda, 25. mi, 27. Oka, 28. ob, 29.
Ande, 30. rama. — Navpično: 1. Aden,
2. bo, 3. lar, 4. mak, 5. as, 6. kleč, 9.
nad, 10. slika, 11. Anica, 13. Ivo, 15. Ida,
18. jama, 19. rok, 21. Raba, 23. Noe,
24. dar, 26. in, 28. om.

Zlogovnica. Legar, papež, natič,
šarec, Domen, Mohor, vijak, napad. —
Lepa naša domovina.

Mozaik. Četa, saje, roža, kolo, osel,
oves, sova, mati, pisk, ukaz, kava, past.
Črkovnica. Urban, Banat, natič,
tičar, Čabar.

Matej Sternen: Dekle s knjigo.

